

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

WITTGENSTEIN'IN "DİL OYUNLARI" KURAMI VE
DİL OYUNLARININ TOPLUMDAKİ YERİ

Ceyda YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İbrahim İLKHAN

Konya-2013

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Adı Soyadı: Ceyda YALÇIN

Numarası: 114206002002

Ana Bilim / Bilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı/Alman Dili ve Edebiyatı

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı: Wittgenstein'in "Dil Oyunları" Kuramı ve Dil Oyunlarının Toplumdaki Yeri

Öğrencinin

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

C. Yalçın

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı: Ceyda YALÇIN
	Numarası: 114206002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı/Alman Dili ve Edebiyatı
	Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim İLKHAN
Tezin Adı: Wittgenstein'in "Dil Oyunları" Kuramı ve Dil Oyunlarının Toplumdaki Yeri	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Wittgenstein'in "Dil Oyunları" Kuramı ve Dil Oyunlarının Toplumdaki Yeri" başlıklı bu çalışma 27/09/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı Danışman ve Üyeler İmza

Prof. Dr. İbrahim İLKHAN

Doç. Dr. Zeki USLU

Yrd. Doç. Dr. F. İlknur CUMA

Yrd. Doç. Dr. Ali BAYKAN

TEŞEKKÜR

Öncelikle Wittgenstein felsefesiyle tanışmamda bana öncülük eden ve bu çalışmada değerli fikirleriyle bana rehberlik eden danışman hocam sayın Prof. Dr. İbrahim İLKHAN'a teşekkürü bir borç bildiğimi saygılarımla arz ederim. Ayrıca tezimdeki yanlışlıkları ve eksiklikleri göstererek bunları düzeltmem konusunda bana yol gösteren değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ali BAYKAN, Yrd. Doç. Dr. Filiz İlknur CUMA ve Doç. Dr. Zeki USLU'ya desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Tezimle ilgili görüşmelerimden dolayı il dışına çıkmam gerektiğinde her türlü izni ve yardımı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK ve bölümdeki diğer tüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim. Son olarak çalışmamın tüm aşamalarında benden her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

“Dil, yollardan oluşan bir labirenttir.

Bir yönden geldiğinde yolunu bilmektedir; aynı yere başka bir yönden geldiğindeyse yolunu kaybetmiştir artık.”

(Ludwig Wittgenstein)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Ceyda YALÇIN

Numarası: 114206002002

Ana Bilim / Bilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı/Alman Dili ve Edebiyatı

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim İLKHAN

Tezin Adı: Wittgenstein'in "Dil Oyunları" Kuramı ve Dil Oyunlarının Toplumdaki Yeri

ÖZET

Bu tez çalışmasında, dil felsefesi alanında 20. yy'in önde gelen filozoflarından olan Ludwig Wittgenstein'in "Felsefi Soruşturmalar" isimli eserinde ele aldığı "*dil oyunları*" kuramı detaylı bir biçimde işlenerek bu kavrama bir açıklık getirilmiş; bireyin kendini ve çevresini kullandığı dil vasıtasıyla nasıl anlamlandırdığı açıklanmış ve bu sürece etki eden faktörler örnekler yardımıyla ortaya konmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde Wittgenstein'in ilk dönem eseri olan Tractatus-Logico Philosophicus genel özellikleriyle işlenmiş, daha sonra Felsefi Soruşturmalar'ın içerisinde yer alan ve eserin temelini oluşturan "*kullanım*" ve "*yaşam biçimi*" gibi kavramlar irdelenmiş; dil ve kavramların yaşam biçimine ve bulunduğu sisteme bağlı olarak, kullanım içerisinde farklı anlamlar taşıyabileceği sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yaşadığımız yüzyılda gelişen postmodern dünya algısı ve bakış açısı incelenip, bu postmodern yapının Wittgenstein'in Soruşturmalar'ında ele aldığı bakış açısı ile ilişkisi ve benzer yönleri karşılaştırılmıştır. Tezin uygulama kısmında ise, çeşitli gazete haberleri

ve farklı yazar ve düşünürlerin söylediği cümleler analiz edilerek, bu cümlelerden dil oyunları bağlamında sonuçlar çıkarılmıştır.

Bu bağlamda Wittgenstein'in fikirlerinin çok değerli olduğu ve doğru anlaşılmasının gerektiği, fikirleriyle kendinden sonraki dönemleri de etkilediği saptanmıştır. Çalışma, dil ve dil oyunlarının toplumdaki yeri ve önemi; dil ve anlamlandırmanın derin bir hayat temelinden geldiği ve dilin bizi ulaştırabileceği noktaların sınırsız olduğu olgusuyla sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil oyunu, Felsefi Soruşturmalar, Wittgenstein, Yaşam biçimi, Kullanım, Anlam.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Ceyda YALÇIN

Numarası: 114206002002

Ana Bilim / Bilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı/Alman Dili ve Edebiyatı

Programı : Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim İLKHAN

Tezin Almanca Adı: Die "Sprachspieltheorie" von Wittgenstein und die Stelle der Sprachspiele in der Gesellschaft

ZUSAMMENFASSUNG

In dieser Magisterarbeit wurde die "Sprachspieltheorie" von dem führenden Philosophen im Bereich der Sprachphilosophie des 20. Jahrhunderts Ludwig Wittgenstein detailliert bearbeitet. Der Begriff "Sprachspiel", den er in seinem Werk "Philosophischen Untersuchungen" behandelt, wurde herausgearbeitet und erklärt. Hierbei wurden mit Hilfe von Beispielen die Faktoren gezeigt, die den Prozess beeinflussen, wie das Individuum durch seine Sprache sich selbst und seine Umwelt deutet.

Im ersten Teil der Untersuchung wurde das Frühwerk Tractatus Logico-Philosophicus von Wittgenstein mit seinen allgemeinen Merkmalen behandelt, dann wurden die Begriffe wie „Lebensform“ und „Verwendung“ untersucht, die in den Philosophischen Untersuchungen behandelt wurden. Daraus der Schluss gezogen, dass die Sprache und Begriffe von Lebensform und vorhandenem System abhängig sind, und sie jenach Verwendung verschiedene Bedeutungen haben können.

In den folgenden Abschnitten der Untersuchung wurden die wachsende postmoderne Weltwahrnehmung und Perspektive in unserem Jahrhundert geprüft. Des Weiteren wurden die Beziehungen und Ähnlichkeiten zwischen diesen postmodernen Perspektiven und der Perspektive in den Philosophischen Untersuchungen von Wittgenstein verglichen. Im experimentellen Teil der Arbeit wurde durch die Analyse von verschiedenen Zeitungsnachrichten und Ausdrücken unterschiedlicher Schriftstellern und Denkern der Zusammenhang von Sprachspielen dargestellt.

In diesem Zusammenhang wurde festgestellt, dass die Ideen von Wittgenstein sehr wertvoll sind und man sie richtig wahrnehmen sollte und er mit seinen Ideen weitere Zeiträume beeinflusst hat. Die Untersuchung ergab, dass die Bedeutung der Sprache und Sprachspiele in der Gesellschaft eine wichtige Rolle spielt, und die Sprache und ihre Bedeutung aus einer tieferen Lebensgrundlage kommen und wir mit der Sprache unbegrenzte Bereiche erreichen können.

Schlüsselwörter: Sprachspiel, Philosophischen Untersuchungen, Wittgenstein, Lebensform, Verwendung, Bedeutung.

KISALTMALAR

- a. g. e. : adı geen eser
a. g. m. : adı geen makale
a. g. b. : adı geen bildiri
akt. : aktaran
bkz. : bakınız
ev. : eviren
s. : sayfa
vb. : ve benzeri
vs. : ve saire
yy. : yüzyıl

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	iV
ÖZET	V
ZUSAMMENFASSUNG.....	Vii
KISALTMALAR	iX
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.3. Araştırmanın Literatürdeki Yeri.....	6
II. BÖLÜM	
2. TRACTATUS LOGİCO PHILOSOPHİCUS'TA DİL ANLAYIŞI.....	9
III. BÖLÜM	
3. FELSEFİ SORUŞTURMALAR.....	13
3.1."Oyun" Kavramına Bakış.....	17
3.2. Dil Oyunları.....	20
3.2.1. Aile Benzerlikleri	28
3.3. Günlük Dil.....	30
3.4. Dilin Edimsel İşleyişi.....	33
3.4.1.Kullanım ve Anlam	36
3.4.2.Bağlam ve Anlam.....	42
3.5. Dil ve Yaşam Biçimi.....	47
3.5.1. Bir Yaşam Biçimi Olarak Kültür	53

IV. BÖLÜM

4. POSTMODERN DÜNYAMIZ.....	57
4.1. Postmodern Bakış Açısı ve Algı	61
4.2. Felsefi Soruşturmalar'da Bakış Açısı	66

V. BÖLÜM

5. DİL OYUNLARI BAĞLAMINDA GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZDEN HABER VE CÜMLE ANALİZLERİ	71
6. SONUÇ	88
7. KAYNAKÇA.....	92
8.ÖZGEÇMİŞ	98

1. GİRİŞ

Yaşadığımız postmodern dünyada/yüzyılda kültürel ve ulusal sınırlar yavaş yavaş kaybolmuş ve her şey hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte değişmeme gibi bir şansımız yoktur ve dil de şüphesiz bu değişikliklerden payını almaktadır. Dil her türlü politik, ekonomik ve toplumsal ilişkilerden etkilenir ve bu durum gündelik hayatımızda apaçık bir biçimde yansıma bulur. Çağımızda iletişim teknolojisinin vardığı nokta ve medyanın hayatımızda oynadığı rol, anlam ve anlamlandırma sürecini de önemli ölçüde etkilemektedir.

Yetiştığımız yerel ortam, çevremiz ve kendimizi özdeşleştirdiğimiz yaşam biçimi bizim düşünce tarzımızı da şekillendirmekte, dolayısıyla dilimiz de bu yönde gelişmektedir. Başka bir ifadeyle dilimiz zengin bir oyunun içerisinde yer almakta ve anlam bu oyun sürecinde olgunlaşmaktadır. Wittgenstein'in ikinci döneminde, Felsefi Soruşturmalar isimli eserinde "*dil oyunları*" diye adlandırdığı bu olgu, belli durum ve yaşam biçimleri içerisinde yeşeren, kullanım ve bağlamla birlikte hayat bulan bir yapıdır. Buradan hareketle Wittgenstein'a göre kelimelerin anlamı yoktur; ancak kullanımı vardır. Wittgenstein dil oyunları ile bizi, anlamı yakalama hususunda, kelimelerin yaşam biçimi ve sosyal yapı içerisinde yer alan farklı kullanım biçimlerine yönlendirmiştir. Her dilin, hatta her insanın kendi gerçeği vardır ve her durum kendi dil oyunu içerisinde değerlendirilmelidir. Dilin doğasında var olan çeşitlilik bize dünyanın özünü ve anlamını farklı biçimlerde yorumlama imkânı sunmaktadır. Wittgenstein'in dil oyunları ile temel aldığı bu görüşü Nermi Uygur şu cümleleriyle destekler:

"Bir dilin dünya görüşü, o dilin dünya yorumu olduğuna göre, dünya o dille, o dilde kurulmuş, düzenlenmiş, o dili konuşanların diline bürünmüş bir biçimdedir de. Dünya, her dilde farklı tarzlarda dile geldiğine ve kurulduğuna göre, her dil de dünyayı kendi tarzınca düzenlediğine göre, genel anlamda "dil, dünya kavrayışı" olmaktadır." (Uygur 1997: 86).

İnsanların gereksinimleriyle birlikte, özellikle içinde bulunduğumuz küreselleşen ortamda, hayata olan bakış açıları da değişime uğramaktadır. Wittgenstein da yaşam biçimine bağlı olarak gelişen bu değişimlerin farkında olmamızı ister. Ona göre: “*Felsefi hastalıkların ana nedeni tek yanlı beslenme: Düşünmenin yalnızca bir türden örneklerle beslenmesi*” (Wittgenstein 2007: 173). Böylece Wittgenstein bizi farklı bakış açılarının varlığını da görmeye teşvik eder. Farklı görüşler, oynadığımız yaşam oyununun belirleyicisi olur. İnsanlar aslında tek anlamdan ibaret olan kelimelere farklı anlamlar yükleyerek, sözcükleri kendi yaşam oyunlarına istedikleri şekilde dâhil etme eğilimindedirler. Kimin kime, hangi amaçla ve ne söylediği, dili ve durumları anlamlandırma sürecinde büyük önem teşkil eder.

Sözcüklerin, imge ve sembollerin temeline bakacak olursak, aslında tek bir anlam ve gerçeklikten bahsetmek mümkündür. Ancak her birey, kendi yaşam biçimini en doğrusu zannederek, “ben” ve “öteki” ayrımına gitmiş ve adeta kelimelerin genetiğiyle oynamaya başlamıştır. Herkesin kendi gerçeğinin olduğu, ideolojik ikilemlerin ve çıkar çatışmalarının ön planda olduğu böylesi bir yapıda, giderek sahte gerçeklikler çoğalmaya başlamıştır. Dil ve dil oyunları kullanılarak normalmiş gibi gösterilmeye çalışılan bu tarz sahte söylemler, toplumda iletişim ve anlaşma modeli olmaya başlamış ve bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir boyuta ulaşmıştır. Oysaki temelde ve varoluşta tüm değerler aşikâr bir şekilde ortadadır, bunu değiştiren ise insandır: “*Yaratanın elinden çıkarken her şey güzel, insanın elinde yozlaşmış her şey.*” (Meriç 2013: 198).

Wittgenstein, kullanımsal anlam teorisi de denilen dil oyunları kuramıyla, tüm bu ikilem ve çelişkileri Soruşturmalar ’da verdiği örneklerle ve sorduğu sorularla çözümlenmeye çalışmıştır. Dilin öneminin anlaşılmasında Wittgenstein’in sorduğu soruların önemi büyük olmuştur. Bu sorularla, kelimelerin hakikatini görmemizi istemiştir.

Dilin pragmatik boyutunu vurguladığı eserinde Wittgenstein, anlamın birtakım toplumsal kurallar ve uzlaşım bağlamında oluştuğunu savunmaktadır. Her toplumun kendine özgü bireysel dili vardır. Her ne kadar her bireyin gerçeği ayrı olsa da, ortak

kullanımlarla belirlenen olgular mevcuttur. Ayrıca Wittgenstein'a göre anlam, gündelik dil içerisinde sözcüklerin basit kullanımlarında aranmalıdır.

Çalışmamızda tüm bunlar ışığında, Wittgenstein'ın "dil oyunları" temel alınarak, bu oyunların günümüz dünyasının mücadelecı yapısı ve çelişkili diliyle olan ilişkisi ve benzer yönleri açıklanacaktır. Yaşadığımız yüzyılda bizim de solduğumuz postmodern havanın ve güvenilir olmayan postmodern dil yapısının Wittgenstein'ın dil oyunları ile olan ilişkisi karşılaştırılarak işlenecektir. Tüm bunların toplumdaki yeri ve önemi; toplumun yapısında meydana getirdiği değişim ve sonuçlar eleştirel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Hayatta karşılaşılan sözcük, sembol ve kavramlar yaşam biçimlerine dayanarak nasıl bireyselleşir? Tüm bu imgelere yaşam veren nedir? Dili aslında nasıl öğreniyoruz? Dilin edimsel işleyişi nasıldır? Kelimeler nasıl anlam kazanır? Bu araştırma, tüm bu sorulara bir cevap aramak ve 20. yy'in en önemli filozoflarından olan Ludwig Wittgenstein'in "Felsefi Soruşturmalar" adlı yapıtında ele aldığı "Dil Oyunları Kuramı" nı öncelikle işlendiği biçimiyle inceleyip açıklamak ve daha sonra günümüz toplumunda yer alan dil oyunları ve nedenlerini, örneklerle derinlemesine incelemek amacıyla yazılmıştır.

Karşılık, anlama, kullanım, bağlam, tümce, yaşam biçimi gibi kavramlar detaylı bir biçimde ele alınmış ve bu kavramlar ışığında "dil oyunları" olgusuna bir açıklık getirilmiştir. Gündelik hayatta ortaya çıkan dil oyunlarının muazzam çeşitliliğine, kültürel pratiklerin bu oyunlarda ne gibi görevler üstlendiğine, sözcüklerin ve cümlelerin oynadığı farklı rollere, bunların süreç içerisinde nasıl değiştiklerine değinilmiş ve dil açısından insan doğasının temellerinin nasıl oluştuğu açıklanmıştır. Dili basitçe sınırlandırılmayan, canlı ve çok yönlü bir insan etkinliği olarak görmek ve bu yolla öznel ve değişken olan dil hakkında bir açıklığa ulaşmak, dilin nasıl anlamlandırıldığını çözümlmek ve bu bağlamda dilin sosyal yapısını açıklamak araştırmanın amaçları arasındadır.

Tüm bunlardan yola çıkılarak, dil oyunları ile ilgili hem geçmişten hem de günümüzden örnekler verilerek, insanlar arasındaki iletişim açısından büyük önem taşıyan ve toplumda önemli ve belirleyici bir role sahip olan bu oyunların bugün hangi anlama geldiği açıklanmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma teorik ve uygulama kısmı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik bölümde öncelikle Wittgenstein'in ilk dönem eseri olan "Tractatus Logico Philosophicus" tan kısaca bahsedildikten sonra, yazarın "Felsefi Soruşturmalar" adlı eserinde ele aldığı "dil oyunları", "aile benzerlikleri", "günlük dil", "kullanım", "anlam", "bağlam", "yaşam biçimi", "kültür" gibi kavramlar; hem eserdeki örnekler, hem de günlük hayattan çeşitli örnekler yardımıyla açıklanıp işlenmiştir. Teorik bölümün devamında, "postmodern algı", "postmodern bakış açısı" kavramları ve bu kavramların günümüzdeki yansımaları yine örneklerle açıklanıp incelenmiştir.

Uygulama bölümünde ise bazı güncel haberler ve siyasilerin kullandığı ifadeler, ayrıca çeşitli yazarların cümleleri analiz edilerek yorumlanmıştır. Farklı kişilerin cümleleri ele alınarak bunlara yüklenen anlamlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada öncelikle metne dayalı bir yöntem izlenmiştir. Arşiv ve kütüphane araştırması, literatür taraması yapılmıştır. Birincil kaynaklar Wittgenstein'in kendi eserleridir ve daha sonra felsefe ve dilbilim alanında yazılmış çeşitli kitaplardan yararlanılmıştır. Yine bu alanlarda kaleme alınmış kimi makale, dergi, roman ve tezler irdelenmiş; ayrıca gazete, televizyon ve internet gibi teknik araçlardan da yararlanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Literatürdeki Yeri

Araştırma ile ilgili yapılan Literatür taraması sonucunda elde edilen bilgilere göre, şimdiye kadar konuyla ilgili çeşitli tez çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda daha çok Wittgenstein'in ilk dönem eseri *Tractatus Logico Philosophicus* ile ikinci dönem eseri olan *Felsefi Soruşturmalar*, bazı çalışmalarda ayrı ayrı ele alınarak işlenmiş, bazılarında ise karşılaştırılarak açıklanmıştır. Bunlarda daha çok Wittgenstein'in mantık ve felsefe anlayışı üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada ise, Wittgenstein ve eserleri daha çok dil ve dil felsefesi kapsamında incelenmiştir. Araştırma, şimdiye kadar yapılmış tüm bu çalışmalardan elde edilen sonuçlarla yakından ilişkilidir ve onlarla paralel doğrultudadır. Ancak bu araştırma, tüm bu çalışmalarda ele alınmamış olan postmodern bakış açısı ve postmodern algı gibi konulara da değinerek, bu konuların Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar* adlı eseri ve günümüz dünyasıyla olan ilişkisi üzerine yoğunlaşmış ve konuyla ilgili güncel bir bakış açısı getirilmiştir. Ve yine farklı olarak, araştırmanın uygulama kısmında konu, güncel haberler ve bazı yazarların cümleleri analiz edilerek desteklenmiştir. Araştırmayla ilgili literatür taraması yapıldığında, ortaya çıkan belli başlı çalışmalar şöyledir:

Ahmet Cüneyt Gültekin, *Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar Adlı Yapıtında Özel Dil Sorunu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Bu tez çalışmasında, Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar* adlı yapıtında üzerinde durduğu "özel dil" problemi işlenmiştir. Özel dilin mümkün olup olmadığı tartışılmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır; ilk bölüm, "Dil, Kullanım ve Anlam" başlığı altında ele alınmış ve bu bölümde dilin kullanımı ve nasıl anlamlandırıldığı konuları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise "Özel Dilin Olanaklılığı Sorunu" üzerinde durularak, dilin sosyal yapısı ortaya konulmuş, özel dile karşı bir argüman oluşturulmuştur. Bu bölümde; özel dilin olanaksızlığı ve sosyal bağlam, dilin edimsel işleyişi, Wittgenstein'in dili yaşam biçimiyle ilişkilendirmesi, dilin yanlış anlaşılması ve yanlış kullanılmasının felsefi sorunlara ve yanılgılara yol açabileceği üzerinde durulmuştur. Tez, *Felsefi Soruşturmalar*'da

sergilenen tutumun, kişiye özel dilin mümkün olmadığı argümanıyla sonuçlandırılmıştır.

Ayşegül Yıldırım, *Wittgenstein Felsefesinin İki Dönemindeki Fikri Farklılıklar*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

Üç bölümden oluşan bu tez çalışmasında, Wittgenstein'in iki farklı dönemi karşılaştırılmış ve dönemler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Birinci bölümde; *Tractatus Logico Philosophicus*, Varlık, Dil-Dünya İlişkisi ve *Tractatus*'ta Felsefe Eleştirisi konuları işlenmiştir. İkinci bölümde; Felsefi Soruşturmalar, Dil Oyunları ve Felsefi Soruşturmalar'da Felsefe Eleştirisi konularına değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise iki dönem karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, Wittgenstein'in bu iki döneminin birbirinden çok farklı olmadığı, sadece gösterilen tutum ve yaklaşımda, bir de sonuca ulaşmadaki izlenen yolda farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca Wittgenstein'in sadece kendi dönemini değil, kendinden sonraki dönemleri de etkilediği vurgulanmıştır.

Ali Utku, *Ludwig Wittgenstein (Erken Döneminde Dilin Sınırları ve Felsefe)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.

Bu araştırmada, Wittgenstein'in ilk dönem eseri olan *Tractatus Logico-Philosophicus*'ta yer verilen felsefe, mantık anlayışı ve ideal dil üzerinde durulmuştur. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; “Dünyanın Yapısı”, ikinci bölümde; Genel Resim Kuramı: Resmin Yapısı ve Resimsel Bağlantı”, üçüncü bölümde; “Olguların Mantıksal Resmi Olarak Düşünce”, dördüncü bölümde; Dilin Yapısı ve Dünyayla Bağlantısı”, beşinci bölümde; “Dilin Sınırları ve Felsefe” konuları işlenmiştir. Bu eserinde geliştirdiği dil kuramıyla, felsefe sorunlarını dil-anlam düzeyinde aşma amacı güdülmüştür. Öncelikle resim kuramı incelenmiş, dil-dünya ilişkisi, dil-düşünce yapısı saptanmaya çalışılmış, dünyanın yapısı ve dilin nasıl anlam kazandığı vb. konular çözümlenerek ele alınmıştır.

Sedat olak, *Wittgenstein'in Mantık Anlayışı ve Günümüz Felsefesine Etkileri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2007.

Bu yüksek lisans tezinde, Wittgenstein'in dil üzerine olan düşüncelerinden ziyade, mantık üzerine olan düşünceleri ele alınmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Aristoteles'ten 20. yy'a kadar olan mantık çalışmaları ele alınmıştır. İkinci bölümde Russell ve Frege'nin ışığında Wittgenstein felsefesinin temelleri işlenmiş; üçüncü bölümde Wittgenstein'in ilk dönem çalışmalarında mantık ve Viyana çevresine etkileri; dördüncü bölümde kullanım olarak anlam teorisi ve ikinci dönem çalışmalarında mantığın yeri; beşinci bölümde Wittgenstein'in mantık anlayışının günümüz felsefesine olan etkileri ortaya konmuştur. Çalışma, iki dönemde mantığa farklı açılardan bakıldığı sonucuyla bitirilmiştir.

Fatma Mazman, *Ludwig Wittgenstein'da Doğal Bir İnsan Fenomeni Olarak Dilin Oyun ve Yaşam Biçimleri ile İlişkisi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin 2004.

Bu yüksek lisans tezinde, Wittgenstein'in ilk döneminde savunduğu mantık anlayışından kısaca bahsedildikten sonra, ikinci dönem eseri olan Felsefi Soruşturmalar'da sıkça bahsettiği yaşam biçimi ve oyun kavramları üzerinde durulmuş ve dilin yaşam biçimiyle olan ilişkisi açıklanmıştır. Dili yaşam biçimlerinin belirlediği ve belirli kurallara bağlı olarak gelişen pek çok dil oyunlarının olduğu, bu oyunları anlamının ve dili anlamlandırmanın ancak bir sosyal yapıya dâhil olmakla mümkün olduğunun altı çizilmiştir. Çalışmanın sonunda ise, Wittgenstein'in ikinci dönem felsefesi ile anlamın öznel yapısı üzerinde duran "Sembolik Etkileşimcilik" akımı arasındaki benzerlikler açıklanmıştır.

2. TRACTATUS LOGICO PHILOSOPHICUS'TA DİL ANLAYIŞI

1889–1951 yılları arasında yaşamış olan Ludwig Josef Johann Wittgenstein, 20. yüzyılın en önemli filozoflarından. Çünkü dil felsefesi ve mantık alanında yaptığı çalışmalarla ve ileri sürdüğü tezlerle, hem yaşadığı dönemi hem de kendisinden sonraki dönemde yaşamış olan filozofları etkilemeyi başarmıştır. Wittgenstein'in yaşadığı dönemde yayınlanan tek eseri "Tractatus Logico Philosophicus" tur. Ölümünden sonra defterlerinden, makale ve ders notlarından derlenip yayınlanan pek çok yazısı bulunmaktadır. Wittgenstein'in ölümünden sonra yayınlanan "Felsefi Soruşturmalar" ikinci büyük eseridir ve bu şaheseriyle Wittgenstein dil felsefesine farklı bir bakış açısı ve yeni bir dil anlayışı getirmiştir.

Bu bölümde inceleyeceğimiz "Tractatus Logico Philosophicus" adlı eserinde Wittgenstein, dili daha çok mantık bağlamında ele almış ve dilin sınırlarını belirlemeye yönelik bir tutum sergilemiştir. Wittgenstein bu yapıtta, dil-dünya ilişkisi, dil ile düşünce, dil ile gerçeklik arasındaki ilişki; insan-dünya ve bu ikisinin dil ile olan bağlantısını mantıki bir sıra izleyerek vermiştir. Kitabın önsözünde Wittgenstein felsefi sorunların dilin mantığının yanlış anlaşılmasından kaynaklandığını söyler ve şöyle devam eder: *"Kitabın bütün anlamı, şuna benzer bir sözde toplanabilir: "Söylenebilir olan ne varsa, açık söylenebilir ve üzerine konuşulamayan konusunda da susmalı."* (Wittgenstein 1985: 11). Böylece Wittgenstein, anlamı söylenebilir olan ile sınırlandırır ve bu tezini şu şekilde ifade eder: *"Sınır, öyleyse, yalnızca dilin içinde çizilebilecektir ve sınırın ötesinde kalan da, düpedüz saçma olacaktır"* (a.g.e. s. 11). Felsefe öyleyse *"söylenebileni açıkça ortaya koyarak, söylenemez olanı imleyecektir."* (a.g.e. s. 59). Wittgenstein böylece bu yapıtının ve kendisinin en meşhur cümlelerinden birini ortaya çıkarmıştır: *"Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler." Dünya benim dünyam olduğu, kendini şurada gösterir ki, dilin (yalnızca benim anladığım dilin) sınırları, benim dünyanın sınırlarını imler."* (a.g.e. s. 127–128). Burada Wittgenstein, dünyaya dil yoluyla bir sınır çizmek istemiştir. Anlam dil ile ifade edebildiklerimizle sınırlıdır; başka bir ifadeyle anlam, söylenebilenlerle ilgilidir; dil ile dünya arasında karşılıklı

bir ilişki vardır. Wittgenstein'in Tractatus' ta dil, dünya ve gerçeklik hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Tractatus'ta güdülen amaç, dile getirilebileni açıkça ortaya koymak suretiyle dile getirilemez olanı göstermektir. Bu bakımdan felsefe önermelerinin olgusal söylem (factual discourse) içinde yer almalarının olanaksızlığını göstermekten amaç, onları anlaşılmasız sayıp reddetmek değil, tersine onları anlamaya doğru ilk adımı atmaktır. Wittgenstein, felsefi problemlerin, dilin nasıl çalıştığına iyi bir şekilde anlatılmasıyla çözülebileceğini düşünmüştür. Bu ise dilin mantıksal yapısının gün ışığına çıkarılmasıyla mümkündür. Wittgenstein, “Dilimin sınırları dünyanın sınırlarına işaret eder. Mantık, dünyayı doldurur, dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır” demektedir. Toplam gerçeklik dünyadır ve dil, gerçekliğin bir yansımasıdır. Burada Wittgenstein'in gerçekliğin mantıksal yapısı ile dilin mantıksal yapısını aynı şey olarak gördüğü anlaşılmaktadır” (Çolak 2007: 35).

Wittgenstein dili anlamak için dünyaya, dünyayı anlamak için dile ihtiyacımız olduğunu ifade eder. Her ikisinin de aynı mantıksal düzlemde yer aldığını savunarak, dilin dünyanın resmi olduğuna vurgu yapar. Başka bir ifadeyle bu eser, resimsel anlam teorisi temeline dayanmaktadır. Wittgenstein'in Tractatus'ta savunduğu bu görüşe ve resim kuramına göre:

“Tümceler olgu bağlamlarını, nesne durumlarını resmeden dilsel tasarımlardır. Dilin birincil işlevi, bu resmetme işlevidir. Resim kuramı açıklamalarını dil ile dış dünya arasındaki ilişkiyle sınırlayan, dil ile onu kullanan bireyler arasındaki ilişkileri dışarıda bırakan ve anlam sorunu konusunda göndergeci yaklaşımlar arasında sınıflanan bir kuramdır.” (Altınörs 2000: 65).

Resim teorisinden yola çıkarak dili ve olguları anlamlandırma amacıyla olan Wittgenstein'in, bu süreçte nesnel bir yaklaşım izleyerek, ideal bir dil anlayışını savunduğunu görmekteyiz. Daha geniş bir biçimde ifade edecek olursak:

"Wittgenstein, Tractatus ile belirlenen ilk döneminde, dil ve dünyanın aynı mantıksal forma sahip olduğu öncülünden hareket ederek, dünyanın kendisinde resmedildiği, mantıksal olan, sabit kurallarla belirlenen, değişmez ideal bir dil anlayışı ortaya koyar. Ortaya koyduğu ideal dil fikri, herhangi anlam kaymalarına, yanlış anlamalara izin vermeyecek; dolayısıyla genel tez olarak metafiziğe yol açan felsefi soruların ortadan kalkmasını sağlayacak bir ideal dildir." (Yıldırım 2008: 77).

Tractatus içerisinde pek çok önerme ve maddeler olan bir eserdir. Bu önermelerden en önemli ve en temel olanları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- 1- "Dünya olduğu gibi olan her şeydir."
- 2- "Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil."
- 3- "Olguların mantıksal tasarımı, düşüncedir."
- 4- "Düşünce anlamlı tümcedir."
- 5- "Tümce, temel tümcelerin doğruluk işlevidir."
- 6- "Doğruluk işlevinin genel biçimi şudur: [p, ζ, O(ζ)]. Bu tümcenin genel biçimidir."
- 7- "Toplam gerçeklik dünyadır."
- 8- "Mantık dünyayı doldurur; dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır."
- 9- "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını imler."
- 10- "Bir şeyi düşünemiyorsak, onu düşünemeyiz; o zaman, düşünemediğimizi söyleyemeyiz de."
- 11- "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı."

İdeal dil anlayışını savunduğu bu eserinde Wittgenstein'in gündelik dile olan bakışı farklıdır. Wittgenstein'a göre gündelik dil karmaşık bir yapıya sahiptir. Gündelik dilin anlamı ve gerçeği gizlediğini iddia eden Wittgenstein, Tractatus'ta gündelik dili şu şekilde ele almıştır:

"Ondan, dilin mantığını dolaysız olarak çıkarmak, insan için olanaksızdır. Dil düşüncüyü örter. Öyle ki, örtünün dış biçiminden, örtülen düşüncenin biçimi konusunda sonuç çıkarılamaz, çünkü örtünün dış biçimi, tamamıyla başka"

amaçlar için kurulmuştur; gövdenin biçimini belli etmek amacıyla değil. Gündelik dilin anlaşılması için yapılan sessiz düzenlemeler, korkunç derecede karmaşıktır." (a. g. e. s. 45).

Tractatus'taki dilin belirli bir karakteri vardır: *"Wittgenstein dilden söz ettiğinde, özellikle gösterimsel tümceler içeren ve yalnızca gerçekliğin nesnel bir betimlemesi için tasarlanmış bilimsel, evrensel bir dili düşünür."* (Utku 2004: 69). Başka bir deyişle, Tractatus'ta geçerli gündelik bir dil betimlenmez. Wittgenstein'in amacı, mantıksal açıdan kusursuz bir dil belirlemektir. Dolayısıyla dili sadece dilbilgisi yönünden ele almaz; ayrıca mantık ve anlam yönüyle bir dil eleştirisi geliştirir. Çünkü dilbilgisi açısından doğru olan bir önerme, anlam bakımından yanlış olabilir görüşünü savunan Wittgenstein, mantıksal bir yol izleyerek dili ve felsefi sorunları çözümlenmeye çalışmıştır (a.g.e. s.70). *"Wittgenstein'in Tractatus'ta ortaya koyduğu dil anlayışı mantıkçı-pozitivist çözümlenme geleneğinin temel ilkelerinden biri olan doğrulama ilkesini desteklemektedir."* (Altınörs 2000: 82). Açıkça görülüyor ki; Tractatus'ta anlam, önermelerin ve olguların doğrulanabilir olmasıyla ilgilidir. Bu doğrulanabilen olgular gerçeklik ile karşılaştırılır ve sonuç olarak, dil ile dünyanın birebir örtüşmesiyle anlam ortaya çıkar.

Wittgenstein ilk dönem çalışması olan Tractatus'ta dile büyük önem vermiştir. Ancak dilin daha çok mantıksal boyutunu ele almış ve onun mantıksal bir karaktere büründürülmesi gerektiğini savunmuştur. Buradaki mantık anlayışı, kelimelerin, cümlelerin ya da imgelerin kesinlikle tek bir anlamı olduğu görüşünü savunan sabit ve ideal dil anlayışına dayanır. Ancak Wittgenstein sonraları yanıldığını anlayarak, anlamı kesin bir sınırla belirlemeye çalıştığı ve dilin dünyanın resmi olduğu anlayışından vazgeçmiştir.

Felsefi Soruşturmalarda, Tractatus'taki kesin ve değişmez mantık kurallarının yerini değişken kurullarla belirlenen, durağan olmayan, muazzam bir çeşitliliğe sahip, çoğulcu bir dil ve felsefe anlayışı alır. Çalışmanın temelini oluşturan ikinci dönem çalışmasında Wittgenstein'in, mantık alanından çok, dil alanına yöneldiğini ve dilin mantıksal boyutundan ziyade, kullanımsal boyutunu vurguladığını göreceğiz.

3. FELSEFİ SORUŞTIRMALAR

Dil felsefesi denilince akla ilk gelen filozoflardan birisi olan Wittgenstein, dilin kapsamını ve sınırlarını belirleme problemiyle ilgilenmiştir. Ona göre, dili kullanma, insanları diğer varlıklardan ayıran en önemli şeydir ve insan yaşamının temelini oluşturan bir olgudur. Wittgenstein'in dili anlama ve anlamlandırma sürecinde iki ayrı anlayışa ve döneme yer verdiğini görmekteyiz. Ludwig Wittgenstein Felsefi Soruşturmalar adlı sonraki dönem eserinde dili, birinci dönem eseri olan *Tractatus*'tan çok daha farklı bir biçimde ele almış ve incelemiştir. Soruşturmalar'da dilin toplumsal yönünü vurgulayarak onun ancak sosyal bir bağlam içerisinde anlam kazandığını dile getirmiş ve dilin gündelik kullanımını temel almıştır. *Tractatus*'ta yer alan o meşhur "*Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler*" (Wittgenstein 1985:127) ifadesiyle Wittgenstein dilin değişmez, sabit yönünü vurgulayarak dilin sınırlarının dış dünya tarafından belirlendiğini söylemiştir. Böylece dili daha dar sınırlara hapsetmiş ve dilin doğasında olan canlılık ve değişkenliği görmezden gelmiştir. Ancak çok daha sonra yanıldığını anlayarak Felsefi Soruşturmalar adlı eserini kaleme almıştır. Soruşturmalar'da dilin pragmatik karakterini vurgulamış ve dilin farklı kullanım biçimlerini incelemiştir. Dil oyunları, günlük dil, aile bezerlikleri, kullanım ve anlam, yaşam biçimi gibi kavramlar bu eserde önemli bir yer tutmaktadır. Dil çok daha esnek bir biçim almıştır. Dil pratiği oyun oynamaya benzetilir; başka bir deyişle konuşmak dil oyunları oynamaktır.

Bu dönemde Wittgenstein resimsel anlam teorisinin tersine kullanımsal bir anlam teorisi geliştirirken, dilin değişmez ve temel bir özü olduğu, bu özün dünyanın temsiliyle belirlendiği ve dildeki sözcüklerin sadece adlandırma işlevi gördüğü görüşünü reddeder. Bu dönem çalışmalarında Wittgenstein, dilin özyapısı üzerine *Tractatus*'taki gibi açık ilkeler getirmek yerine, dile doğal bir insan fenomeni, çevremizde olup biten bir şey, karmaşık insan faaliyetlerinin oluşturduğu bir bütün olarak yaklaşmıştır. Bu dil anlayışının önemli bir özelliği, onun dili özünde toplumsal bir fenomen, ancak birden fazla insanın benimsediği kuralların varlığıyla işleyebilen bir fenomen olarak görmesidir. Gündelik hayattaki dilin değişik kullanım

formlarını açıklama gücünden yoksun olduğunu düşündüğü göndergeci yaklaşımın yerine dilin kullanıldığı yere vurgu yapan bağlamcı bir yaklaşımı benimsemesi aynı zamanda onun dil anlayışının, olguları birebir resmeden ve her bir cümlesi bir önermeden oluşan ideal dil anlayışının da yerini, içinde metafizik, ideolojik ve estetik yargıların da bulunduğu ve insan yaşantısına dair her şeyi içine alan kuşatıcı ve bütüncül bir dil anlayışına bıraktığının bir göstergesi olarak da görülebilir (Çolak 2007: 58–59).

Wittgenstein bu dönemde, dildeki çoğulluk ve değişkenliğin peşindedir. Wittgenstein'in *İncelemeler*'deki dil anlayışı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Kaynak: (<http://www.felsefeekibi.com> 2012):

Tractatus'ta Wittgenstein: "*Söylenbilir ne varsa, açıkça söylenbilir; üzerine konuşulamayan konusunda da susmalı*" der (Wittgenstein 1985: 11). Buradaki ifadeden anlaşılacağı üzere ilk eserinde Wittgenstein, kelimelerin düşüncelerin, ifadelerin sorgulanamaz, sabit, değişmez olduğunu söylemiştir (Hadot 2009: 81). Soruşturmalar'da Wittgenstein ideal dil fikrini terk ederek günlük dile yönelmiştir; artık dildeki sözcükler bağlama ve kullanıldıkları yere göre değişik anlam kazanırlar. Dil, sabit değişmez bir olgu olarak değil, aksine sürekli değişebilen, özneler arası özelliğe sahip bir yapı olarak karşımıza çıkar. Dil öğrenilen bir özelliğe sahiptir ve

bir oyunlar ailesidir. Dilin sözcüklerini anlamak için, onları eylemlerin içerisinde kullanmak; yani uygulamak gerekir.

Wittgenstein'a göre, dille birlikte birtakım eylemler de açığa çıkmaktadır. Dil ile eylemler arasında bir bütünlük vardır. Bir dilsel yapıyı anlamak onun hangi eylemlerde kullanıldığını ya da ona hangi eylemlerin eşlik ettiğini bilmek demektir. Dilin bu edimselliği ve dilin bir ideal değil de öğrenilen bir kılığın olması, özneler arası değişkenliği, bugün ile geçmiş arasında bir bağlantı kurması, onun kullanım özelliğini öne çıkarır (Anlı 2008: 64).

Felsefi Soruşturmalarda Wittgenstein'ın gündeme getirdiği "dil oyunları" ve "hayat formları" kavramlarıyla, ilk döneminde savunduğu "resim teorisi"ni terk ettiği görülmektedir. Gündelik hayattaki dilin değişik kullanım formlarını açıklama gücünden yoksun olduğunun farkına vardığı bu "referansçı" teorinin yerine, "anlam"ın cümlelerin içinde kullanıldığı "bağlam"da aranması gerektiğini vurgulayan "bağlamsal" ve "pragmatik" karakterde bir yaklaşım geliştirmektedir. Böylece, olguları resmeden bir ideal dil anlayışı yerini, günlük hayattaki bir sosyal pratik olarak insan konuşmasının bütününe kuşatan bir anlayışa bırakır. Wittgenstein'ın ikinci dönemde dikkatini gündelik hayat formlarına ve gündelik dilde sık sık rastlanan konuşma biçimlerine çevirmesi, kendisinden sonra gelecek bir dil filozofları kuşağına ışık tutarak "günlük dilin felsefesi" adı verilen ikinci damarı besler. Konuşmanın birtakım kurallarla belirlenmiş bir sosyal pratik olduğu yönündeki düşüncesiyle, Austin, Searle, Grice gibi filozofların "pragmatik" yaklaşımlarına da temel teşkil eder (Altınörs 2012: 180–181).

Düşüncelerini bir bütün halinde kaynaştırma yolundaki çeşitli başarısız girişimden sonra, Wittgenstein bunu asla başaramayacağını anladığını belirtir. Her iki döneminde Wittgenstein'ın irdelediği soru, bir cümlelerin nasıl anlam kazandığıdır. Anlamın nasıl ortaya çıktığının araştırılmasında şu ilke yönlendirici olur: Bir cümle anlamlı ise, bu cümlelerin kendisi sayesinde. Anlamın kendisinde arandığı şey, Tractatus'ta gerçeklik; İncelemeler'de ise yaşama biçimleri içerisindeki insan etkinliğidir (Altuğ 2008: 150).

Kısaca özetleyecek olursak, Tractatus'ta Wittgenstein, anlamın sadece söylenenlerden, söylenebilenlerden oluştuğunu ifade etmekteydi. "*Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır*" diyerek, herkes için aynı anlama gelebilecek doğrulardan bahsetmekte ve dilin evrensel bir yapıda olduğunu vurgulamaktaydı. Oysaki İncelemelerde dil, öznel ve toplumsal etkileşim içerisinde belirlenen bir konum alır. Anlam ise söylenen veya söylenmeyen her türlü bağlamda kendisini gizlemektedir. Bu dönemde dildeki çoğulluk ön plandadır ve dil, çeşitli insan etkinliklerinden soyutlanamaz; aksine onların içerisinde anlam kazanır. Bunları daha iyi açıklamak için Felsefi Soruşturmalarda geçen dil oyunları, aile benzerlikleri, günlük dil, kullanım ve anlam, bağlam, dil ve yaşam biçimi gibi kavramları örneklerle açıklayıp inceleyeceğiz.

3.1. “Oyun” Kavramına Bakış

Dil oyunları kavramına bir açıklık getirmeden önce, Felsefi Soruşturmalar ve dil oyunları kuramının püf noktası olan “oyun” kavramını tanımlamakta fayda vardır. Wittgenstein’in dili oyun oynamaya benzetmesinin nedenlerini daha iyi anlamak için ve çalışmamızın ilerleyen bölümlerinin açıklayıcılığı açısından “oyun” sözcüğünün anlam ve işlevlerine değinmeliyiz.

“Oyun, belirli kurallar dahilinde iki ve daha fazla oyuncunun kazanmaya odaklı eylem stratejileri belirlemesiyle belirli bir zaman dilimi içinde karşılıklı olarak oynanır. Kimi oyunlar rastlantısaldır, talih oyunları gibi, kimi oyunlar hem rastlantısal, hem de kişinin beceri ve öngörüsüne dayanır, tavla gibi, kimi oyunlar da sadece ve sadece kişinin bilgi, beceri ve öngörüsüne bağlıdır, satranç gibi.” (Altun 2003:1)

Sözcükleri genel olarak bilinçli biçimde seçtiğimiz için, dil oyunları satranca daha yakındır diyebiliriz. Wittgenstein Soruşturmalar’da dili genel anlamıyla satranç oyununa, sözcükleri de ileri sürülen taşlara benzetir. Bir satranç oyununda oyunu bilmeyen bir kişi oyunu bir süre seyrettikten sonra bir oyuncunun yerine geçse bu oyunu sürdürebileceğini iddia eder. Dilin içindeki insanlar da dili gözlemleyerek oyunun bir parçası olurlar. Wittgenstein için dil ve sözcükler, bir şeyler yapıp ettiğimiz bir alet gibi düşünülmelidir. Burada özne zaman ötesi, bağlam ötesi değil aynı zamanda yaşayan bir öznedir. Bu da önceki dönemdeki resim teorisini çürüten bir gelişmedir. Dolayısıyla ideal dil kavramından uzak, her dile ait kuralları yaşayarak öğrenebilirsiniz. Dil burada yaşamın içinde sosyal bir yapı olarak karşımıza çıkar (Karadayı 2008: 5).

Oyun kavramı Felsefi Soruşturmalar içerisinde aslında bir tür “oyun analojisi”ne mi dönüşmüştür? Yani oyunlarla dil arasında bir tür benzerlik ilişkisi olarak mı kurulmuştur ilişki? Bir oyun sadece kuralların bilinmesiyle oynanabilir mi? Bir tür oyun, bir yaşama bağlamının parçaları değil midir? Örnek olarak satranç oynayabilmek için satranç taşlarının adlarını bilmek yeterli değildir, sözcüklerle bir oyun oynayabilmek için de sözcükleri artık sadece nesnelere adları olarak düşünmek

yeterli değildir. Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar'da betimlediği dünya, yaşamdaki deneyimlerin farklı ve paradoksal yapısını göstermektedir. Kurallar tarafından değil de kendi evrimleri tarafından belirlenen tekillikler olarak oyunlar, bu paradoksal yapıyı taşıyan güçlü imgeler olarak düşünülebilir. Bu açıdan kuralların oyunları belirlediği geleneksel oyun kavramlarının terk edildiği bir metinle karşı karşıyayız. İşte yapılması gereken tam bu anda oyunlara süreçler olarak bakmaktır, tamamlanmamış, bitmemiş, bir sona doğru ilerlemeyen süreçler olarak. Wittgenstein, kuralların da birer dil-oyunu olarak oluşturulduğunu betimleyecek bir oyun kavramı üretmek istemiştir. Anlam, nesneyle sözcük arasındaki uyum ya da karşılık üzerinden belirlenmez; sözcüklerin çoklu kullanımları yoluyla düşünüldüğü bir bağlam ile belirlenir. (Çalcı 2012: 36)

Oyunun kesin bir tanımını yapmak, genellikle mümkün değildir. Wittgenstein için oyunlar, içlerinde bir dizi kurallar taşıyan süreçlerdir ama tüm oyunların kazanma amacı güttüğünü söyleyemeyiz. Bazı oyunlar kazanmaya yöneliktir, bazıları eğlendirir. Farklılıklar gösteren ve adına oyun denilen bu süreçlerin birbiriyle ortak yönleri ve benzerlikleri de söz konusudur. Kısaca oyun, çokluktur. Birine bir oyun tanımı veremeyiz, oyunlarla ilgili birtakım örnekler verebilir ve bunları oyunlara örnek süreçler olarak anlamasını isteriz. Ancak onun bu örnekleri anlaması için bunları kullanması gerekecektir, çünkü anlam kullanım süreçlerinde açığa çıkan bir şeydir. Böylelikle oyun sözcüğüyle bir dil-oyunu içerisinde bir oyuna başlamış oluruz; sınırları belli bir tanım yerine dil oyunlarının çeşitliliğinde bir anlam sürecine dâhil oluruz (bkz. Çalcı 2012: 38-39) Çünkü dil, gerçekten de basit bir şekilde bir nesne olarak ele alınıp, sınırları çizilebilecek bir olgu değildir (Wittgenstein 2007: 52).

Oyunun bir tür dil-oyununa dönüşerek, bir benzerlik ağı içerisinde oluşturduğu benzerlik ilişkileriyle kavranması gibi dil de artık "tümce", "sözcük" gibi sözcüklerden oluşan bir benzerlik ağı içerisinde kavranmalıdır, dilsel etkinlikler süreci olarak düşünülmelidir (Çalcı 2012: 39). Felsefi Soruşturmalar'ın kendisi de bir oyun gibi, dil oyununa dönüşen, oyun üzerine yazılmış bir metin olarak okunmalıdır: Bir labirent oyunu gibi. Wittgenstein'in dediği gibi: "*Dil, yollardan oluşan bir*

labirenttir. Bir yönden geldiğinde yolunu bilmektedir; aynı yere başka bir yönden geldiğindeyse yolunu kaybetmişindir artık” (Wittgenstein 2007:100)

Dilbilimcilerin dile ve oyun kavramına bakış açılarını ele alırsak, onlar modern zamanlarda Saussure'dan başlayarak dili bir sistem olarak görme eğilimindedirler. Noam Chomsky Kartezyen yaklaşımıyla bunu daha üst seviyeye getirerek biyolojik anlamda da bütün insanlığı kapsayan bir dil sisteminden yola çıkarak kuramını temellendirir. Noam Chomsky'nin “Transformationsgrammatik” (dönüşümsel dilbilgisi) teorisi, teknik kuram ve kurallara uymayı temel alan bir yaklaşımdır. Diğer yandan John Nash'le zirvesini bulan Oyun Teorisi'nde de sistem yaklaşımıyla karar verme mekanizmalarını betimleyen stratejik bir oyun düzeneği üzerine matematiksel hesaplamaları da içeren bir tutum sergilenir. Bir kişi, hem kendinin, hem oyundaki tüm rakiplerin ve hem de içinde bulunduğu toplumun faydasını düşünebilir ve böyle bir oyun kurulabilir. Bu bir “Nash Dengesi”dir. Nash'ın Teorisi'nde rasyonalite kavramı bilgi, beceri ve öngörüğü içeren bir karar verme sürecini betimliyor. Duygunun, istemsiz davranışın; kurallara ve uygun stratejiler geliştirmeye dayalı bir oyunun dengelerini alt üst edebileceği Nash sonrası Oyun Teorisi geliştiricilerinin eleştirdiği bir nokta olarak karşımıza çıkıyor (bkz. Altun 2003:1-2). Wittgenstein dilin bu şekilde sistemleştirilmesine Felsefi Soruşturmalar'da açık bir biçimde karşı çıkmıştır. Onun karşı çıktığı durum, günlük konuşma dilinin sistematik bir şekle sokulmasıdır. Wittgenstein her fırsatta dilde çoğulluğa işaret ederek, günlük dil ile cümleleri çeşitli ve zengin kıldığımızı vurgulamıştır. Wittgenstein'ın günlük dil anlayışı, duyguları da kapsayan, hem sözel dili hem de vücut dilini (jest ve mimikler) esas alan bir anlayıştır.

Oyun ve dile dair tüm bu yaklaşımlar, her iki kavramın temelinde tartışmaya açık olduğunu göstermiştir. Farklı yaklaşımları savunanlardan kimi matematik diliyle, kimi günlük konuşma diliyle oyunun ne olduğuna dair çıkarımlarda bulunmuşlardır. Wittgenstein bu yaklaşımlardan farklı olarak, dile ve oyun kavramına kurallarla belirlenecek bir olgu olarak değil, yaşamın akışı içerisinde ortaya çıkan bir realite olarak bakmıştır

3.2. Dil Oyunları

Wittgenstein'in ikinci dönem felsefe anlayışının temelini "dil oyunları" kavramı oluşturmaktadır. Wittgenstein dili oyun oynamaya benzetir. Dilin değişik kullanımlarından oluşan pek çok dil oyunu vardır ve bu dil oyunlarının her birine farklı bir yaşam biçimi, değişik hayat formları denk düşer. Bilindiği gibi oyunlar kurallardan oluşur ve dil oyunları da belli kurallara göre oynanır. Bu da toplum içerisinde kendiliğinden belirlenir. Yaşam boyunca sürekli yeni koşullar, yeni durumlar içerisine gireriz ve dil bize her seferinde yeni oyunlar oynar.

Anlam, artık, bir hakikati bilmek değil; fakat bir etkinliğe bağlanma sorunudur. Bu etkinlik de, Wittgenstein'in "dil oyunu" (sprachspiel) diye adlandırdığı olguda ifadesini bulur. Wittgenstein'a göre dil oyunları, konuşma ve diğer etkinlikleri içerisinde barındıran davranışsal süreçler olarak görülmelidir (bkz. Wittgenstein 2001:7). Dil oyunlarının genel bir tanımını vermez; çünkü dil oyunları en temel olandır, temellendirilemez ve çok çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Wittgenstein'a göre yeni olan her zaman için bir dil oyunudur (Wittgenstein 2007:34). Dil oyunlarının çeşitliliğini aşağıda verilen örneklerde görmemizi ister:

- Emretmek ve emir uyarınca eylemde bulunmak
- Bir nesnenin görünüşünü ya da boyutlarını betimlemek
- Betime (çizime) dayanarak bir nesne üretmek
- Bir olayı bildirmek
- Bir olay hakkında tahminler yürütmek
- Bir hipotez ortaya atmak ve bunu sınamak
- Bir deneyin sonuçlarını tablo ve çizelgelerle sergilemek
- Bir öykü uydurmak; bunu okumak
- Tiyatro oyunu oynamak
- Bilmece yanıtlamak
- Şaka yapmak; fıkra anlatmak
- Uygulamalı aritmetik problemi çözmek
- Bir dilden diğerine çeviri yapmak
- Rica etmek, teşekkür etmek, sövmek, selamlamak, dua etmek (a.g.e. s. 32).

Bu ifadeler ile Wittgenstein, dilin insan yaşamında var olan öznel ve değişken bir olgu olduğuna dikkat çeker ve dil oyununu da dilin basit, ilkel biçimi olarak ifade eder. Sözelimi inşaatçıların kendi aralarında kullandığı kiris, kalıp, sütun, levha sözcükleri inşaatçıların dil oyununda belirli şeylerin yerine geçen sözcüklerdir ve bu sözcükler mesela bir öğretmenin dilinde aynı şeylerin yerini tutmamaktadır. Yani bir inşaatçısınız kullandığınız kavramların işlevsel özellikleri ile bir öğretmenken kullandığınız kavramların işlevsel özellikleri, aynı kelimeleri kullansanız dahi, kavramların işlev görme tarzından dolayı farklı olacaktır. Yani inşaatçıların kullandığı dil veya öğretmenlerin kullandığı dil, bir betimleme olarak kabul edilebilir, ancak ne inşaatçının kullandığı dil ne de öğretmenin kullandığı dil birbirlerinin yerlerine kabul edilebilir tek dil olacaktır. (Uluç ve Soydan 2009: 187–188). Bunu daha iyi açıklamak için Wittgenstein der ki; *"Başkasının derinlikleriyle oynama."* (Wittgenstein 1999: 21). Bu yüzden de *"sözüm ona sadece kendi kavradığın şeylerle ilgilenme"* (a.g.e. s. 51).

Wittgenstein özetle tüm bunları şu kurgu çerçevesinde dile getirmektedir: Madem herkesin kullandığı dil, işlevlerinden dolayı, birbirlerinin yerine kullanılmıyor, o halde ne başkasının derinlikleriyle oyna, ne yalnızca kendi kavradığın şeyleri başkasının da aynı şekilde kavramasını bekle, ne de farklı bakış açılarından bakmayı reddet (Uluç ve Soydan 2009: 187–188). Hepimiz ailemizin kişiliğiyle ve aldığımız eğitimle belirlenen bir bakış açısına sahibiz. Bundan dolayı olayları farklı görüp, farklı yorumlayabiliriz. Örneğin; kimi insan içinden çıkamadığı bir durum ile karşılaştığında, çok büyük bir sorun olduğunu zanneder. Ve bunu karşısındaki birine anlattığı zaman, o kişi aslında ortada sanıldığı gibi bir sorun olmadığını söyleyebilir. Diğer yandan; iki kişi arasında bir problem olduğu zaman, bu kişilerin her biri olayları karşı tarafa farklı farklı aktardığında, kendi lehlerine insanların olaylara bakış açısını etkilemiş olurlar. Sonuç olarak dilin burada etkin bir rol oynadığı bir gerçektir.

Wittgenstein, edimsel dilin bir öze sığmayacak kadar karmaşık olduğunu görmüştür. Dilin bu edimsel işleyişine baktığımızda, sayısız söylem çeşitliliği ile karşılaşırız. Onda, felsefede varsaydığımız saf ve apaçık yapıyı bulamayız. Dilde

ideal bir biçimi algılamak yerine, onda gerçekten var olan şeyi görmek durumundayız. Böylece Wittgenstein, bakışını, farklılıkların kendisinde eritildiği felsefi bir birlik ilkesinden, büyük çeşitlilik gösteren farklılıkların kendisine çevirir. "Sözcük ve cümle çeşitlerinin çokluğunu" görmemizi ister (Altuğ 2008: 149). Örneğin; "Zalimler her saat taze fidanları kurşunlar" tümcesi: "Teröristler her saat askerleri öldürüyor" şeklinde de yazılabilir. Terör olaylarının arttığı bir dönemde söylendiğinde, her iki cümlenin ifade ettiği anlam aynı olacaktır. Sözcükler başka olsa da anlam aynıdır.

Görüldüğü üzere, tek bir biçimden oluşan cümle yapısından bahsedilemez. Bir cümleyi anlamak bir dili anlamaktır. Bir dili anlamak ise bir tekniğe hâkim olmaktır (bkz. Wittgenstein 2001:199). Wittgenstein'in anlayışına göre yalnız başına duran hiçbir cümle yoktur. Çünkü cümle dediğimiz şey, bir dildeki bir oyun pozisyonudur. Ama bu oyun pozisyonu, başka sözcüklerle, başka türlü de düzenlenebilir. Bu, dillerin esnek yapılaşlı olduğunun bir göstergesidir (Soykan 1995: 89–90). Dilin bu yapısıyla ilgili Wittgenstein şu yorumda bulunmuştur:

"Dilimiz eski bir şehir olarak görülebilir: Dar geçitler ve alanlardan, eski ve yeni evlerden, farklı dönemlerden eklentiler taşıyan evlerden oluşan bir labirent; çevresinde de düz ve düzenli caddeleri ve tek tip evleriyle pek çok yeni banliyö"(Wittgenstein 2007: 29).

Bu noktada Wittgenstein'in yeni dil anlayışının şekillenmeye başladığını görüyoruz. Buna göre, bir ad, ad olarak ancak dilsel ve dil-dışı etkinlikler dizgesi bağlamında işlev görür ve dolayısıyla bir adın anlamı da ancak bir dil oyunu içindeki kullanımında bulunabilir. Gözde terim, dil kavramına ışık tutmak için bir karşılaştırma nesnesi olarak benimsenen "oyun" teriminin dile içkin kılınmasıyla elde edilen "dil-oyunu" terimidir (Altuğ 2008: 156-157).

Wittgenstein dil oyunlarının çeşitliliğini şu sorularda aramamızı ister: Bir kelimenin karşılığını nasıl öğreniriz? Hangi durumlarda ve hangi dil oyunlarında? "Dil oyunu" kavramını anlamak için bunları göz önünde bulundurmam gerekmektedir. Dilimizi öğrendiğimiz gibi, dil oyunlarını da öğreniriz. Wittgenstein

bu duruma güzel bir örnek vermiştir: "*Yalan söylemek, öğrenilmesi gereken bir dil-oyunudur, diğerlerinin hepsi gibi*" (Wittgenstein 2007: 108). Düşündüğümüz zaman bunun çok doğru bir tespit olduğunu anlarız. Örneğin; çocuklar yalan söylemeyi bilmezler; büyüdükçe, gördükçe ve yaşayarak yalan söylemeyi öğrenirler. Örneğin; annenin babadan gizlediği bir durumu, çocuk konuşma ortamında pat diye söyleyebilir. Veya anne ve baba evde birbirine; "Beni şu kişi ararsa, evde olmadığımı söyle" dediğinde, dolaylı yoldan çocuğa yalan söylemeyi öğretmiş olurlar. Aynı şekilde bebekler, din ve ırk ayrımı nedir bilmezler. Onların ölçütü yalnızca sevgidir. Ayrım yapmayı ve nefreti büyüklerinden öğrenirler ve bu durum giderek dillerine de yansır. Başka bir ifadeyle dille oynamayı, toplumsal yaşamın bir gereği olarak çevrelerinden öğrenirler.

"İmler", "sözcükler" ve "tümceler" dediğimiz şeylerin hepsinin sayısız çeşitte kullanım türleri vardır. Ve bu çeşitlilik sabit, baştan bir kereliğine verilmiş bir şey değildir; tersine, yeni dil tipleri, yeni dil oyunları diyebileceğimiz şeyler ortaya çıkarken diğerleri eskir ve unutulur (a.g.e. s.32). Sözcüklerin kullanım çeşitliliğine örnek verecek olursak, gazeteci ve yazar olan Mustafa Balbay, ortakların irticayla olan samimiyetsiz mücadelelerini, "çizmek" fiilini farklı anlamlara gelecek şekilde kullanarak yeriyor. Balbay'ın "çizmek" eylemi ile oluşturduğu dil oyunu şu şekildedir:

"Bu yolda değişik çizgiler çizdiler.

Önce yan çizdiler,

Sonra bazı yasaların üstünü çizdiler.

Ardından üstünü çizdiklerinin altını çizdiler

Olmadı baştan deyip yeni bir mücadele tablosu çizdiler.

En çok kullandıkları çizgi yan çizgiydi.

Çok iyi yan çiziyorlardı.

Değme grafikerler bu kadar güzel yan çizemezdi." (<http://egitim.cu.edu.tr>, 2013).

Wittgenstein'a göre olaylar olduklarından başka türlü tasarımılandığında, bazı dil oyunları önemini yitirir, bazıları önemli olur. Bu zamanla olan bir değişimdir. Bununla ilgili sayısız örnek vermek mümkündür. Örneğin dilimizde, Cumhuriyet'in başlangıcında, ulus bilincini pekiştirmek amacıyla söylenen "Biz bize benzeriz"

sözyle ortaya konan dil oyunu, bugün o dönemde kullanılan anlamını yitirmiş, hatta tam tersi bir anlam kazanarak hiciv anlamı kazanmıştır; yani başka bir dil oyununa dönüşmüştür. Burada değişen sözcük ve kavramlar değildir, burada dil oyunları ve bu oyunla beraber anlam değişmiştir (Soykan 1995: 91).

Wittgenstein, adlandırılan her şeyde ortak bir şey aramaktan, böylece dil olmanın bir ölçütünü istemekten yana değil. Ona göre "*Dil, bizim için belirli bir ereği gerçekleştiren düzenek olarak belirlenmedi*". (a.g.e. s.89). Bu düşünceye göre dilin efendisi insanın kendisidir. Biz, dille istediğimizi yapabiliriz. Yani kuralları biz seçeriz ve kurallara uymanın ne anlama geldiğine de biz karar veririz. Bunu yaparken de yapmamız gereken tek şey, dilimizin bizi büyülemesine engel olmaktır (Edmonds 2004: 196-197).

Wittgenstein için olguların ve durumların bizim için en önemli olan yönleri, basitlikleri ve sıradanlıkları tarafından gizlenmiştir. (Farkına varmayız, çünkü hep gözümüzün önündedirler) (Wittgenstein 2007: 70). Dil oyunlarının çeşitliliğini göz önünde bulundurmazsak, anlamada hataya düşeriz; yanlış anlaşılmalara veya eksik anlama gibi durumlar ortaya çıkabilir:

"Paradoks ancak, dilin her zaman tek bir tarzda iş gördüğü, her zaman aynı amaca:- evler, ağrılar, iyi ve kötü ya da ne hakkında olursa olsun-düşünceleri aktarmaya hizmet ettiği fikrinden kökten bir kopuş gerçekleştirdiğimiz zaman ortadan kaybolur (a.g.e. s.120). Felsefi hastalıkların ana nedeni -tek yanlı beslenme: Düşünmenin yalnızca bir türden örneklerle beslenmesi" (a.g.e. s.173)

"Dil denen uzamsal ve zamansal görüngüden bahsediyoruz; uzam ve zaman dışı bir zirveden değil. Ama nasıl ki satranç taşlarından bahsederken fiziksel özelliklerini betimlemeyip her birine ilişkin oyun kurallarını belirtiyorsak, dilden de öyle bahsediyoruz" (a.g.e. s. 67).

Dilin bu karmaşık yapısını ve anlatılarak değil de yaşayarak öğrenilen bir olgu oluşunu Nermi Uygur şöyle dile getirmiştir: "*Dil nedir ki? Kimse bana sormayınca,*

biliyorum. Birine açıklamaya kalkınca da bilmiyorum Onun için dilin ne olduğunu çepeçevre göz önüne sermeye yeltenmeyeceğim.” (<http://kitap.antoloji.com>, 2013).

Humboldt da dil ile ilgili Wittgenstein ile benzer görüşlere sahiptir: *"Her dil, tıpkı insan gibi, zaman içinde yavaş yavaş gelişen, sonsuz olan bir şeydir"*, demektedir. Humboldt, dili tamamına ermiş bir ürün gibi görmemek gerektiğine dikkat çekmiştir. Dilin bir eser [ergon] değil, bir faaliyet [energia] olduğunu savunur (Altınörs 2012:150). Gerçekte dil, Humboldt'a göre, sürekli olan ve her anda gelip geçici olan bir şeydir. Bu yüzden dilin yazı dilinde saklanması, tam olmayan 'mumya türünde' bir saklanma olur (Akarsu 1955: 21). Çünkü dil süreç içerisinde değişir ve farklı anlamlar kazanır.

Wittgenstein cümleyi kastederek şöyle der: *"Birine çok sayıda parçanın birleşmesinden oluşmuş belli şeyleri getirmesi, hareket ettirmesi, vs. emirlerinin verildiği bir dil oyunu düşün"* (Wittgenstein 2007: 49). Ayrıca Wittgenstein, anlamın olduğu yerde mükemmel bir düzenin olduğunu ve en muğlâk tümcenin bile içinde mükemmel düzeni barındırdığını vurgular (a.g.e. s. 64-65). Bu düzen üretken, değişkendir; hiçbir şey kelime tarafından belirlenmiş, mihlanmış, sabitlenmiş değildir. Cümlelerin içinde mükemmel bir düzeni barındırmasıyla ilgili yazarların eserlerinde kullandıkları cümlelerden pek çok örnek vermek mümkündür. Alman yazar Günter Grass Teneke Trampet isimli eserinde, savaşın getirmiş olduğu yıkım ve yıkımın tek sorumlusunu insan olarak görür ve bu durumu ironik bir dille eleştirir: *"Reims'da Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım hala hayranlıkla seyredilebiliyordu. Ünü, bütün yeryüzünde yaygın bu katedralin taş yüzü, insanlık denen nesneden midesi bulanarak kaldırımlara su kusuyordu"* (Grass 2000:416) Grass burada, savaşı ortaya çıkaran insanoğluna olan nefret ve öfkesini dile getirmiştir. Ancak bu, binalar tarafından duyulan bir nefret gibi gösterilir. Çünkü savaş, canlıları olduğu gibi cansız nesnelere de etkilemiş, büyük zararlara yol açmıştır. Tüm bunlara sebep olan insan, Grass'ın dil oyunundaki ustalığı, ironik ve sert üslubuyla eleştirilmiştir.

Dilin değişken ve zengin yapısını Bedia Akarsu şu şekilde yorumlamıştır: İnsanın gelişmesindeki bütün evreleri kendisi ile birlikte geçiren, onları içinde

taşıyan dil, bireyin karşısına büyük bir güç olarak çıkar. Ancak dilin kolay şekil alıcılığı ile denge yeniden kurulur. Her bireyin sürekli olarak dil üzerinde etkisi olduğundan, her kuşak onda bir değişiklik yapar. Ancak bu değişiklik sözcüklerin ve şekillerin kendisinde değil de onların başka şekillerde kullanılmalarında ortaya çıktığından kolayca fark edilemez. Bireyin dil üzerine etkisi, gerçek bireyselliğin ancak her konuşmada ortaya çıktığı düşünülürse, apaçık görülür. Kimse sözcükte başkasının düşündüğünün aynısını düşünmez. Bu yüzden her anlama aynı zamanda bir anlamamadır; duygularda ve düşüncelerdeki her birleşme aynı zamanda bir ayrılmadır. Kişinin dil üzerindeki etkisini ve kelimelere istediği gibi yön verişini, özellikle siyasi arenada görmek mümkündür. Örneğin; gündemde olan ve hükümet tarafından alınan alkol ile ilgili kararlar, hükümet karşıtı bireylerce “alkol yasağı” olarak yorumlanırken, AKP hükümeti; “Alkolü yasaklamıyoruz, sadece kullanımını düzenliyoruz” şeklinde bir tutum ve yorum ortaya koymuştur. Bir taraf yapılanın yanlış olduğunu vurgularken, diğer taraf yaptığının iyi bir şey olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Aynı şekilde Gezi Parkı olaylarında AKP; “Ağaçlara zarar vermiyoruz, yalnızca yerlerinden söküp taşıyoruz” yorumunda bulunurken, hükümet karşıtı olanlar bunu; “çevreye verilen zarar” ve “büyük bir yanlış” olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla, bu konuda bireylerin dil üzerindeki etkisi, olayları kendi bakış açıları doğrultusunda görmeleri (görmek istemeleri) ve yorumlamaları kaçınılmaz olmuştur.

Humboldt'a göre: Bir yazar aynı sözcüklerle, aynı söz biçimleriyle, ancak bunları başka biçimde kullanarak ve kendi ruhunun da güçlü bir yankısını katarak yapıtlarında dile yeni bir karakter verebilir. Dil her bireyde değişikliğe uğrayınca, dilin gücüne karşı insanın gücü ortaya çıkar. Böylece dilde özgürlük ilkesi ortaya çıkar, ancak bu özgürlük belirsiz ve açıklanamazdır, ama sınırları insan bilincinin içinde bulunabilir. Humboldt'a göre, açıklanamaz olayların da bulunabileceği kabul edilmezse, dilin doğası anlaşılabilir (Akarsu 1955: 49).

Diğer yandan ise dil, düşüncelerin, teessürlerin ve duyguların ifadesinde, aslına az çok bozan bir nakil vasıtasıdır. Dilin bu yönü üzerinde durmuş filozoflardan biri olan Descartes, dilin *bazı* durumlarda düşünceleri "kararttığına" dikkat çeker.

Tahsilliler arasındaki birçok anlaşmazlığın, aynı terimle farklı şeyler kastetmelerinden kaynaklandığını belirterek dilde "açıklığa" riayet edilmesinin bu tür anlaşmazlıkları gidermeye katkıda bulunacağını savunur (Altınörs 2012: 26). Yani dil, bizim için hem bir imkân hem de bir engel teşkil edebilmektedir. Dil oyunu içerisinde ifade edilenler önceden belirlenmiş de olabilir. Kelimeler sanıldığı kadar masum olmayabilir. Örneğin reklamlarda önceden belirlenmiş dil oyunlarını, reklamcıların iletilerini kendi amaçları doğrultusunda istedikleri gibi yapılandırdıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Mesela bir şampuan markası olan Dove, "Dove'la gelen doğal güzellik" sloganıyla yaptığı reklamda, gerçek ve doğal bir güzellikten yana olduğunu vurgulamaktadır. Ancak reklamda kullanılan kadınların makyajlı yüzleri, fönlü saçları ve photoshopa ihtiyaç duymaları, reklam dilinin güvenilir olmadığını, reklamların dil oyunları ile kurgulandığını, pratikteki ve gerçek hayattaki rollerinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi "dil oyunu" kavramından basitçe "kelime oyunu" anlaşılmalıdır. Çünkü dil oyunu, dil ile alakalı tüm etkinlikleri kapsamaktadır ve dilin pragmatik boyutunu ele alarak, kullanımla birlikte ortaya çıkan anlam ve anlam çeşitliliğini vurgulamaktadır. Soruşturmalar'da oyun kavramı, sınır ve kurallarla belirlenen bir yapı olarak değil, kullanım ve dil oyunlarının çokluğu ile belirlenen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Dil oyunları bir etkinlik olarak görülmüş ve hiç bitmeyen bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu süreç içinde dilin, kendini yenileyen, üretken karakteri vurgulanmıştır. Aslında bir bütün olan dil oyunları içerisinde, sayısız kullanımları ve farklı uygulamaları içermektedir. Görünüşte aynı kelimelere farklı anlamlar katabilmekteyiz. Çünkü geçmişte olduğu gibi, günümüz postmodern dünyasında da her ideolojinin kendine özgü bir dili olmuştur. Başka bir ifadeyle bir dil oyunu, bir yaşama oyunudur ve hepimiz farklı farklı dil oyuncularız.

3.2.1 Aile Benzerlikleri

Soruşturmalar'da Wittgenstein'in ele aldığı ve vurguladığı bir diğer kavram ise *"aile benzerlikleri"* dir. Wittgenstein anlamada bir zorlukla karşılaştığımızda kendimize daima şunu sormamızı söyler: Bu sözcüğün (örneğin "iyi"nin) karşılığını nasıl öğrendik? Hangi örneklerle, hangi dil oyunlarında? (O zaman, sözcüğün bir karşılıklar ailesine sahip olması gerektiğini daha kolay göreceksiniz) (Wittgenstein 2007: 56). Örneğin; "güzel" kavramını ele alacak olursak, bu kelime bir grup çocuk arasında farklı anlamlar taşıyabilir. Bu grup içerisindeki çocuklardan birisi için güzel kavramı anne sözcüğüne (güzel anne), diğeri için araba sözcüğüne (oyuncak araba) ve başka birisi için de bebek sözcüğüne (oyuncak bebek) karşılık gelebilir. Çünkü çocuklar bu kavramı, farklı dil oyunları içerisinde, farklı biçim ve örneklerle öğrenmişlerdir. Wittgenstein sözcüklerin sahip olduğu bu farklılık ve çeşitlilikleri şu şekilde tanımlar:

"Dil dediklerimizin hepsinde ortak olan bir şey belirtmektense, aynı sözcüğü kullanmamıza yol açan tek bir şey bulunmadığını aksine bunların birbirleriyle çok çeşitli şekillerde akraba olduklarını söylüyorum. Ve hepsine dil dememizin nedeni de bu akrabalık ya da akrabalıklardır." (a.g.e. s.51).

Wittgenstein bu akrabalık ve benzerlikleri şöyle dile getirir:

"Bu benzerlikleri nitelemek için "ailevi benzerlikler" den daha iyi bir ifade düşünemiyorum. Çünkü aile üyeleri arasındaki çeşitli benzerlikler de bu şekilde üst üste biner ve kesişir: Boy, yüz hatları, göz rengi, yürüyüş tarzı, mizaç vs. Ve şunu söyleyeceğim: Oyunlar bir aile oluşturur. Bu incelemenin sonucu şudur: Birbiriyle kesişen ve üst üste binen karmaşık bir benzerlikler ağıdır gördüğümüz. Gerek büyük gerekse küçük ölçekte benzerlikler." (a.g.e. s.52).

Wittgenstein deneyim ve yaşantılarımızla bir dil oyununu açıklamadığımızı, tersine onu saptadığımızı söyler. Dil oyunlarını saptamaktan maksat, dilin bir kütüğünü hazırlamak değildir; fakat onlar bir karşılaştırma modelidirler. Benzerlik ve

ayrılıklar göstererek, dilimizdeki karmaşık bağıntılara bir ışık tutmak için kullanılırlar (Soykan 1995: 90).

Wittgenstein, "oyun" dediğimiz süreçleri ele almamızı söyler. Bir oyun tahtası üzerinde oynanan oyunları, kâğıt oyunlarını, top oyunlarını, mücadele içeren oyunları vs. Bunların hepsinde ortak olan nedir diye sorar ve hepsinde ortak olan bir şeyin olması gerektiğini, aksi takdirde bunlara "oyun" denmeyeceğini vurgular. Çünkü bunlara baktığımızda, hepsinde ortak olan bir şey görmesek de benzerlikler, akrabalıklar göreceğimizi söyler. *Düşünme, ama bak!* der. Örneğin tahta üzerinde oynanan oyunlara baktığımızda çeşitli akrabalıklar göreceğimizi, kâğıt oyunlarına geçtiğimizde ise, ilk kümedekilere denk düşen pek çok şey bulacağımızı ama pek çok ortak özelliğin kaybolacağını, yenilerinin ortaya çıkacağını, top oyunlarında ise, kimi ortak şeylerin korunduğunu, ama pek çoğunun da kaybolup gittiğini dile getirir (Wittgenstein 2007: 51). Wittgenstein tüm bu oyunlarda bazı şeylerin değiştiğinden, ama ortak olan durumların hep var olduğundan bahsetmektedir. Dilin değişen ve canlı yapısının yanı sıra, bizi ondaki birliği ve ortak olanı görmeye davet etmektedir. Bu birliği şu cümleler daha iyi açıklayacaktır:

"Gemiye iskeleye bağlayan bir halattır ve halat liflerden oluşur; fakat halat gücünü, onu bir baştanbaşa kat eden bir liften almaz, fakat birbirine dolanmış sayısız liflerden alır. Dil, tıpkı oyun gibi, işte bu anlamda bir "aile benzerliği" terimidir." (Altuğ 2008: 159).

Wittgenstein aile benzerlikleri kavramıyla, dil denen karmaşık yapıyı anlamlandırmamızda bize yardımcı olmuştur. Bu kavram, sözcüklerin anlamları üzerine nasıl düşündüğümüzü açıklığa kavuşturmak için kullanılmıştır. Bir aileyi oluşturan bireyler çeşitli yönlerden birbirine benzer, ama diğer yandan birbirine hiç benzemeyen yönleri de mevcuttur. Dil de tıpkı böyledir; sözcüklerinin kullanımını tek bir biçime sığdıramayız ve kesin çizgilerle ayıramayız. Anlamı bulmak için bu karmaşık benzerlikler ağının içinde dolaşmak gerekmektedir.

3.3. Günlük Dil

Wittgenstein ikinci dönem felsefesinde dilin gündelik hayattaki kullanımını esas alarak, insanın gündelik dilde öğrendiğini, daha doğrusu yaşayarak, görerek ve özümseyerek öğrendiğini vurgular. Goethe'nin de dediği gibi: "*Gündelik hayat, en etkili kitaptan daha öğreticidir*" (<http://www.gencgelisim.com>, 2012). Ve biliyoruz ki, hiç bir kelimenin anlamı uydurulmaz; onu toplum içerisindeki diğer insanlardan öğreniriz. Gündelik dil oyunlarımızın tümünün muazzam çeşitliliğinin bilincine varamayız, çünkü dilimizin giysileri hepsini birbirinin aynı kılar. Yeni (kendiliğinden özgül) olan, her zaman için bir dil oyunudur (Wittgenstein 2007: 244).

Wittgenstein Tractatus'taki ideal dil anlayışını terk etmiş, Soruşturmalar'da günlük dil anlayışını ön plana çıkararak, bambaşka bir yol izlemiştir. Kelimeleri metafizik kullanımlarından gündelik kullanımlarına geri getirmeyi amaçlayarak, insanın günlük yaşadığını ve günlük bir dil kullandığını saptamıştır. (Hadot 2009: 67). Günlük hayattaki dil alışkanlıklarımızın değişkenliğine ve dil oyunlarına örnek verecek olursak, günümüzde bireylerin hayatında önemli bir yer edinmeyi başarmış olan televizyon dizilerinden bahsedebiliriz. Dizilerdeki birtakım ifadeler günlük yaşamda da yerini almış, bu ifadeler diziyi izleyen kişiler arasında zamanla bilinçli bir kullanıma dönüşmüştür. Böylece aynı dili konuşan gruplar meydana gelmiş; dizilerden günlük yaşama aktarılan dil oyunları ve bu dili kullanan insanlar arasında belli bir kültürel form oluşmuştur. Dizilerdeki kimi ifade ve kelimelerin günlük yaşam pratiklerinde yer edinişini, Avrupa Yakası dizisiyle kitleleri etkilemiş olan Burhan Altıntop tiplemesini örnek vererek gösterebiliriz. Bu karakterin dizide kullanmış olduğu; "bebişim", "hacı", "gelüü" (geliyor), "gidii" (gidiyor) vb. sözcükler, birçok kişi tarafından günlük yaşamda kullanılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde Ezel dizisindeki Ezel karakterinin, diziden başka bir karaktere "dayı" demesi ve karşısındakinin de ona "yeğen" diye hitap etmesi, bu diziyi izleyenlerin birbirine "dayı" ve "yeğen" diye hitap etmeleriyle sonuçlanmıştır. Böylece popüler kültürün bir ürünü olan dizilerde kullanılan bazı ifadeler günlük hayatta yerini alarak, ortak bir dil haline gelmiştir. Diziler aracılığıyla oluşturulan dil oyunları, diziler değiştikçe kendini yenilemiş ve günlük yaşamda bir iletişim alışkanlığına dönüşmüştür.

Wittgenstein bizim için en önemli olanın, olguların görünüşlerinin, basit ve "gündelik" oluşlarında gizli olduğunu vurgular. (Bunlar fark edilemeyebilirler; çünkü hep göz önündedirler.) Bir şey bir kez bilindi mi, en şaşırtıcı, en olağanüstü şey bile bizi artık şaşırtmaz. Wittgenstein, günlük dil olan bu basit ve aşına gerçeklik karşısında da aynı hayranlıkla dolar ve şöyle der: "*Hatamız, olguları bir ilk-fenomen olarak görmemiz gereken yerde, bir açıklama aramaktır.*" Goethevari bir duygu ile söylersek "basitliğe inanmayı" öğrenmek gerektiğini söyleyen Wittgenstein, felsefenin tek görevinin, gündelik dilin zeminini, onu gizleyen felsefi-yalancı kurulumlardan kurtarmak olduğunu da dile getirir. (Hadot 2009: 68- 72).

Gündelik hayattaki pratikler, alışkanlıklar, tekrarlar ve kazanılan deneyimler hayatın doğal bir parçası olarak algılandığından genelde üzerinde fazla düşünülmeden ve sorgulanmadan yapılmaktadır. Bu nedenle, derin anlamlar yüklenen politik ve ideolojik meseleler karşısında gündelik hayat pratiklerinin dikkat çekmesi ve öne çıkması oldukça zordur. Oysa gündelik hayat, farklı sosyal ve siyasal dünyaların ve bakış açılarının yansıma alanı olarak ele alındığında, toplumsal hayatın çözümlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Toplumsal, ekonomik ve politik ilişkilerden etkilenen gündelik pratiklerin yansıma bulduğu alanların başında ise, dil vardır. Bu açıdan dil, gündelik hayatta belli bir ideolojiyi destekleyip güçlendirmeye ve yeniden üretmeye yardımcı olan unsurlardan biridir. Dil sayesinde, gündelik hayatta uygulanan toplumsal baskı, tüketim ideolojisinin yarattığı yanılsamalar ve iktidar aygıtları tarafından uygulanan güç görünmez hale gelmektedir. Gündelik hayat araştırmalarında önemli bir isim olan Braudel, bir toplumun ancak gündelik hayattaki yeme-içme alışkanlıkları, giyim tarzları ve dil pratikleri gibi küçük detaylar yoluyla anlaşılacağı görüşündedir. Lefebvre'e göre ise; gündelik hayat pratiklerinin nasıl oluştuğunu anlamak için, insanların kullandıkları dile, imgelere, söylemlere bakmak gerekmektedir. Zira gündelik pratikler; çok yönlü, karmaşık ve imgesel ifade dillerine karşılık gelmektedir. Bu açıdan günlük dil, insanların günlük ilişkileri içinde kullandıkları bir semboller sistemidir. Bu sembollere verdiğimiz anlamlar ise, dış dünyadan algıladıklarımıza ilişkin sembolik tasarımlarımızın bir göstergesidir. (Köse 2012: 221).

Wittgenstein'a göre, filozoflar bir sözcüğü kullandıklarında; "bilgi", "varlık", "nesne", "ben", "tümce", "ad" ve şeyin özünü kavramaya çalıştıklarında kendimize şunu sormalıyız: Bu sözcüğün, anayurdu olan dilde gerçekten böyle kullanıldığı olur mu hiç? Wittgenstein Soruşturmalar'da, sözcükleri metafiziksel kullanımlarından gündelik kullanımlarına geri getirdiğimizi vurgular (Wittgenstein 2007: 68).

Günlük dilimizin ifadelerini kabule yanaşmadığımızda, gündelik ifade tarzımızinkiyile çatışan bir resim yerleşir kafamıza. İdealistler, Tekbenciler ve Gerçekçiler arasındaki çatışmalar böyle görünür işte. Bir taraf normal bir ifade biçimine sanki bir iddiaya saldırmış gibi saldırır; diğerleriye bunu, sanki akli başında herkesin kabul ettiği olguları saptıyormuşçasına savunur (a.g.e. s. 140). Bu duruma verilecek başka bir örnek ise, bir ateistin dindar birine göre çok farklı dil oyunlarına sahip olduğu gerçeğidir. Aynı şekilde bir tıpçının bir öğretmene göre, bir tüccarın akademisyen birisine göre farklı bir dil kullanışı, başka bir ifadeyle bambaşka dil oyunları vardır.

Sözcükler anlamını pek çok insanın paylaştığı pratiklerde; başka bir ifadeyle kullanım ve bağlamda elde eder. Anlamın kullanım kavramıyla birlikte düşünüldüğü bu yeni bağlamda artık tek, değişmez ve nesnel bir yapı değil, dil oyunlarının gündelik dil içerisinde yarattığı anlam akışları önemlidir. Dil burada, temsili bir sistem olarak değil, aksine sürekli işleyen ve değişen, farklı ifade biçimlerine olanak veren bir biçime bürünmüştür. Dilin bu yapısını Wittgenstein şöyle açıklar: *“Dil oyununun, deyim yerindeyse, önceden kestirilemez bir şey olduğunu unutmayın. Şunu söylemek istiyorum: Dil oyunu temellere dayanmaz. O makul (ya da makul değil) değildir. O oradadır; hayatımız gibi.”* (Wittgenstein 2009: 84).

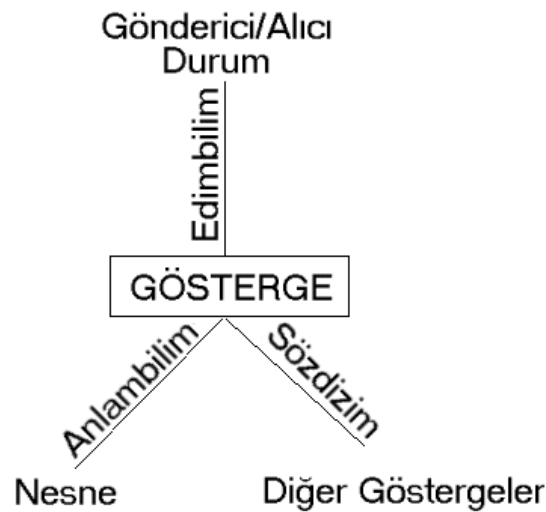
Günlük dil ile Wittgenstein, gündelik dili temel alan bir felsefe anlayışını benimsemiştir. Bu anlayışa göre insan, gündelik yaşamla bağını hiç koparmadan, günlük dil içerisindeki çeşitliliğin farkında olarak kelimeleri ve cümleleri kullanmaktadır. Soruşturmalar'da dil, canlı ve sürekli yenilenen, anlamını günlük pratiklerden alan bir olgu olarak karşımıza çıkar.

3.4. Dilin Edimsel İşleyişi

Wittgenstein dilin edimsel işleyişi ile ilgili de yine çoğulcu ve farklılıkları hesaba katan bir yaklaşımdan yanadır: Edimbilimsel yaklaşım beraberinde zorunlu olarak çoğulcu bir doğruluk anlayışını da getirmektedir. Mutlak-değişmez bir doğruluk yoktur; bunun yerine yaşamın getirdiği ihtiyaçlar ile değişen ve çeşitlenen bir doğrular çokluğu söz konusudur (Wittgenstein 2007: 62).

İletişimde dil kullanımını, özellikle de tümcelerle kullanıldıkları bağlam ve durumlar arasındaki ilişkileri inceleyen edimbilim şu konuları ele alır (akt: Uslu 2005: 35): Sözcelerin yorumlanması, konuşanların söz eylemleri nasıl kullanıp anladıkları, tümce yapılarının konuşan ve dinleyen arasındaki ilişkiden nasıl etkilendiği. İletişimin bu çok yönlü ilişkilerini inceleyen edimbilimin bütün insanbilimleriyle bağlantıları vardır.

Bu alanların ortak özellikleri insan iletişiminin sırlarını çözmeyi amaçlamalarıdır. Edimbilim, dilbilim alanında ilk olarak Peirce ve Morris'in gösterge kuramıyla gündeme gelmiştir. Saussure'un yapı ve anlam biçimindeki iki boyutlu gösterge modeline Morris üçüncü bir boyut eklemiştir. Göstergelerin kullanımı sürecinde ortaya çıkan sosyolojik, psikolojik ve diğer tüm bağlamsal olguları inceleyen bu alan bir grafikte şöyle gösterilebilir (akt: Uslu 2005: 36):

Grafikte görüldüğü üzere, gösterge ile nesne arasındaki ilişkiyi anlambilim, göstergeyle diğer göstergeler arasındaki ilişkiyi sözdizimi, gösterge ile onu kullananlar ve durum arasındaki bağlantıyı ise edimbilim ele almaktadır (Uslu 2005: 36).

Diğer yandan Charles Sanders Peirce de pragmatik bir göstergebilim geliştirmiş ve dinamik bir gösterge modeli oluşturmuştur. Dilsel göstergeleri durağan değil, tersine dinamik bir olgu olarak ele almıştır. Yani dil olmuş bitmiş bir sisteme değil, devam eden bir sürece dayanır. Sistemleştirme değil, süreç içerisinde gelişen olgular vardır. Peirce'ye göre göstergeler, dil teorilerine-kalıplara bağlı olarak değil, aksine tecrübeyle kazanılan ve süreç içinde anlam kazanan olgulardır. Ve Peirce bir düşüncenin değerini, o düşüncenin pratik amaçlarına bağlamıştır, yani göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durmuştur. Peirce'in gösterge modeli, gösteren, nesne ve yorumlayan üçlüsünden oluşmaktadır (<http://tr.wikiedia.org>, 2013). Gösteren tarafından gösterilen nesnenin anlam kazanması yorumlayana bağlıdır. Burada bireylerin eğitimi, sosyo-kültürel, psikolojik ve ruhsal değişkenleri yorumlama ve anlamlandırma sürecini etkilemektedir. Bu süreçler bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Parçaları anlamak için bütüne, bütünü anlamak için de, her zaman parçalara ihtiyaç vardır. Bir saptamanın anlamını ancak, kendisinin bir parçasını oluşturduğu bir söylemle ya da dünya görüşüyle ilişkilendirerek anlayabiliriz. Örneğin; okuyucu bir metni okurken hem şimdiki, hem de geçmiş bilgilerinden yararlanır. Her iki düzlem onun metni anlamasında bir birlik oluşturur. Sadece metinlerde değil, insanın olduğu her yerde ve her şeyde anlamlandırma süreci böyledir. Edimbilim ise bu süreçteki bağlantıları ele alır. Tüm gösterge, sembol ve imgeler ile onu kullanan insanlar arasındaki bağlantıları yakalamaya çalışır. Bağlantıları yakalamak ise, dil ve dil dışı tüm etkinlikleri hesaba katmakla mümkündür.

Geleneksel dilbilim anlayışında tümceler aracılığıyla iletişim sağlandığı kabul edilir ve tümce yapıları üzerinde çalışılırdı. Yapısal özellikleri inceleyen bu anlayış daha çok yazılı dili inceler, konuşma dili ve iletişim ortamının diğer koşullarını ele almazdı. Oysa edimbilim sözlü dil kullanımlarını da ele almakta ve yalnızca yapıları

incelemenin yetersiz olacağını, bunun yanında durum, bağlam gibi tümce dışı etkenlerin de birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. İletişim ortamının dil dışı kurallarının da bilinmesi sayesinde, dil doğru ve yerinde kullanılmış olur. Bu bilgiye iletişim yetisi denir. İletişim yetisi dilbilgisel, toplumbilimsel, söylemsel ve strateji yetilerini (akt: Uslu 2005: 36) içerir ve söz konusu dilin konuşulduğu toplumda ortak değerlerin kaynağı olan kültürel bilgiden oluşur (akt: Uslu 2005: 36-37). Bir başka deyişle iletişim yetisi bir taraftan dilin kullanımı bilgisini, diğer taraftan her konuşma topluluğu için gelenekselleşmiş olan dil dışı özellikleri içerir. Bu duruma somut bir örnek verecek olursak "ağaç" kelimesini duyduğumuzda farklı iklimlerde, farklı coğrafyalarda yetişmiş kişilerin kafasında doğal olarak farklı imgeler canlanacaktır. Antalya'da yetişen birisinin aklına ilk olarak palmiye, Kayseri'dekinin kavak, Bingöl'dekinin ise çam ağacı gelebilir. Bu gösterge herkeste farklı anlamlar uyandırabilir. Çünkü yetiştikleri coğrafya farklıdır. Dolayısıyla her nesne her yere uymayabilir, ya da her alıcı için aynı şeyi ifade etmeyebilir. Örneğin "balon" sözcüğü, bir çocuk için oyuncak manasına gelir. Ancak Nevşehir'de yaşayan birisi bu kelimeyi duyduğunda, aklına ilk olarak Kapadokya'yı gezdirme amaçlı yapılan balon turları gelebilir. Tüm bunlar, yaşam formları içinde oluşan dil oyunlarıdır.

Özetle, Peirce'in gösterge modelinin Wittgenstein'in "dil oyunları" kuramıyla paralel doğrultuda olduğu görülmektedir. Dil oyunlarında da sabit, önceden belirlenmiş ve tek anlamlı bir sistemden söz edilemez. Her ikisi de kullanımla değişen anlama, dilin pragmatik ve değişken yönüne dikkat çekmiştir. Şimdi dilin edimsel işleyişini daha iyi açıklamak için, Wittgenstein'in Soruşturmalar'da sıkça bahsettiği "kullanım", "anlam" ve "bağlam" kavramları üzerinde duracağız.

3.4.1. Kullanım Ve Anlam

Wittgenstein'in "*Dil Oyunları Kuramı*"nı kullanımsal anlam teorisi olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Soruşturmalar'da kullanımla belirlenen anlam ön plandadır. "*Kullanımı değil, anlamı sor*" temel slogan olmuştur. Wittgenstein dil oyunlarını satranç oyununa benzetir. Satranç oyununda bir taşın anlamı oyuncunun onu nasıl kullanacağına bağlıdır ve dildeki sözcükler de kişinin onu nasıl kullandığına bağlı olarak anlam kazanır. Başka bir örnek verecek olursak bir bayan, çocuğuna ve eşine aynı sevgi sözcüğüyle hitap edebilir, fakat kelime kullanıldığı kişiye ve yere göre farklı anlama gelecektir. Dolayısıyla kullanım anlam sürecinde temel oluşturur.

Sözcüklerin kullanımı ve anlamı arasındaki farklılara dikkat etmek gerekir. Mesela Felsefi Soruşturmalar isimli kitabında Wittgenstein bu ayrımı, insanın öğrenme kavramı açısından ele alır ve sözcüğün sadece anlamdan ibaret olduğu kanaatini eleştirir. Çünkü dili ilksel olarak ele aldığımızda onu ve sözcükleri öğrenen bir çocuk, anlamından önce kullanımını öğrenecektir (Fleischer 2002: 82). Bu öğrenme ise farklı öğretme süreçlerinde farklı kavramların oluşmasına neden olabilecektir (Wittgenstein 2004: 387).

Wittgenstein Soruşturmalar'da her imin kendi başına ölü gibi olduğunun ve ime yaşam verenin kullanım olduğunun altını çizmiştir (Wittgenstein 2007:146). Kelimeleri alete benzetir. Bir alet kutusundaki aletlerin görevi - örneğin; çekiç, kerpeten, testere, tornavida, cetvel, tutkal, çiviler, vidalar vs.- ne denli çeşitliyse sözcüklerin işlevleri de o denli çeşitlidir. Kullanıldığı yere ve bağlama göre sözcükler anlam kazanır. Wittgenstein kelimelerin işlevini memurun işleviyle karşılaştırmamızı ister. Bir memurun işlevi değiştikçe, yaptığı işin içeriği de değişir; aynı şekilde kelimelerin kullanıldığı yere göre anlamları da değişecektir (Wittgenstein 2009: 24). Ona göre bir sözcüğün anlamı, o sözcüğü dilimize katarken öğrendiğimiz şeydir (a.g.e. s. 19).

Diğer yandan Leibniz'e göre kavramların adı olan kelimeler yalnızca onu telaffuz eden kimsenin ondan anladığı şeye değil, aynı zamanda o kişinin söz konusu

kavram hakkında bilmediği, fakat muhatabınca bilinen şeylere de işaret edebilir. Bir kimse "altının" sarı renkli ve kıymetli bir maden olduğunu, yine bir başkası ise onun kal potasına ve kezzaba karşı dayanıklı olduğunu bilebilir. Bir sarraf ise, altından yapılmış farklı objeleri inceleyerek onların ayarlarını tayin edebilecek bir bilgiye sahiptir. Kısaca karşılıklı konuşmada, aynı kelimeyle işaret ettiğimiz bir kavramdan anladığımız şeyler çoğunlukla farklı farklıdır (Altınörs 2012: 118).

Wittgenstein'a göre, bir sözcüğün karşılığı, onun dildeki kullanımudur. Ve bir adın karşılığı da kimi zaman taşıyıcısına işaret edilerek açıklanır (Wittgenstein 2007: 41). Wittgenstein aşağıdaki ifadeleri bilmemizi ve karşılaştırmamızı ister:

*“Mont-Blanc'ın yüksekliğinin kaç m. olduğunu
Oyun sözcüğünün nasıl kullanıldığını
Klarnetin sesinin nasıl olduğunu.”*

Wittgenstein'a göre, birinin bir şeyi bilip de söyleyemeyecek olmasına şaşırın biri herhalde birincideki gibi bir durumu düşünüyordur. Kesinlikle üçüncüdeki gibi birini değil (a.g.e. s.56). Bu bakımdan Wittgenstein: *"Birak kullanımları öğretsin sözcüklerin karşılıklarını"* demiştir (a.g.e. s.239). Karşılık dediğimiz olguyu, nesne ve adı olarak düşünmemek gerekir. Öyle olsaydı, nesne ortadan kalktığında sözcüğün ve anlamın da yok olması beklenirdi. Örneğin; cümle içerisinde "Einstein" kelimesini kullanıldığında hepimiz, artık hayatta olmayan bir Einstein'dan bahsedildiğini biliriz. Ancak hayatta olmayan Einstein sözcüğünün taşıyıcısıdır. Taşıyıcısı hayatta olmasa dahi sözcük bir anlama sahiptir. Başka bir deyişle karşılık, kullanım süreci içerisinde anlamını bulur ve anlam bir kelimenin kullanımı yoluyla ortaya çıkar.

Wittgenstein'ın İncelemeler'de anlam ve karşılık bağlamında, Russell'in "Musa" örneğini verir. Russell'a göre: "Musa" adı çeşitli betimler aracılığıyla tanımlanabilir. Örneğin, "İsmailoğullarına çölde önderlik etmiş olan adam", "Falanca tarihte ve falanca yerde yaşamış ve o zamanlar kendisine 'Musa' denmiş olan adam", "Bebekken Firavun'un kızı tarafından Nil'den çekilip çıkarılmış olan adam", vs. olarak. Ve hangi tanımı benimsediğimize bağlı olarak, "Musa var olmuştur" tümcesi

ve aynı şekilde Musa'dan bahseden diğer tümceler her biri başka bir alam kazanır, herkeste farklı bir çağrışım yapar (a.g.e. s. 56).

Bir sözcük, bir kimsenin ona verdiği anlama sahiptir. Açıkça sınırlanmış çeşitli anlama sahip sözcükler vardır. Bu anlamların katalogunu yapmak kolaydır. Ve sözcükler vardır ki, onlar hakkında şöyle denebilirdi: Onlar giderek birbirlerine karışan binlerce tarzda kullanılırlar. Onların kullanılması için hiç bir kesin kuralın olmamasına şaşırılmamak gerekir (Soykan 1995: 429). Wittgenstein, kendi isminden yola çıkarak, “Ludwig” isminin ve “ben” kelimesinin birbirinden farklı olduğunu, “Ludwig” isminin her zaman kendisini değil, başka insanları da niteleyeceğini ve bunun da kullanımla belirlendiğini ifade eder (Wittgenstein 1984: 42).

Wittgenstein’a göre, bir sözcüğün nasıl iş gördüğünü tahmin edemeyiz. Kullanılışına bakmamız ve buradan öğrenmemiz gerekir. Ama güçlük, bu öğrenmenin karşısına dikilen önyargıyı kırabilmektir. Bu, aptalca bir önyargı değildir (Wittgenstein 2007: 127).

Charles S. Peirce, *"Düşüncelerimizi Nasıl Netleştirebiliriz?"* adlı makalesinde yararlılığın kullanıma ve kullanım ile bağlantılı olarak somut eylemlerdeki pratikteki değişimine vurgu yaparak, "sanılarımız eylemlerimizin ilkeleri/kuralları iseler, sanının anlamı onun eylemleri nasıl yönettiği ile ilişkilidir" savını öne sürer. Sanının özü bir alışkanlığın yer edinmesidir; farklı inançlar farklı eylem biçimlerine neden oldukları şekilde birbirinden ayrılır (Anlı 2008: 59).

Wittgenstein'ın kullanım ve anlamdan kastettiği şey şu örnekte daha iyi ifade bulacaktır: Kuramlar birer alet olarak görüldüğünde, hangi geometri dizgesinin doğru olduğunun sorulması anlamsız bir soru olacaktır; yapılması gereken hangi dizgenin hangi alanda işe yarar olduğunun belirlenmesidir. Geometri dizgeleri, yararlı oldukları alanlarda "doğru" değerini almaktadır. Bunun ötesinde herhangi birinin kendi başına bir "doğruluk" değeri yoktur. James'e göre, "...pragmatizm bir oteldeki koridor gibidir. Birçok oda bu koridora dizilir ve her birinin kapısı koridora açılmaktadır." Odalardan birinde ateistik bir kitap yazan birini bulabilirsiniz; bir sonrakinde birisi dizlerinin üzerine çökmüş inanç ve dayanma gücü için dua

ediyordur; üçüncü odada bir kimyacı bedeninin özelliklerini araştırıyordu. Dördüncü odada idealist metafizik bir sistem icat edilmektedir; beşincide metafiziğin olanaksızlığı gösterilmektedir. Fakat her durumda odalar bu koridora açılmaktadır ve eğer onlar kişisel odalarından çıkmak ya da odalarına girmek için elverişli bir yol istiyorlarsa bu koridordan geçmek zorundadırlar (a.g.m. s. 62–63). Bu tıpkı şu duruma benzer: Ülkemizde tüm kesimden insanları tam olarak anlayabilmek- örneğin batıdakiler ve doğudakiler- onların yaşam biçimlerini bilmek, onların arasında bulunmak; yani onların koridorlarında gezinmeyi gerektirir.

Wittgenstein'a göre kuşkusuz sözcükler arası işlev ve kullanım benzerlikleri söz konusudur. Yapılması gereken, sözcüklerin aynı biçimde görünüşlerine dayanarak kullanımlarının farklılıklarını gözden kaçırmamaktır. Görüldüğü üzere Wittgenstein, "göndergecilik" in tüm dil için temele aldığı imleyen sözcük imlenen nesne ilişkisini, sözcüklerin bir şeyin adı olarak kullanıldığı durumlarda bile bir kullanım olarak görmektedir. Burada da sözcükler nesnelere imleri olarak birer resim olmaktan öte, nesnelere yapıştırılmış birer *etiket* gibi işlev görmekte ve anlamlarını kullanımlarına bağlı olarak kazanmaktadırlar (Wittgenstein 2007: 65).

Wittgenstein'ın amacı; bizim dili bir insan etkinliği olarak görmemizi sağlamak ve bu etkinlikte sözcüklerin ve cümlelerin oynadığı farklı rollere dikkat çekmektir. Wittgenstein sanki şunu söylüyor gibidir: Felsefede sözcüğün anlamını ararsınız. Mitik ve biricik biçimde bağıntılı terimi aramayın, fakat kullanıma bakın; çünkü anlam budur. "Bırakın sözcüklerin kullanımı, size anlamlarını öğretsin" (Altuğ 2008: 154–155).

Wittgenstein'a göre, taşıyıcı ve anlam farklı şeyler olmakla birlikte, kimi zaman adın anlamı, bu adın taşıyıcısı işaret edilmek suretiyle açıklanabilir. Ancak böyle bir açıklamanın amacına ulaşması için, öğrenenin yalnızca taşıyıcıyı tanımış olması yetmez; o aynı zamanda sözcüğün dil içindeki rolünü de kavramalıdır. "Gösterme ile tanım, sözcüğün anlamını, sözcüğün dil içindeki rolü belli olduğunda açıklar". Örneğin; "Bay N.N. öldüğünde, bu adın taşıyıcısının öldüğünü söyleriz, bu adın anlamının değil" (Wittgenstein 2007: 40).

Wittgenstein Felsefi Soruşturmalar'da tam da bunu göstermeye çalışır. Asıl olanın sözcük değil, karşılığı olduğu söylenir ve karşılık, sözcükten farklı olsa bile, sözcük türünden bir şey gibi düşünülür. Burada sözcük, burada da karşılık. Wittgenstein İncelemeler'de bununla ilgili; "para ve onunla satın alınabilecek inek" (Ama öte yandan: Para ve gördüğü iş) örneğini verir (a.g.e. s. 69). Burada anlatılmak istenen sözcüklerin tek başına kuru ve anlamsız olduğu, pratiğe dökülünce anlam ifade ettiğidir. Kelimelerin pratikteki yeterliliği önemlidir. Bu tıpkı şuna benzer: Yabancı dili öğrenen birisinin, kelimelerin sözlükteki anlamlarından çok daha değişik anlamlarda kullanılabileceğini öğrenmesi. Bu bizi yine Wittgenstein'in sözüne götürecektir: "*Düşünme, bak*". Yani sözcüklerin anlamlarını düşünme; onların "kullanımına bakarak anlamlarını öğren" mesajını vermiştir.

Altuğ'un dediği gibi şimdi artık, sözcüğün ve cümlenin anlamı, onun kullanımında, dili kullananlar arasındaki kamusal bildirişim edimlerinde aranmaktadır. Anlamın kullanım ile özdeş kılınması durumunda ortaya çıkan dilsel belirsizlik veya kesinsizlik şimdi bir kusur olarak görülmekten çıkıp, anlam çoğulluğu olarak değer kazanır (Altuğ 2008: 158).

Göstergeye yaşamını veren şey, onun bir dil oyunu içerisindeki kullanımudur. Anlam, dil oyununun öğeleri içerisinde yüzmektedir. Ve bir dil oyununun öğelerinin anlamı da "yüklemleme"den veya "önerme işlevi"nde değil, bu öğelerin kullanımından çıkar. Bu kullanım zihinsel bir olaydan, zihinsel bir süreçten tamamen farklı şeyleri, yaşama biçimini, kültürü, kamusalılığı gerektirir. Bu bakımdan kullanımı tamamen özel deneyimler tarafından belirlenmiş bir dil olamaz. Kelime ve cümlelerin anlamı her an farklılık arz edebilir: "*Bir cümleyi anlamak, bir dili anlamak demektir. Bir dili anlamak, bir tekniğin ustası olmak demektir* (Altuğ 2008: 167).

Anlayamayışımızın ana kaynaklarından biri, sözcüklerimizin kullanımını bir bakışta görmüyor oluşumuzdur. Gramerimiz bir bakışta görülebilirlikten yoksundur. *Ara halkaları* bulmanın ve icat etmenin önemi buradan gelir. (Wittgenstein 2007: 69). Wittgenstein, ifadelerimizin mantığını yanlış anlama, sözcüklerimizin kullanımlarını hatalı olarak sergileme ayarısına kapıldığımızı söyler. (a.g.e. s. 128).

Soykan Wittgenstein'in kendine sorduğu ve kendi yanıtladığı bir soruya kitabında değinmiştir: "Kullanım" sözcüğü, çoğu kez "yarar" ile aynı anlam alanında bulunur. O halde, sözün anlamını onun kullanımı sayan Wittgenstein bir "yararcı" (pragmatist) olmuyor mu? "Hayır" diyor Wittgenstein, "çünkü ben yararlı olan cümlelerin doğru olduğunu söylemiyorum. Yarar, yani kullanım, kendi özel anlamını cümleye verir; dil oyunu onu ona verir. Demek ki cümleye anlam veren kullanım "yarar" dır; bunu da sağlayan dil-oyunudur. Dil-oyunu en temel olandır (Soykan 1995: 92).

Wittgenstein için, bir sözcüğün anlamı, onun tüm anlamlarının bir toplamı olarak görülebilir. Bu örneğin "yüz" sözcüğünün iki ayrı anlam taşıması şeklinde değildir. Wittgenstein; "Bir sözcüğün anlamını gerçekten öğrenmek istiyorsanız, bir sözlük tanımı aramayın, onun fiilen nasıl kullanıldığına yakından bakın" diyerek, kullanım ile değişen dil oyunlarına ve anlama dikkat çekmiştir (Karadayı 2008: 6).

Sonuç olarak, anlamın oluşmasında en temel etken insandır. Kelimeler; nerede, nasıl, kiminle söylediğimize bağlı olarak bir anlam ifade ederler. Anlam kullanımla belirlenen süreçlerle ortaya çıkar. Bu yüzden süreçlerin ayrıntılarını göz önüne almalı, olup biteni yakından izlemeliyiz. Wittgenstein kullanımla anlam kazanan kelimelere somut bir değer yüklemek istemiştir.

3.4.2. Bağlam ve Anlam

Her sözcüğün kendine ait, kullanıldığı zamana ve yere göre değişen bir anlamı vardır. Biz kelimelere hangi anlamı verirsek, o anlamı alırlar. Çünkü dil, su gibidir ve girdiği kabın şeklini almaktadır. Bağlamdan kasıt, sadece kelimenin anlaşılması değildir; içinde bulunulan durum ve davranışlar, dile gelmeyen her şey bağlamı oluşturur: "*Bir sözcelemin içinde üretildiği koşulların bütünü. Bağlamı oluşturan öğeler arasında, konuşucu ve dinleyicinin karşılıklı konumu, sözcelemin ne tür bir prosedüre bağlı olarak gerçekleştirildiği gibi öğeler sayılabilir.*" (Altınörs 2000: 11). Örneğin; ruhsal durumumuzu betimlediğimizde bile, bunu belirli bir bağlam içerisinde yaparız. Bugünkü ruh halimiz, yarınki ruh halimize uymayabilir.

İnsanlar arasında kullanılan kelimelerin anlamının yorumlanmasında bağlam kuşkusuz önemli bir yere sahiptir. Ne gariptir, hiçbir kelime içermeyebilecek ve kelimelerin yerini tutabilecek bir şeydir (Condon 1998: 132). Örneğin; hasta olduğumuzda veya sesimiz kısıldığı zaman, beden dilimiz devreye girerek karşı taraf ile anlaşmamızı kolaylaştırır. Dolayısıyla iletişim sadece dilsel işaretlerle sınırlı değildir. Yani bağlam dediğimiz durum dil ve dil ile ilgili her türlü etkinliği bünyesinde barındırır. Bu durumu Wittgenstein; "*Bir insanın eylemini sıklıkla kararının dışavurumuna bakarak önceden kestirebiliriz. Bu önemli bir dil oyunudur*" diye açıklamıştır (Wittgenstein 2007: 180). Bağlamın iletişime olan katkısına örnek verecek olursak, siyasilerin beden dilleri; konuştukları esnada veya konuşmadan kullandıkları jest ve mimikleri onların en büyük destekçileri diyebiliriz. Beden dilini en iyi kullanan siyasilerden biri de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dır. Örneğin; Başbakan'ın konuşurken ses tonunu iyi ayarlaması, elini topluluğa doğru uzatıp kalbinin üzerine koyması ve konuşurken halka doğru eğilip kalkması vb. hareketleri halkını sevdiği ve saydığı mesajını vermektedir. Anadolu insanıyla özdeşleşen bu el kol hareketleriyle Başbakan'ın, halk ile arasında bir güven ve samimiyet duygusu oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

Bağlam ile ilgili kimi farklı tanımlamalar ise şöyledir; "Dille iletilen mesajların algılanması, o mesajın yer aldığı bağlam içinde anlam kazanır" (Cüceloğlu 1997:

207). “Kelimeler değişik ve çeşitli anlamlar taşımaktadırlar. Bir kelimenin hangi anlamda kullanıldığı ancak geçtiği metin ve cümleden anlaşılabilir. Kelime çalışması esnasında metin-cümle-kelime üçgeni göz önünde tutulmalı, buna göre alıştıırma yapılmalıdır” (Aygün 1999: 78). “Bir bütünce içinde farklı yerlere yerleştirilmiş bilgilerin birbiriyle ilişkilendirilmesi sonucu yapılan çıkarımlar bağlama bağlı olarak ortaya çıkan çıkarımlardır” (Günay 2007: 479).

Sözcükler tek başlarına da bir anlam ifade ederler; ancak daha çok cümlede veya söz içinde kullanışlarına göre yeni anlamlar kazanırlar. Kelimeleri bağlam çerçevesinde değerlendirmedeğimiz zaman, yanlış olabiliriz. Örneğin; bazen bir konuşmaya kulak misafiri olabiliriz, söylenenleri kelimesi kelimesine anlar, ancak yine de yanlış yorumlayabiliriz. Bu da bağlamı bilmediğimiz içindir. Bertolt Brecht'in "*Her insan kendi dilinde konuşur ve hiç kimse anlamaz ne söylediğini*" (<http://blog.milliyet.com.tr>. 2013) cümlesi bu durumu bize çok iyi açıklar.

Sözcükler, sadece dilbilgisi kurallarına göre oluşturulmuş semboller olarak, bağlamından izole bir şekilde ele alındıklarında anlaşılmazlar. Her sözcüğün kendine ait bir anlamı vardır; ancak bu anlam, bir bağlamla ilişkilendirildiği takdirde ortaya çıkar. Çünkü anlam diğer kavramlarla ve sözcüklerle karşılıklı ilişki içinde kurulur (Köse 2012: 221). İletişim kazara veya kasıtlı olarak bağlamından kopararak verildiğinde, farklı anlamlar ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma gazete haberlerinde rastlamak mümkündür. Gazeteler, aleyhine haber yapmak istediği politikacı ya da partilerin söylemlerini değiştirerek veya eksik biçimde yayınlatabilmektedirler.

Bağlam, bireysel ve toplumsal yaşamımızda, anlamlandırma süreci açısından büyük önem arz etmektedir. İnsanların tek başına kalınca yaşadıklarıyla, anlattıkları hayatları birbirinden farklı olabilir veya tam anlamıyla anlattıkları gibi değildir. İşte burada “bağlam” devreye girmektedir. Muhatap olduğumuz kişiyi gerçekten tanıyorsak, onun anlattıklarını da tam manasıyla anlarız; çünkü anlattıklarını onun yaşam biçimiyle bağdaştırırız. Başka bir ifadeyle, bağlamı yakalamış oluruz. Dil, sadece kelimelerin anlamlarından oluşmaz; duygular, düşünceler ve tutumları da kapsar. Söylenmeyenleri de duymak gerekir. Örneğin 1889–1977 yılları arasında yaşamış olan İngiliz yazar, oyuncu ve sinema yönetmeni Charlie Chaplin hiç

konuşmadan, sessizce ortaya koyduğu oyuncululuğuyla izleyenleri etkilemiştir. *"Konuşursam beni sadece İngilizce bilenler anlayacak ama sessiz bir filmi herkes anlayabilir ve dünya Amerika'dan ibaret değil"* (<http://www.cogito-sozluk.com>,2013) demiştir. Chaplin, döneminin yönetim biçimini, teknolojik gelişmelerine yönelik eleştirilerini, komedi tarzıyla seyirciye ulaştırmıştır. Kuşkusuz onun döneminde yaşamış olanlar Chaplin'i ve konuşmadan anlattıklarını daha iyi anlamışlardır ve bu da yine o dönemde yaşamış olma bağlamı ile açıklanabilir. Edebiyatta da bu böyledir. Özellikle iyi yazarlar söylemek istediklerini direkt vermezler. Kendi düşüncelerini seçtiği kahramanlarıyla, kişilerle ve olaylarla anlatırlar. Tüm bunlar da bir çeşit dil oyunudur ve bu oyunların kurallarını bilirsek oyuna dâhil oluruz.

Kelimeler hiçbir zaman bireye ait değildir; dil evrensel bir sistemdir ve herkese aittir. Burada bağlamlar önemlidir. Fakat bu bağlamlar gelenekselliğe hizmet etmemelidir. Bağlamlar yeni anlamlar çıkarmaya yaramalıdır (Karakaya 1999: 19). Bu da bize Wittgenstein'in dil oyunlarının çeşitliliğini hatırlatır. Seassure, Alpler'in genel görünümünü çıkarmak için "bir tepeden bakmak gerekmektedir" der. Burada kimin, nereden, nasıl, ne zaman baktığı çok önemlidir. Yaşam içerisinde bize direkt görünmeyen, yani bizim için öncelik sırası olmayan bazı durumlar (bağlamlar) vardır. Bu bağlamı elbette iletişimin diğer öğelerini de göz önünde bulundurarak çıkarabiliriz. Her durumun kendine has iletişim modeli ve göstergeleri vardır. Bunlar da ekonomik dil, dini dil, siyasi dil, mesleki dil ve gönül dili vs. olarak adlandırılır (a.g.e. s. 131).

Bir sözcüğün ne anlama geldiğinin bilinmesi o sözcüğün hangi koşullar altında nasıl kullanılacağına bilinmesidir. Wittgenstein her biri ayrı ayrı yaşam biçimlerine karşılık gelen bu koşulları, *"dil oyunları"* olarak adlandırmaktadır. Her dil oyununun kendi kuralları bulunmakta, bu kurallar çerçevesinde "anlam" kurulmaktadır. Başka şekilde aktarırsak, bir şey ancak ait olduğu dil oyunu bağlamında yargılanmalı ve anlamlandırılmalıdır (Karadayı 2008: 6).

Wittgenstein'a göre insanı yanılsız sürükleyen şey, onun sözcüklerin bir oyunda nasıl kullandıklarına bakarak, aynı sözcüklerin başka bir oyunda da aynı şekilde

kullanılacağını düşünmesidir. O, birinci oyunun kurallarının ikinci oyunda da aynen geçerli olduğunu düşünür ve böylelikle de çıkmaza girer. Böyle bir insan kafası karışmış olan biridir. Bu konuda açıklığa varmanın yolu, Wittgenstein'a göre, dili doğal çerçevesi içinde ele almak ve insanlar bir şey söylediği zaman, içinde buldukları durumları, bunların söylenmesine eşlik eden davranışları hesaba katmaktır. Çünkü her dildeki dünya hep aynı dünya değildir. Bir dilde türlü türlü içeriklerin bulunduğu birçok dünya vardır (<http://www.usatolyesi.org>, 2012).

Bir sözcüğün ya da bir tümcenin anlamı onun kullanımı ise bir sözcüğü ya da bir tümceyi anlamak da onun nasıl kullanıldığını bilmek ve onu uygulayabilmektir. Bu durumda sözcüğün ya da tümcenin bağlamsal kullanımının, eş deyişle bir diloyunu içerisindeki kullanımının tekrar edilebilir olması, bunun için de bir "sabit"liğe sahip olması gerekmektedir. Bu "sabit"lik indirgemeci bir anlam anlayışı olarak anlaşılmalıdır. Burada kastedilen, sözcüklerin kullanımlarının belirlendiği bir zeminin olmasıdır. Yoksa anlam ve anlam aktarımı olanaksız olacaktır. Zemin, sözcüğün ya da tümcenin kullanımda olduğu bağlamdır. Bu bağlam sözcüğü kuşatan bir bütünsellik olarak bir alan, bir *dil oyunu* olarak karşımıza çıkmaktadır. (Wittgenstein 2007: 65–66).

Wittgenstein içinde bulunduğumuz koşulların anlama sürecini ve anlamlandırmayı etkilediğini, aynı kelimelerin kullanım ve bağlam içerisinde farklı anlamlar ifade edebileceğini söyler ve şu örneklerle devam eder; "Bu kitaba işaret etmek" (şuna değil), "iskemleye işaret etmek, masaya değil", vs. Bir yanda "bu şeye işaret etmek", "şu şeye işaret etmek" sözleriyle, öte yanda "biçime değil renge işaret etmek", "renge kastetmek", vs. sözlerini öğrenişimizin ne denli farklı olduğunu düşün bir (a.g.e. s. 38). Kendi kültürümüze bakacak olursak örneğin "ölmek" anlamına gelebilecek pek çok kelime vardır. Ancak bunları asla birbirinin yerine kullanamayız. Mesela; kutsal bir dava uğruna ölen birisi için "şehit oldu" ifadesini kullanırız. Onun için yine "ölmek" anlamına gelen "tahtalıköyü boylamak" gibi bir argo kullanmayız. Bu da bizim aynı dil, aynı din ve kültürü paylaşıyor olmamızdan ileri gelir ve bağlam da tüm bu değerler çerçevesinde belirlenmiş olur.

Bağlam ile öğrenme süreci yabancı dil öğretimi için de önem arz etmektedir. Öğretmenler bu süreçte öğrencilere bağlamı vermeyi başarırlarsa, örneğin kelimeleri bağlam temelli olarak metnin içerisinde öğretirlerse anlamı tam manasıyla aktarmış olurlar. Yaşam biçimi, kültür ve bağlam pedagojik bir uygulamaya dönüşürse dil öğretimi çok daha iyi olacaktır. Sadece dil öğretiminde değil, yaşamın diğer tüm alanlarında bağlam önemli bir yere sahiptir. Wittgenstein'ın bağlam ile kastettiği şey de işte tam bu noktada önem kazanmaktadır. Onun istediği tüm yanlış anlaşılmaları engellemektir. İnsanların tam olarak birbirlerini anlamaması, bağlamı bilmemeleri, iletişimdeki eksiklik, çoğu zaman yanlış anlaşılmalara neden olmakta ve devamında hiç de tahmin etmediğimiz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Bu olumsuzlukları önlemek için, bağlamı oluşturan ortamda bulunmak, her türlü dilsel ya da dil dışı etkinliklere bizzat şahit olmadan karar vermemek gerekir. Kelimelere kendimizden bir şeyler yüklemeyi önce, kelimenin kullanıldığı bağlamı da hesaba katmak gerekir. Dolayısıyla karşımızdaki kişilerin nasıl olduğu biraz da bizim nasıl biri olduğumuza bağlıdır. Burada Mevlana'nın bir sözü dediklerimizi doğrular niteliktedir: "*Uğraşma boşuna, seni ancak gördükleri ve duydukları kadar anlayacaklar. Gördükleri ancak, kendi anladıkları kadar olacak*" (<http://m2.milliyet.com.tr>, 2013). Çünkü genellikle insanoğlu, olayları, durumları ve kişileri kendi açısından, kendi bağlamı çerçevesinde yorumlar. Bu nedenle, her dil oyunu kendi bağlamı içerisinde anlamlıdır.

3.5. Dil ve Yaşam Biçimi

Wittgenstein'in Soruşturmalar'da vurguladığı bir diğer kavram ise *"yaşam biçimi"*dir. Ona göre dilimiz karmaşık yaşam biçimlerimizin değişkenlerine göre şekil alır. Belirli bir toplumda yaşamak, ortak bir insani eylem şeklidir. Herkes dile kendinden bir şeyler katar. Dolayısıyla dil insanın ve toplumun ürünüdür. Yaşamsal amaçların farklılaşması ve zaman içerisinde zihniyetlerin değişmesiyle dil de değişime uğrar. Wittgenstein "dil oyunu" kavramını insanın yaşamıyla özdeşleştirmiştir: *"Bir dil tasavvur etmek, bir yaşam biçimi tasavvur etmektir."* (Wittgenstein 2007: 29). *"Dil oyunu deyimi burada, dilin konuşulmasının bir etkinliğin ya da bir yaşam biçiminin bir parçası olduğunu belirgin kılmalıdır"* (a.g.e. s.32).

Dili kullanmak, dil oyunları oynamaktır; bu da çeşitli yetenek ve becerileri sergileyen bir etkinlik tarzına angaje olmaktır. Bir sözcüğün anlamı, onun kullanımını çevreleyen etkinliklerde, "yaşama biçimi" nde aranmalıdır. Bir ifade, ancak yaşam akışı içerisinde anlama sahiptir. Sözcükler resimler değildir, çeşitli dil oyunlarında kullanılan parçalardır. Nasıl ki, satrançta bir taşın anlamı, onun oyundaki rolüne bağlı ise- yani bu taşın nasıl hareket edeceğine- oyuncunun onunla nasıl davranacağına bağlıysa, bir sözcüğün anlamı da, içinde yer aldığı çeşitli dil oyunlarındaki rolüne bağlıdır (Altuğ 2008: 161).

Doğa, belirli bir terbiye ve eğitim bizde öyle bir tavır oluşturmuştur ki, belirli koşullar altında, arzularımızı kendiliğimizden dışa vururuz, bu da artık bizim alışmış olduğumuz yaşam biçimimizdir (Wittgenstein 2007: 147). Dil oyunları oynamaya katılmamız suretiyle dil ve yaşamımız arasında bir bağ oluşur. "Yaşama biçimi" terimi, bir yandan bir dil topluluğunun etkinlikleri içerisinde, bir dili çeşitli kullanımları ile karakterize eden karmaşık bir *kültür'ü* belirtirken öte yandan dilin öngerektirdiği dilsel ve dil dışı davranışların temelinde bulunan *uzlaşım'a* işaret eder (Altuğ 2008: 161).

Bireylerin veya toplulukların, kendisini ve çevresini anlamlandırması ortak bir yaşam alanına dâhil olmaları ve birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde gerçekleşir.

Her bireyin yapısı kendi döneminin özellikleriyle belirlenmiştir; onun gerçekleri içinde yetiştiği yaşam biçiminin gerçekleridir. Bu yüzden bireysel yaşam, toplumsal yaşamla karşılıklı etkileşim içinde, kendi isteklerini gerçekleştirmeye çabalarken aynı zamanda toplumun isteklerini de gerçekleştiren bir yaşam biçimine dönüşür. Bu yapının oluşumunda dil, önemli bir role sahiptir ve bir toplumun genel istekleri, amaçları ve hedefleri onun dilini de biçimlendirir.

Doğru ve yanlış olan insanların söyledikleridir ve insanlar birbirleriyle dilde uyuşurlar/anlaşırlar. Bu, fikirlerin değil, yaşam biçiminin uyuşmasıdır (Wittgenstein 2007:107). Kabul edilmesi gereken, verili olan yaşam biçimleridir. Wittgenstein "eğer bir aslan konuşabilseydi, onu anlayamazdık" der. Buradan çıkaracağımız sonuç aslan ile aynı yaşantıya sahip olamadığımız için, konuşsa bile onu anlamayacağımızdır (a.g.e. s. 245).

Wittgenstein, insanları tanımanın bir kursa giderek değil, deneyim ile mümkün olacağını vurgular. Bir başkası bu konuda öğretmenlik yapabilir mi? Tabii. Zaman zaman doğru imalarda bulunur, işaretler verir. Buradaki 'öğrenme' ve 'öğretme' böyledir işte. Öğrenilen bir teknik değil doğru yargılardır. Kurallar da vardır ama bunlar bir sistem oluşturmaz ve yalnızca deneyimli bir kişi bunları doğru olarak uygulayabilir. (a.g.e. s. 247).

Kimi insanların birbirlerini konuşmadan dahi anladıkları doğrudur. Bu onların ortak paylaşımları ve yaşanmışlıklarından ileri gelir. Ancak bir insanın diğerinin gözünde tümüyle bir bilmece olduğu durumlar da vardır. Bunu, bize yabancı gelenekleri olan bir ülkeye gittiğimizde kavrarız; hatta bu ülkenin diline hâkim olsak bile, insanları anlamayız. Bu, kendi kendilerine ne dediklerini bilmememizden kaynaklanmaz. Onlarla uyuşamayız (a.g.e. s.243). Wittgenstein bu durum ile ilgili şu örneği vermiştir: Çince cümleleri nasıl anlamıyorsak, Çinlilerin el kol hareketlerini de öyle anlamayız. Çünkü bu el kol hareketleri de tıpkı sözler gibi, uzlaşımaya dayalı hareketlerdir ve bir anlamları vardır. Biz o uzlaşımı bilmediğimiz için-tıpkı Çinceyi bilmediğimiz gibi- hareketleri anlamayız ve kullanamayız (Soykan 1995: 86). Bunun nedeni anlamın yaşayarak edinilen bir süreç olmasıdır. Bir dili bilmek başka, onun kullanıldığı ülkede ve onu kullanan insanlar arasında yaşamak başkadır. İkincisinde

dildeki ince ayrımlara ulaşıyoruz ve anlamı tam olarak yakalayabiliriz. Çünkü dil öğrenimi bir açıklama değil, bir uygulamadır/alıştırma. Yaşama biçimi bir nevi uzlaşım, anlaşma, birlik olmaktır. Ve bu uzlaşımı bilmeyen oyuna katılamaz. Örneğin; Almanya'da doğup büyümüş, henüz iki yıldır Türkiye'de yaşamaya başlamış birisi, "başı bağı" kavramını düz mantıkla anlayıp, "başörtüsü" olarak yorumlayabilmektedir. Hâlbuki bizler bu kavramı, çok daha farklı bir anlamda kullanırız. Görüldüğü gibi anlam yaşayarak edinilen bir olgudur.

İnsani ifade aracı olarak dil, doğrudan doğruya bireylerin ve halkların iç ruhunu aktarır. Bu bağlamda, diller arasındaki farklılıklar, düşünce şekilleri arasındaki farklılıklara paraleldir. Bir halkın dilinin aldığı şekil, o halkın düşünme şeklinin yönüne karşılık gelir (Altuğ 2008: 17). Bu bakımdan kullanımı tamamen, özel deneyimler tarafından belirlenmiş, sadece bireye özgü bir dil olamaz. Toplum dil ile, dil de toplum ile vardır.

Dilin eğilip bükülebilirliği, bizim, dili yeni kullanımlara dönüştürebilmemizi, dile yeni görevler yükleyebilmemizi mümkün kılan şeydir. Wittgenstein'a göre, sözcükler ancak dil oyunları içerisinde bir anlama sahiptirler ve dil oyunları da, kurallar dizgesi tarafından yönetilen etkinlik tarzları, yaşama biçimleridir (Lebensform). Bir yaşama biçimi, tavırları, ilgileri ve davranışları içerir ve açıkça belirlenmiş bir biçimsel-dizgenin yönetiminden çok daha kuşatıcı bir şeydir. Yaşama biçimlerinin çoğulluğu, dil oyunlarının çoğulluğuna karşılık gelir ve dil oyunlarının bu çoğulluğu, ilk ve son defa verilmiş bir şey değildir; yeni dil tipleri, yeni dil oyunları ortaya çıkabilir ve diğerleri eskiyip unutulabilir (Altuğ 2008: 160).

Wittgenstein bu dönemde, dilin yaşamı yansıtan bir oyun olduğunu ve yaşamın kendisinin de dil oyunlarının bir araya gelmesiyle oluştuğunu söyler. Dil oyunları, içinde anlam çeşitliliğini barındırmaktadır. Yani dilde bir sözcüğün tek bir kullanımından bahsetmek mümkün değildir. Örneğin; bir annenin çocuğuna: "Evladım eve bu yoldan gideceğiz" demesi ile diğer yandan bir öğretmenin öğrencilere: "Derslere ve sınavlara çalışırken şu yolları izleyin" demesi farklı anlamlara gelir. Çünkü bu cümlelerdeki "yol" kelimesi birbirinden tamamen farklı

anlamdadır. İlkinde “geçilen yer” demek olan yol; ikincisinde “metot, yöntem” anlamında kullanılmıştır.

Bu bağlamda dilin bir yaşam biçimi içinde var olduğunu ve işlev kazandığını söyleyebiliriz. Yaşam biçimi sayısı kadar dil vardır ve her yaşam biçimi de kendine ait bir dil oyununu gerektirir. Bir ifade ancak içinde bulunduğu dil oyunu sayesinde anlam kazanır ve bu anlamda da toplumsaldır. Dil oyunu yaşam biçimine göre oluşturulduğuna göre anlam yaşam biçimine bağlıdır. Tek bir yaşam biçimi olmadığı ve anlam da yaşam biçimlerine bağlı olarak oluştuğu için tek bir anlam ölçütünden bahsetmek de mümkün değildir (Özlem 2003: 190).

Herakleitos'un ünlü "*her şey akar*", ilkesini, Wittgenstein'in “dil oyunları” kavramıyla özdeşleştirmek mümkündür. Bu ilkeye göre, çevremizde sabit kalmayan sürekli değişen şeylerin sabit kelimelerle adlandırılması, problematik bir hâl almaktadır. Kelimelerle adlandırılan, sürekli değişen duyulur nesnelere mi, yoksa "oluş"un arkasında değişmeden kalan "varlık" mıdır? (Altınörs 2012: 79). Burada değişen varlık, yani insanlardır. Başka bir ifadeyle insanlar ve insanların yaşama biçimleri değişir.

Biz genellikle kendi yaşam deneyimimizin verilerinden yola çıkarak diğer bireylerin de benzer deneyimlere sahip olduklarını düşünürüz. Böylece gerçeklik tasarımlarının, gelenek ve deneyimle oluşmuş tasarımlar olduklarını söyleyebiliriz. Çeşitli yaşam alışkanlıklarıyla birlikte bir yaşama deneyimi kazanılır ve bu deneyim bireyin gerçeklik anlayışının temellerini oluşturur. Her farklı topluluğun gerçeklik tasarımı birbirinden farklı olduğu için de ister istemez, bir gerçeklikler çokluğunun içinde buluruz kendimizi. İnsan hiç de bir dış etkenler topluluğu içinde edilgen ve belirlenmiş değildir; tersine o bu dış etkenler topluluğuna düşünen, duyumsayan ve istenç sahibi bir özne olarak belli bir biçim verir ve bu da onun yaşama biçimine dönüşür (Aysevener 2008: 17–18).

Humboldt da dilin yaşam biçimiyle ilişkisi konusunda Wittgenstein ile aynı görüştedir. Ona göre, dil bir yandan insanın doğasında bulunan bir şeydir, öte yandan hazır olarak verilmiş bir şey değildir, tarihsel bir gerçekliği vardır, tarih içinde

gelişir. Ve her insanın ayrı bireyselliği olmakla birlikte, bireylerin bu çeşitliliğinde insan doğasının bir birliği vardır, anlama bu birliğe dayanır, toplu konuşma da insan doğasında bulunan dil gücünün konuşanlar arasında karşılıklı uyandırılmasıdır (Akarsu 1955: 21). Diller özgür olarak doğmazlar, ilişkin oldukları insan topluluklarına bağlı olarak belli sınırlar içinde ilerlerler. Bu bakımdan insan topluluklarında olaylar doğru olarak anlaşılacak isteniyorsa, Humboldt'a göre gelişmeleri en iyi gösterecek olan dil üzerinde durulmalıdır (a.g.e. s. 45).

Humboldt'a göre de dillerin çeşitli oluşları yalnızca onlardaki öğelerin göstergelerinin, seslerin çeşitli olmasından değildir, dünya görüşlerinin çeşitliliği, dillere ayrı bir karakter verir, onları çeşitli yapar. Her dilde bütün bir kavramlar dokusu bulunduğu ve her dil insanlığın bir bölümünün tasarlama biçimini içine aldığından, her dil özel bir dünya görüşünün yankısı olduğundan, yabancı bir dilin öğrenilmesi de insana yeni bir görüş kazandırır, o zamana kadar ki görüşüne yeni bir görüş katar, görüş açılarını çoğaltır. "*Ancak insan yabancı bir dile, her zaman az ya da çok kendi öz dünya görüşünü, giderek kendi öz dil görüşünü de götürdüğünden, bu sonuç tam ve katkısız olamaz*" (a.g.e. s. 64). Humboldt'un bu görüşünden şunu çıkarabiliriz: Hiçbir insan, yabancı bir dilin dünya görüşü içine tamamen giremez, çünkü kendi dilinin dünya görüşünün baskısı altındadır. Kendi dilinin dünya görüşü ona egemendir, ona belli bir yön vermiştir.

Dillerin özel karakterleri vardır ve bir ulusta her türlü insan özellikleri bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkar. Bu bakımdan "bir dil aynı ulusta sonsuz çokluklara bölünürse de başka ulusların dilleri karşısında bu çokluklar belli bir karakterle bir birlik olarak birleşirler. Çünkü her dil kendine özgü bir yaşam ilkesini kendi içinde gizler (a.g.e. s. 54).

Tüm bu açıklamalar kişisel gelişim ve sosyal başarı türünde kitaplar yazan Mümin Sekman'ın verdiği örnekle paralellik göstermektedir. Sekman kitabında yaşam biçimimiz tarafından belirlenmiş bir kelimeye dikkat çekmiştir:

"Başarısızlığa tolerans da Doğu ile Batı kültüründe farklıdır. Doğu kültüründe bir insan 'kısmetinde' olmadığı içindir. Bu yüzden yadırganmaz, hatta 'gariban'

diye kutsanır. Batı kültüründe ise başarısızlık o kişinin 'beceriksiz' olduğu anlamına gelir ve o kişinin 'yetersiz' olduğunu düşündürür. Bu yüzden bir Batılı'nın başarısız olduğu için çektiği acı ortalama bir Doğuludan daha fazladır. 'Kısmet' kelimesinin kıymetini bilelim! Dillerinde bu kelimenin olmaması yüzünden Avrupalılar çok fazla başarısızlık acısı çekiyorlar! (Sekman 2011: 40).

Bu ifadelerde haklı olarak yapılan bir ironi de vardır. Bu sözcüğün (kısmet) arkasına sığınarak, bazen milletçe bir boş vermişliğin ve tembelliğin içine düştüğümüzden bahsedebiliriz. Ve gördüğümüz gibi 'kısmet' kelimesi, sadece bizim toplumumuza özgü olup, bizim yaşam biçimimize göre şekillenmiş bir sözcüktür. Bu nedenle dil için, bir “sosyal davranış biçimi” diyebiliriz.

Kısaca Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar'da ortaya koyduğu "dil oyunları" kuramı, insanın anlamı yakalayabilmesi için, kültür içerisinde yer alan farklı toplumsal olguları da yakalaması gerektiğini bizlere göstermiştir. Çünkü toplumun karakteri, dilinin karakterini de beraberinde oluşturmaktadır. Sözcükler de insanlar gibi toplum içinde yaşar ve çeşitli bağlamlar içerisinde yetişerek toplumsallaşır ve anlam kazanır. Biz sosyal bir varlık olarak yaşama biçimlerinde uzlaşırız. Bu yüzden Wittgenstein'in da dediği gibi: "*Sözcükler ancak düşüncenin ve yaşamın akışı içinde anlam kazanır*" (Wittgenstein 2004:173).

3.5.1. Bir Yaşam Biçimi Olarak Kültür

İster konuşma dilinde olsun, isterse yazma dilinde olsun çözümlememiz gereken kültürel bağlamlar vardır. Bu kültürel bağlamlar çok farklı biçimlerde karşımıza çıkabilir. Örneğin çeviri yaparken bu tür bağlamlarla karşılaşırız. Bu nedenle kaynak dilden hedef dile tam bir çeviri mümkün değildir. Çünkü yaşam ve kültür farkı vardır. Kişi çeviri yaparken, ortaya yeni ve kendisinin olan, içinde kendi duygu ve düşüncelerini de bir bakıma yansıttığı bir metin ortaya çıkarır. Bizler de okuduğumuz metinleri aslında kendimizden bir şeyler katarak; yani kendi algı ve kültür dünyamız çerçevesinde anlamlandırırız. Kitaplardan aldıklarımız farklı farklıdır; yetiştiğimiz toplumun özelliğine ve kültürel birikimlerimize göre algımız ve anlamamız da değişir. Benzer sosyal durumlara ve toplumsal değerlere sahip olanlar bir kitaptan, bir durumdan veya olaylardan benzer anlamlar çıkarabilir. Yazar ve şairlerin dil oyunlarını kullanması ile ilgili bir örnek verecek olursak, Nobel ödüllü Alman yazar Günter Grass bir şiirinin ilk dizesinde eleştirdiği bir ülkeyi şöyle dile getirmiştir:

*"Neden sessizim ben,
Çok uzun zamandır saklıyorum
Açıkça ortada olanı,
Ve plan oyunlarında denenmiş
Sonunda geride kalanlar olarak,
En iyi dipnotlar olacağımız gerçeği." (http://www.timeturk.com, 2013)*

Bu dizelerde Grass, bir nevi kelimelerle oynamış, direkt vermek istemediği şeyleri kelimelerin içine saklayarak anlatmıştır. Bu şiirinde Grass, esasen İsrail'in İran'a yaptığı askeri saldırı planını eleştirmiştir. *"İsrail'in zaten pamuk ipliğine bağlı olan dünya barışını şu yaşlı halimle ve son damla mürekkekimle neden şimdi söylüyorsunuz? Çünkü söylenmek zorunda, çünkü yarın çok geç olabilir, çünkü biz büyük bir suçun tedarikçisi olabiliriz." (http://www.timeturk.com, 2013)* diyerek yaptığı açıklamada da şiirinden çıkarılan anlamı doğrular niteliktedir.

Wittgenstein insanların sadece tanımlarda değil, ayrıca yargılarda da uyuşması gerektiğini vurgular ve burada aslında kültüre vurgu yapar. Dil oyunu oynamak, kültürel bir ortamda bulunmayı gerektirir. Wittgenstein bir dil tasarlamayı, bir kültür

tasarlamakla aynı kefeye koymaktadır. Sözcükler anlamlarını yaşam sürecinde karşılaşılan olaylardan ve kültürel olgulardan alır.

Şeylere anlam veren sözcükler değildir; sözcükler aracılığıyla şeylere anlam veren insanlardır. Wittgenstein'a göre, anlamlama etkinliği, zihinsel bir edim ya da özel ve içsel bir deneyim değildir; bir *kültür çevresi* içine örülmüş dilsel davranıştır. Bir dil oyunu içerisinde yer almak, bir dil oyununa katılmakla gerçekleşir. O halde, dilin kuralları dediğimiz şeyler, Wittgenstein'ın dil oyunları adını verdiği belli kültürel pratiklerin formüle edilmiş halidir (Altuğ 2008: 168).

HUMBOLDT, her dilin kendine özgü bir anlama ve düşünme yolu olduğunu savunmuş, dilin bu yönünü dilin iç biçimi, iç bünyesi (innere Sprachform, innere Form der Sprache) terimiyle anlatmıştır. Bilgine göre "ayrı ayrı dillerin sözcükleri aynı kavramı gösterebilirler bile, hiç bir zaman gerçek eş anlamlı değildirler". "*Her dilde özel bir dünya görüşü vardır*" (Aksan 2009: 69).

Kimi evrensel göstergeler ve kültürel göstergeler vardır. Ve günlük yaşamımızda kullandığımız göstergelerin çoğu kültür ve yaşam biçimimize bağlıdır. Doğan Aksan kültürün öznelliğini ve dile verdiği şekli şöyle açıklamıştır:

"Gerek varlıkların adlandırılışında beliren ayrımlar, gerek sözcüklerin dilden dile değişen kullanımları, gerekse kültür ve yaşam koşullarındaki farklılıklar, insanoğlunun, çevreyi ve gerçeği dile getirirken nesnel davranmadığını göstermektedir. Birçok bilginin ve değişik akımların benimsediği gibi diller, gerçeği ve dünyayı değil, onların insanoğlunun zihin süzgecinden geçmiş biçimlerini yansıtmaktadır." (Aksan 2009: 7) .

Humboldt, dilin bir ulusun ruhunun dış görünüşü olduğunu belirtmekte "*ulusun dili ruhudur; ruhu da dili*" demektedir. Diller, uluslarla birlikte gelişirler; onların tinsel özelliklerinden kurulurlar. Ulusların tinsel özellikleri çeşitli olduğundan, dillerin yapısı da birbirinden farklıdır (Aksan 2009: 65).

Kurallar, ortaklaşa paylaşılan pratiklerde yani, kullanım ve bağlamda anlam kazanır. Kullanım ve bağlamın içinde varolduğu düzlem, en nihayetinde, yaşama

biçimidir. Bir yaşama biçimi, bir kültür çevresi anlamına gelir. Bir dil topluluğunun kültürel pratiklerini izlemek suretiyle kendimizi ifade etmeyi öğrendiğimizde, o dil topluluğunun yaşama biçimine, kültür çevresine girmiş oluruz. Temel insan doğamız da böyle şekillenir. Bu bakımdan dil, bütün dallanıp budaklanmalarıyla, insanın en kültürel yaratımı sayılmalıdır (Altuğ 2008: 168).

Değişik kültürlerden halkların kelime hazineleri incelendiğinde, söz konusu kültürün her temel unsuru için kelimeler olduğu ve tespit edilen farklılıkların o halkın objelerinin ve faaliyetlerinin önemini yansıttığı görülür. Her kültürde kelime hazinesi, insan ile doğal çevresi arasındaki ilişkiyi yansıtır ve onun hayat tarzına şahitlik eder. Sapir-Whorf hipotezi diye anılan görüş, her halkın ya da kültürün dilindeki adlandırmaların, o halkın hayat tarzına izafen çeşitlilik göstermesi bakımından dil ile kültür arasında sıkı bir bağ olduğunu temel alır. Böylece dili sosyal ve kültürel bir kurum olarak gören Sapir'in nezdinde insanın düşünme ve dünyayı kavrama şekli üzerinde dil belirleyici bir role sahiptir. Sapir, dil ile kültür arasındaki ilişkiye dair şu tespitte bulunmaktadır: "Bir dil her şeyden önce, topyekün haliyle kültürün en veciz ve en tutarlı kavramlarıyla formlarının bütünlüğünü temsil eder". Sapir dili "sosyal realitenin kılavuzu" diye nitelendirir. Ona göre, "İnsanlar yalnızca objektif bir dünyada yaşamadığı gibi, yalnızca sosyal etkinlik dünyasında da yaşamaz; insanlar kendi toplumlarının ifade vasıtasına dönüşen belirli bir dilin icaplarına tabidir" Ona göre, aynı sosyal realiteyi temsil ettiği farz edilebilecek kadar birbirine benzeyen iki dil yoktur. *"Değişik toplumların yaşadığı dünyalar ayrı dünyalardır; yoksa farklı adlarla etiketlenmiş aynı nesnelere meydana gelen dünya değildir"* (Altınörs 2012: 36–37).

Bireylerin eylemleri, onların belli bir grupta var olmalarını sağlayan yaşam biçimine ulaşmalarına ve onu sürdürmeye çalışmalarına uygun olarak biçimlenir ve gelişir. Adına kültür dediğimiz bu yapı, geçerli yaşam biçimini oluşturmak için topluluğun gösterdiği çabaların tümüdür; yine topluluk tarafından geliştirilen yaşam biçimine yansır. Humboldt'un çıkış noktası, her dilden o dili konuşan ulusun karakterini, kültürünü, dünya görüşünü çıkarmak düşüncesidir. Ancak Humboldt bunu yaparken dilin ulusun karakterine, kültürüne olan etkisini de göz önünden uzak

tutmamıştır. Humboldt hiç bir konuda tek yanlı düşünmemiş, her yerde karşılıklı etkileri araştırmıştır (Akarsu 1955: 81). Humboldt'un dilin yaşam biçimi ve kültür ile ilişkisi konusundaki fikirleri Wittgenstein ile aynı doğrultudadır.

İnsanlar dille birlikte dünyanın sınırlılıklarından uzaklaşarak, kendilerine ait yeni bir dünya; yani kültür dediğimiz bir olguyu meydana getirirler. Dilde kullandığımız her kelime, bir anlam ifade eden semboldür. Olaylar, durumlar ve insanlar hakkındaki görüşlerimizi etkileyen şey, öğrenmiş olduğumuz dile bağlıdır. Algılamalarımız farklı olduğu için, dünyalarımız da farklı olmaktadır. İnsanlar için bir şey önemli ise, bu insanların kullanmış oldukları dilde, birçok kelimeyle açıklanmakta veya bu anlamı veren çeşitli kelimeler kullanılmaktadır. Örneğin bizim kültürümüzde, akrabalık ilişkileri kuvvetli olduğu için, amca, dayı, teyze, hala gibi akrabalık bağlarını anlatan kavramlar dilimizde bir hayli çoktur.

Başka bir örnek ise, günlük yaşamımızda sıkça kullandığımız "maşallah, inşallah, bismillah" gibi başlangıçta dini içerikli olan bu kelimeler, giderek birer kültürel değer olmuş ve yaşam biçimimiz haline gelmiş ve davranışlarımızı izah eden kavramlara dönüşmüşlerdir. Yabancı bir ülkeden gelip, birkaç ay Türkiye'de yaşamış olan birisi, bizle özdeşleşmiş olan bu kelimelerin kullandıkları yerleri bilmekteler ve uygun biçimde kullanabilmektedirler. Çünkü bizim yaşam biçimimiz içine girmiş ve onunla tanışmışlardır.

4. POSTMODERN DÜNYAMIZ

20. yüzyılda bilim, sanat, edebiyat ve müzik gibi yaşamın her alanına yenilikler getiren modern akım, 21. yy. 'da yerini giderek daha da çeşitlenen ve hızla değişen; adına postmodern denilen bir dünya anlayışına bırakmıştır. Globalleşen dünyada, kültürel sınırların giderek yok olduğu ve farklılıkların kaynaştığı bir zamanı yaşamaktayız. İçinde bulunduğumuz bu postmodern yapı, oynadığımız yaşam oyununun da kurallarını değiştirmektedir. Bu yapı belirli kalıplara karşı çıkmakta, doğru, gerçeklik ve yanlış kavramlarının anlamları kaybolmakta ve bunların yerini çeşitli belirsizlik ve çelişkiler yumağı almaktadır. Çoğulcu ve çok katmanlı bir anlayışı da beraberinde getiren bu postmodern durum için artık, evrene hâkim olan olgu madde olmuştur; ideolojiler yok olmuş, insan neye ve nereye ait olduğunu sorgulamaya başlamıştır.

Amerikalı araştırmacı Leslie Fiedler, 1968 yılında Almanya'nın Freiburg kentinde, Postmodernizmi tanıtan ve büyük yankı uyandıran “*Sınırları Aşın, Hendekleri Kapatın*” adlı bir konferans vermiştir. Bu konferansında, modern tekniğin ulaşım ve iletişim araçlarıyla dünyayı değiştirdiğini, uzaklık kavramını neredeyse ortadan kaldırarak, insanlığı birbirinden haberdar toplumlar haline soktuğunu ve bunun sonucunda da toplumların kendinden “başka” olanın farkına vardığını savunmuştur. Böylece Fiedler, yüksek kültürle alt kültür, *belleslettres* (edebiyat) ile *pop art* (kitle sanatı) arasındaki uçurumun kapanarak; ciddiyeti ve kavramsallığı arka planda bırakan, görüntü ve eğlenceyi ön plana çıkaran postmodern anlayışın habercisi olmuştur (Aytaç 2005: 127). Yıldız Ecevit son yıllarda gelişen ve bizi de kuşatan bu postmodern durumu şöyle açıklar:

“Teknolojideki inanılmaz devinim, dünyayı 50–60 yılda tanınmaz bir duruma getirmiştir. Bir tüketim/medya/iletişim/bilişim toplumdur bu; bir High-Tech çağdır içinde yaşanan. Ancak iletişim/ulaşım teknolojisinin doruğa turmandığı, Jules Verne'in kahramanına 80 günde dolaştırdığı dünyanın saatlerle sayılan bir zaman kesitinde turlanabildiği, telefon/televizyon/bilgisayar gibi aygıtlarla bireysel ya da kitlesel düzlemde, tüm bilgilerin anında edinilebildiği bu üst düzey teknoloji toplumunda, tüm

iletişim olanaklarına karşın insanın yalnızlaşması, çevresine ve kendisine yabancılaşması süregelmektedir.” (Ecevit 2001: 57).

Ecevit’e göre modern sonrası gelişen bu postmodern durum, olağanüstü bir toplumsal yaşamın ürünüdür. Ve bu olağanüstü durum, insan yaşamının/kültürünün her alanını kuşatan bir gelişme; ekonomi, tarih, teoloji, psikiyatri, etnoloji, sosyoloji, pedagoji, coğrafya, dilbilim ve mimarlık gibi tüm sanat dalları, postmodern denilen bu yeni yaşam biçiminin etkisi altına girmiştir (a.g.e. s. 57–58). Popülist bir yapıya sahip postmodernitenin ortaya çıkardığı kültür anlayışı, bir takım farklılıkları da beraberinde getirmiştir:

“Anlamdan yoksunluk ve bir tür nihilizm olan postmodern durum, her anlamda yeni bir dünya algısı üzerine kurulur. Postmodern kültür görsel, modern dönemin sabit kimliklerinin yerini alan çok daha açık ve akışkan kimlikleriyle donanmış ve son olarak geleceğin ve şimdinin içinde eridiği bir anlık zaman fikri üzerine inşa olmuş bir kültürdür.” (Çağan 2006: 164).

David Harvey’e göre *“mekân ve zaman insan varoluşunun temel kategorilerindedir.”* (Harvey 2003: 227) Ancak postmodern dünyamızda, zaman ve mekân kavramları kaybolmuş gibidir. Harvey şu an içinde bulunduğumuz postmodern durumun mekânın küçülerek telekomünikasyonun ‘küresel köyüne’ dönüşmesine neden olduğunu savunur (a.g.e. s. 270).

Görüldüğü gibi zaman ve mekân kavramlarının yok olduğu bir durum olan postmodernlik, karşıtlıkların çoğulluğunu, tatların özgüllüğünü bir kokteyl gibi sunar. Çoğulculuk postmodern yapının belirgin özelliklerinden biridir. Postmodernizmin çoğulculuğu belirli bir kurala, kurama veya ölçüte bağlı kalmadan; akıl ve düşün, bilim ve ezoteriğin, teknoloji ve mitosun, burjuva dünya görüşü ile toplum dışı bir marjinalliğin yan yana ve eş zamanlı var olduğu bir yaşam biçiminin adıdır. Bu demokratik çoğulculuk içerisinde, kimi bilgelik pırıltılarını da barındırır. Ve postmodern insan, tüm evrenle birlikte kaynaşarak, ırmağın içerisinde akıp gitmektedir. Nirvana tüm karşıtlıkların dinginliğe ulaştığı ruhsal yücelmenin adıdır bu felsefede (Ecevit 2001: 66–67).

Postmodern düşünürlerin en başında yer alan Jean-François Lyotard'a göre postmodern, şüphesiz modernin bir parçasıdır. Ancak postmodernizmi modernizimin standartlaşmayı ve rasyonelleşmeyi savunan yapısına karşı çıkar. Lyotard'a göre postmodern sanatçı ve yazar, felsefeci konumundadır. Yazdığı metin, ürettiği çalışma ilke olarak daha önceden yerleşmiş kurallar tarafından yönetilemez. Ona göre postmodern, gerçekliği arz etmek değil, modernin içerisindeki savunulamayı ifade eder. Bu sunulamayı verebilmek için çoğulculuğa ve yöntem serbestliğine ihtiyaç vardır. Bu da dil oyunları arasında uzlaşma ve dil oyunlarının meşrulaştırılmasıyla gerçekleşir (Lyotard 2000:158–159). Lyotard postmodern durum için kitabın sonunda şu cümleleri kullanır: *"Gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulamayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu kurtaralım."* (a.g.e. s. 159).

Öyleyse dil oyunlarını kullanarak kendini meşrulaştıran bu postmodern anlayış biçiminde dil, olayları ve çevremizi anlamlandırmamızda belirleyici bir rol oynamaktadır. Wittgenstein'in "dil oyunları"yla örtüşen bu yapı ve meşrulaştırdığımız bu dil gerçeği yansıtmaz; daha doğrusu yansıtamaz. Çünkü gerçekliğe bağlı olmayan, kurallarla yönetilemeyen bir semboller çağında yaşamaktayız. Başka bir ifadeyle bu çağda, gerçeklik kaybolmuş gibidir. Herkesin kendi gerçeği ve kendi doğruları vardır. Gerçeklik ve hakikat anlayışının kaybedildiği postmodern dünyada, insanın geldiği nokta farklı bir hâl almıştır:

"...insan hakikatin ne olduğunu bilmemekte ve kavrayamamaktadır. Kendini "ben" merkezli konumlandıran insan sözde "hakikat" çığırkanlığı yaparak hakikati yok ediyor. Maddeci bir olgu ile kendini kuşatan insan, kendince bir inanç sistemi oluşturuyor ve ona bağlanıyor. İslam kültüründe ifadesini bulmuş "Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir. Göz ise maneviyatta kördür" veciz sözü didaktik açıdan iyi bir örnek teşkil etmektedir." (İlhan 2012: 115).

Böylesi bir yaşam tarzının oluşmasında medya ve kitle iletişim araçlarının katkısı büyük olmuştur. Televizyon ve medya kültürüyle birlikte sosyal ilişkiler de değişmiş, karşısındakiyle konuşan değil, bir takım iletişim araçlarına dokunarak

bilgi edinen, dijital bir nesil ortaya çıkmıştır. Bu nesil ise, hem kendine hem de çevresindekilere yabancılaşmaya başlamıştır. Bu bize, 20. yy'ın en önemli yazarlarından olan Franz Kafka'yı ve onun "*Benim yalnızlığım insanlarla doludur*" cümlesini hatırlatır. Bu cümle, Kafka'nın hem yaşadığı dönemi hem de günümüz postmodern dünyası insanının bireyci ve bencil yapısını özetleyen iyi bir örnektir. Böylece postmodern insan, birtakım değerlerini de yitirmiştir:

"Postmodern insanın sorun yumağı hayvansal ve insancıl değerlere ait olma duygusundan ziyade, duygu ve düşüncelerini içselleştirememekte, onları anlamsızlaştırmakta ve değersizleştirmektedir. Bu nedenledir ki kişi kendinden uzaklaşmakta, gerçeği görememekte ve nefsi duygu ve düşüncelerle de hakikati nasıl kaybettiğini bilememektedir. Bunun sonucu olarak insan yalnızlaşmakta." (İlkhan 2012: 113).

Bu şekilde ortaya çıkıp, gelişen ve yaşamımızda yer edinen postmodern kültür, gerçeklik kavramını ortadan kaldırmıştır. Artık her bireyin kendi gerçekleri vardır. Bu yüzden hayat, gerçeklik tarafından değil, dil tarafından şekillendirilmekte ve yönlendirilmektedir. Postmodern kültür içerisinde gelişen bu durum ise, dil oyunlarının ortaya çıkışını kaçınılmaz kılmıştır.

4.1. Postmodern Bakış Açısı ve Algı

20. yy'de gelişerek hayatımızı kuşatan bu postmodern olgu, insanların bakış açısı ve algılamaları üzerinde bir değişim yaratmamış mıdır? İnsanın çevresinde gelişen olaylara yaklaşımı aynı mı kalmıştır? İçinde bulunduğumuz teknoloji çağı, insanların algı ve bakış açısı üzerinde doğal olarak büyük etki ve değişim yaratmıştır; insanların görüş tarzları ve yaşam biçimleri başka türlü şekillenmeye başlamıştır. Artık mutlak kurallar ve katı prensipler değil, kişisel tecrübelerden oluşan, göreceli ve değişken bir yapı söz konusudur. Çünkü içinde yetiştiğimiz yerel ortam, olaylara bakışımızı büyük ölçüde etkilemiştir. Yeni ve değişik bir algılama biçimi ve yeni diller ortaya çıkmıştır. Burada kastettiğimiz yabancı dil anlamında değil, bilakis anadil içerisinde oluşan ve bireyleri etkisi altına alan dijital bir dildir. Böylesi değişiklikler çeşitlilik açısından olumlu sonuçlar getirdiği gibi, bir takım karmaşaya da yol açmıştır.

Marshall McLuhan'a göre, matbaayla birlikte akıl ile duygu arasında bir uçurum oluşmaya başlamıştır. İlkçağ ve Ortaçağ'dan sonra mekanik çağ, sabit mekân bakış açısından görme yeteneğinin gelişmesine geçiş demektir. Kitap, ilk öğrenme makinesi ve ilk kitle malıydı. Zaman ve mekân ise ölçülebilir büyüklüklerdi. Elektronik medya bunun en yüksek basamağıydı; ancak medyanın son yıllarda gelişmesi ve yaygın bir iletişim aracı olmasıyla bu durum değişmeye başladı. McLuhan'a göre her çağın ve her kültürün tercih ettiği alımlama ve öğrenme modeli vardır. Çağımızın öğrenme modeli olan medya ve kitle iletişim araçları kültürümüzü ve bakış açımızı da belirler olmuştur (Aytaç 2005: 60–61).

Medya ile yoğun olarak ilgilenen çağdaş düşünürlerden Neil Postman medya ve onun yarattığı algı biçimini şöyle ifade eder: Algılama, çevremizdeki nesnelere bir tepki değil, insanın bir kurgulamasıdır. Bu demektir ki bizlerin gerçeklik dediğimiz şey öyle bir algılamadır ki yeri gözlerin arkasında bir yerdir. Postman'dan önce A. Ames'in de değindiği bu konuya Postman'ın katkısı, dil sürecinin de gözlerin arkasında olduğu tezidir. Yani dilimizle (konuşmamızla) görürüz. Ama dil nötr bir şey değildir. Algılama ve anlamlandırmada önemli bir rol oynar. Çünkü çevremizdeki nesnelere, insanların, dünyanın ilişkilerini kurar. Her dil kendi başına

gerçeklik anlayışının özel bir tarzını ortaya koyar. Her dil sistemi kendi ‘dil dünyası’nı üretir; Postman’ın deyişiyle “Dilsel mekânlarımızın sınırları içinde yaşarız.” Başka bir ifadeyle dil sadece düşüncemizi ifade etmede değil, algılama ve gerçeklik üzerine fikir yürütmemize de etki ediyor. Ve gerçeklik denen şey, dilden ayrı tasavvur edilemez oluyor. Wittgenstein da dil için, sadece düşüncenin aracı değil, sürücüsüdür derken buna yakın bir görüşten bahseder. Postman bu konuyla ilgili şöyle der: *“Dil başlı başına ideolojidir. Bize nesnelere adını öğretmekle kalmaz, daha da önemlisi nelerin adlandırılabilceğini de öğretir. Hangi olayların süreç, hangilerinin nesnelere olarak, kabul edileceğini bildirir.”* (a.g.e. s. 64–65).

Medya ve televizyon kültürüyle birlikte sosyal ilişkiler de değişmiştir. Artık birbiriyle konuşan değil, çeşitli teknik araçlar yardımıyla sağlanan yapay bir iletişim modeli oluşmuştur. İnsanlar birbirine ihtiyaç duymaz hale gelmiştir ve nesnelere bağımlı bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. İnsanların geldiği bu durumu İngiliz Edebiyat eleştirmeni Lucy, güzel bir biçimde özetlemiştir:

"Mobilya alırsın. Ve kendine aldığın bu kanepenin ihtiyacın olan son mobilya olduğunu söylersin. Kanepeni aldıktan sonra, ne olursa olsun kanepenin problemini çözdüğün için birkaç yıl tatmin olmuşsundur. Sonra uygun bir yemek takımı. Sonra en mükemmel yatak. Perdeler. Halılar. Sonra güzel yuvana kısılr kalırsın, sahip olduğun şeyler, sana sahip olmaya başlar." (akt: İlkhan 2012: 114).

Çağımızı kuşatan bu maddeci yapıyı, nesnelere olan hayranlığın artışı, değerlerin yitirilmesiyle oluşan yaşam tarzının yanlışlığını kitabında ele alan Türk yazar ve düşünür Cemil Meriç, *“Bu Ülke”* isimli eserinde Türk milletinin değerlerini kaybedişini, özünden uzaklaşıp içi boş varlıklara dönüştüğünü etkili bir biçimde dile getirmiş, eleştirmiş; adeta kelimelere can vermiştir:

“Bu ülkenin bütün ırklarını, tek ırk, tek kalp, tek insan haline getiren İslamiyet olmuş. Biyolojik bir vahdet değil bu. Ne kanla ilgisi var, ne kafatasıyla. Vahdetlerin en büyüğü, en mukaddesi. İster siyah derili, ister sarı... İnananlar kardeştir. Aynı şeyleri sevmek, aynı şeyler için yaşamak ve ölmek. Türk’ü,

Arap'ı, Arnavut'u düğüne koşar gibi gazaya koşturan bir inanç; gazaya yani irşada. Altı yüzyıl beraber ağlayıp, beraber gülmek. Sonra bu muhteşem rüyayı korkunç bir kâbusa kalbeden meşum bir salgın: maddecilik. Tarihin dışına çıkan Anadolu, tarihin ve hayatın. Heyhat bu çöküşte kıyametlerin ihtişamı da yok, şiirsiz ve şikâyetsiz.” (Meriç 2013: 181).

Postmodern bakış açısı içerisinde geniş bir demokrasi anlayışını da barındırır. Tüm değerlerin bir arada, hiç bir kısıtlama olmaksızın varlık göstermesi, postmodern yaklaşımın, şimdiye kadar görülmedik ölçüde geniş kapsamlı bir demokrasi düşüncesi içerdiğini göstermektedir. Örneğin; ilahiyat profesörü Yaşar Nuri Öztürk'ün, popülist bir tavırla bir gösteri sanatçısı gibi bütün TV kanallarında boy gösterip, namaz sırasında dua okumanın şart olmadığını, insanların içlerinden olumlu düşünceler geçirerek dua etmelerinin yeterli olduğunu söylemesi, bir din adamı için hem aydınlanmacı hem de postmodern bir yaklaşım sayılabilir (Ecevit 2001: 59).

Postmodern anlayışın benimsediği bu demokratik yaklaşımın aynı zamanda, ilkesiz ve ülküsüz, her şeyin maddesel çıkar ve güç sağlamak amacıyla kullanılabilirdiği, fırsatçı bir eğilime yol açacağı da söylenebilir. Turgut Özal'ın seksenli yıllarda kurduğu ve diğer tüm siyasi eğilimlere yeşil ışık yaktığı partisi, çıkış noktasındaki yaklaşımları açısından bu bağlamda değerlendirilebilir. Daha sonra "köşeyi dönmek", "bir koyup üç almak" ya da "benim memurum işini bilir" gibi sözlerle dile getirilen bir düşünce yapısı, etik ilkelerin önemsenmediği ve sadece maddesel çıkarları ön planda tutan kapitalist bir anlayışı temsil etmek için kullanılabilir (a.g.e. s. 60).

Bu sistem içerisinde yer alan, söz ve tavırlarıyla sürekli gündemde olan siyasiler, kendi görüş ve ideolojilerini sağlamlaştırmak için, dili farklı bir biçimde kullanırlar ve bunu yaparken de çeşitli dil oyunlarına başvururlar. Aslında siyasilerin konuşmaları, arka planında pek çok anlam ve ideolojiyi barındıran ve mesaj içeren söylemlerdir:

"Politik söylemler ve kavramlar anlambilimi çerçevesinde incelendiğinde, bunların genellikle anlam yüklü, ancak kişinin kendisine özgü, herkesin ve her

kesimin farklı farklı anlayacağı imge niteliğinde sözcükler oldukları görülür. Belirli ve belirsizler ile ifadesini bulan bu sözcükler ideolojik anlamların dışında, metin içerisinde çağrışımsal bir imge oluşturabilir." (İlhan 2003:286).

Politikacıların bu tür söylemlerine çok sayıda örnek vermek mümkündür. Süleyman Demirel seçimlerden önce yaptığı bir propaganda konuşmasında, yapacağı işleri sıralamış ve bunların altını çizini diyerek halka söz vermiştir. Seçim sonrasında bunu hatırlatan ve "bunların altını çizini demiştiniz" diyenlere Demirel: "ne olmuş yani, şimdi de üstünü çizini!" demiştir. Bu tarz söylemler ve doğruların paradoksal bir biçimde ifade edilmesi, toplumda depolitizasyonun egemen olmasına yol açmıştır (a.g.b. s. 289).

Gerek siyasilerin gerekse toplumdaki diğer tüm bireylerin günlük hayatlarında bile bu tür kullanımları tercih ettiğini söylemek mümkündür. Bu bize Wittgenstein'in "*dil oyunları*" kavramını hatırlatır: Dilleri, kelime ve cümleleri anlamlı kılan, içinde buldukları yaşam biçimleridir:

"dil, sadece belirli bir iç mantıkla kavramları bir araya getiren bir sistemden ibaret değildir. Dilin konuşulması bir etkinliğin yahut bir yaşam biçiminin parçasıdır. Dilleri anlamlı kılan onların ürettikleri yaşam tarzlarıdır. Sonuç olarak cümlenin yahut işaretin anlamı da, karşılık geldiği gerçeklikten değil, ögesi olduğu yahut içinde yer aldığı sistemdeki konumundan kaynaklanmaktadır. Sosyal sistemler gibi teorik sistemler de dünyanın birer yansıması değildirler. Tam tersine farklı sistemler dünyayı farklı şekilde kurarlar. Bu kurgulamanın dışsal bir mantığı da yoktur. Mantık, sisteme içkindir, bu yüzden de ancak sistemin bütünlüğü içinde bir anlamı ve değeri olabilir." (akt: İlhan 2003: 289).

Wittgenstein'in dil oyunları kuramıyla örtüşen bu görüşler, postmodern dil yapısıyla da uyumaktadır. Çünkü dil zaten özünde paradoksal ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Ve postmodern olgu içerisinde bu durum, daha da karmaşık hale gelmiştir. Postmodern anlayışa göre, tek bir doğrudan bahsetmek mümkün değildir.

Doğrular çokluğu söz konusudur. Bu noktada postmodern düşünür Derrida'nın düşünceleri önemlidir: Derrida'ya göre dilin bu özellikleri nedeniyle dış dünya ancak görelî olarak ifade edilebilir ve anlam kişiden kişiye değişebilir. Gencay Şeylan'ın bu konudaki tespitleri önemlidir:

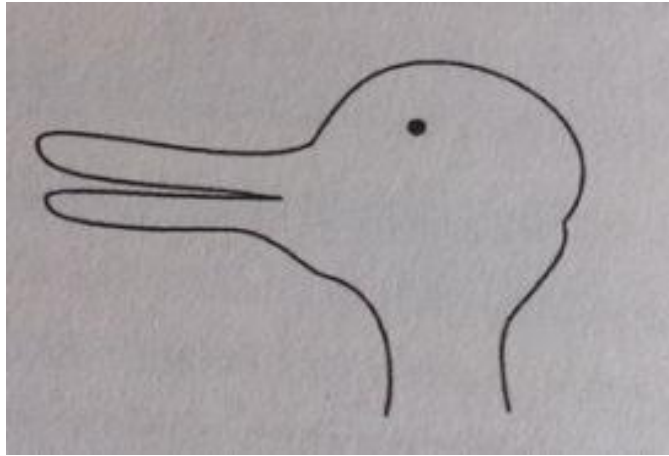
“Derrida'ya göre herhangi bir metni okuyan ya da mesaj alan birey, sembollerin kodunu çözüp metni anlamlandırarak ya da bir başka deyişle semantik yüklemesi yapacaktır. Ancak bir metni okuyan bireyin semantik yüklemesi ile metni kaleme alan bireyin yaptığı semantik yükleme arasında daima şu ya da bu ölçüde bir fark bulunacaktır; anlam-landırma farkı.” (<http://www.google.com.tr>, 2013).

Tüm bunlar ışığında postmodern yaşam biçiminin insanı boşluğa iten bir yapısı olduğunu da söyleyebiliriz. Artık kim ne yaparsa sorgulanmaz, sürekli yeni durumlar ortaya çıkar ve hepsi de normal doğrular olarak karşılanır. Neyin değerli ya da neyin gerçek olduğunun pek bir önemi yoktur. Ekonomik açıdan güçlü kişilerin davranışları, fazla sorgulamaya gerek duymadan ahlaki açıdan da değerli kabul edilir. Bir takım değerler yitmiştir ya da önemini yitirmiştir. TV, sinema ve medya algılamanın büyük ölçüde belirleyicisi olmuşlardır. Tek tip figürler ve algılama biçimi oluşturmaya yönelik programlar veya filmler çoğalmıştır. Bu kitle iletişim araçları, kitle halinde bir algılamaya yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler, bireye çeşitlilik sunduğu ve onu belirli kalıplara sıkışıp kalmaktan kurtardığı için makul görülebilir. Ancak beraberinde; maneviyattan maddiyata doğru yön değiştiren bir anlayış, dil oyunları kullanılarak oluşturulan sahte bir gerçeklik anlayışı ve içi boş bir yaşam tarzı varlık göstermiştir.

4.2. Felsefi Soruşturmalar 'da Bakış Açışı

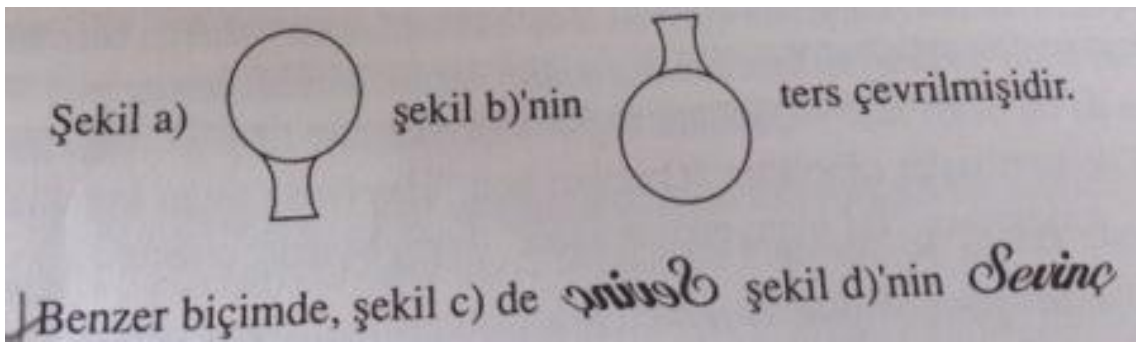
Wittgenstein'ın Felsefi Soruşturmalar 'da ele aldığı bakış açışı, önceki bölümlerde işlediğimiz postmodern algı ve bakış açışısıyla aynı doğrultudur. Wittgenstein, bakış açışlarının kişiden kişiye değişeceğini savunur. Ona göre duyumlar kişiye özeldir. Burada yine çoğulcu ve içinde bulunulan durum ve bağlam çerçevesinde değişebilen bir görüş tarzı söz konusudur. Wittgenstein'a göre herhangi bir kelimeyi, imge, sembol veya resmi başka türlü görmek, farklı algılamak ve çeşitli şekillerde kullanmak diye bir şey vardır. Farklı biçimde yorumlar ve yorumladığımız gibi görürüz. Onun bu görüşünü Felsefi Soruşturmalar'da verdiği örnekler ve gösterdiği şekiller üzerinden incelemeye çalışacağız.

Wittgenstein aşağıdaki şekle 'T-Ö' kafası der. Yani bu şekil, bir tavşan kafası olarak da görülebilir, bir ördek kafası olarak da.

Wittgenstein, bu iki görüntüyü birbirinden ayırmak gerektiğini; bir şeklin 'sürekli görülmeli' ile 'parlayıvermesi'nin farklı şeyler olduğunu ifade eder ve ekler: *"Resim bana gösterilmiş olabilir ve ben de bunda hiçbir zaman bir tavşandan başka bir şey görmemiş olabilirim."* (Wittgenstein 2007: 214). Burada Wittgenstein, çeşitli bakış açışlarının var olduğunu; olaylara direkt ve sığ bakmanın insanı yanıltacağını göstermek istemiştir.

Wittgenstein'a göre bir şeyi '...olarak görmek' algıya dâhil değildir. Çünkü bu, hem görmek gibidir; hem de görmek değildir. Bir yüz çizimini ters tutarsan yüzün ifadesini tanıyamazsın. Gülümsediğini görebilirsin belki, ama nasıl gülümsediğini tam olarak göremezsın. Gülümsemeyi taklit edemez ya da niteliğini daha ayrıntılı olarak betimleyemezsin. Hâlbuki ters çevrilmiş resim bir insanın yüzünü son derece ayrıntılı olarak temsil ediyor da olabilir (a.g.e. s. 217–218). Tüm bunlar, nasıl baktığına bağlı olarak değişir.

Aynı şekilde Wittgenstein yukarıdaki örneği vererek, şekil a, şekil b'nin; şekil c ise şekil d'nin ters çevrilmiş halidir der. Hâlbuki durum tam tersi de olabilir. Şekil b, Şekil a'nın ters çevrilmiş hali de olabilir. Bir şekil içinde bir başka şekil arayan ve sonra da onu bulan kişi, önceki şekli artık farklı bir tarzda görür. Çünkü o resmi algılama biçimi değişmiştir. Şeklin yeni tasvirlerini yapmakla kalmaz, söz konusu fark ediş yeni bir görme yaşantısı olmuştur (a.g.e. s. 219). Wittgenstein'ın burada bahsettiği, hiçbir şeyin tek bir betimleme ile açıklanamayacağı, görünen her şeyin görünmeyen yönlerinin de var olduğu gerçeğidir. Bu çeşitliliği göz önünde bulundurmamak, kişilerin başka başka düşünebileceğini bilmek, işin içine yaşantı, eğitim ve alışkanlıkların girdiğini hesaba katmak durumundayız. Aksi halde yanlış anlamalar ve anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Bu bizi bir şeyi 'görme'nin ve bir şeyi 'bilme'nin farklı kavramlar olduğu sonucuna götürür. Wittgenstein'a göre; "Yapılması gereken daha çok, gündelik dil-oyununu kabullenmek ve yanlış sergilemeleri yanlış olarak nitelemektir. Çocuğa öğretilen ilkel dil oyunu hiçbir haklılaştırmaya gerek duymaz; haklılaştırma çabalarının reddedilmesi gerekir." (a.g.e. s. 220).

Farklı bakış açılarının varlığını kabullenmemek, bireyler arasında anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Karşımızdakinin de haklı olabileceğini ve dünyanın sürekli bir değişim içinde olduğunu unutmamak gerekir: *"Değişmeyen tek şeyin değişim olduğunu bildiğimiz halde, sabitlik iddiasında bulunan bir kelime dağarcığını muhafaza ediyoruz. Onların daha çok alevlere benzediğini bilmemize rağmen, mecazi biçimde, sanki taşlanmış gibi bahsediyoruz."* (Condon 1998: 26).

Aşağıda web sayfasından alınan resim, üstte Wittgenstein'in eserinden (Felsefi Soruşturmalar) verilen örnek resimlerle paralel anlamları içerir. Dilin kullanımıyla ilgili ortaya çıkan sorunlar ve yanlış anlamaların/anlaşımaların nedeni, hep bu tür bakış açılarının farklılığı değil midir? Israrcılık insanı yanıltır; Wittgenstein'in da savunduğu gibi olaylara, çoğulculukla karakterize edilmiş, geniş bir pencereden bakmak gerekir.

Kaynak: (www.google.com.tr, 2013)

Bu yanlışmaların sebebi; karşımızdaki kişileri tam anlamıyla tanımamamız, olaylar ve durumlar hakkında bilgi sahibi olmadan karar vermemiz, bazen çoğunluğa uyma içgüdüleriyle tam olarak inanıp içselleştirmedığımız şeylerin peşinden gitme eğiliminde olmamızdır. Wittgenstein'in Soruşturmalar'da geçen bazı cümleleri, bu söylediklerimizi doğrular niteliktedir:

"Bir resim, onu gördüğüm her zaman yaşamaz benim gözümde." (Wittgenstein 2007:225)

"Kendine "Ne durumdayım?" diye sorma. Karşımdaki hakkında ne biliyorum diye sor. (a.g.e. s. 226)

"Kişiyi özel nesneden her zaman şunu varsayarak kurtul: bu nesne sürekli değişir; ama belleğin seni sürekli yanılttığı için sen bunu fark etmezsin." (a.g.e. s. 227)

"Gerçekten her seferinde başka bir şey mi görürüm yoksa gördüğümü farklı tarzlarda mı yorumlarım yalnızca? İlkini söylemeye eğilim gösteririm. Ama neden? Yorumlama bir düşünme, bir eylemedir; görmeyse bir hal. (a.g.e. s. 232)

Wittgenstein'a göre, neye inandığımız, ne öğrendiğimize bağlıdır. Ve inandığımız şeyler bir sistem içerisinde gelişir. Bu sistem kasıtlı olarak değil, insanın eğitim ve gözlem yoluyla edindiği bir şeydir (Wittgenstein 2009: 46–47). Çoğunlukla bakmayı öğrendiğimiz şeyleri görürüz. Bakmaya ihtiyaç duyduğumuzu düşündüklerimize bakarız. İşimizi zora sokacak veya gereksiz bulduğumuz şeyleri görmezden geliriz. Aslında, farkına varabildiğimizden çok daha fazla uyarana duyarlıyızdır. Kişinin şahsi mazisi ve kültürü algılayışını etkilemektedir. Çevremizi okuma tarzımız ve bakış açılarımız pek çok şeyin de belirleyicisidir (Condon 1998: 28).

"Bir şeyin nasıl isimlendirilmesi gerektiği kısmen, kişinin onu ne için kullanmaya niyetli olduğuna veya ona karşı benimsediği belli bir bakış açısına bağlıdır. Bir şey posta kutusunun içindeyken bir posta malzemesi, okunurken ilan, çöpe attığımızda ise çöptür." (a.g.e. s. 48).

Wittgenstein' a göre bir duruşmada birinin bir sözcüğü ne şekilde kastetmiş olduğu tartışılabilir. Bunun belli olgulardan çıkarılabileceğini savunur. Ona göre bu bir niyet sorunudur. (a.g.e. s. 234). Anlam tek bir hakikat olduğunu bilmekte yatmaz; aksine anlam, yaşam oyunu içerisinde pek çok etkinliğe dâhil olduğumuz zaman ortaya çıkmaktadır.

Özetle, Wittgenstein'in ikinci döneminde ele aldığı felsefe ve dil anlayışının, günümüz postmodern dünyasının bakış açısı ve algısıyla büyük benzerlikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak, anlam süreç içerisinde ortaya çıkan bir olgudur. Gerçeklik, bir süreçle anlam kazanır. Dolayısıyla kelimelerin salt anlamından değil, oluşlardan söz etmek durumundayız. Çünkü birbirimize söylediğimiz şeyler iki anlama gelebilmektedir; söylediklerimizin görünüşte ifade ettiği anlamsal içerik ve konuşanlar arasındaki belirli ilişki düzeyi. Bakış açılarımız, algılamamız ve hayata yön verişimiz hep bu çerçevede içerisinde ele alınmalıdır.

5. DİL OYUNLARI BAĞLAMINDA GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZDEN HABER VE CÜMLE ANALİZLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, hem güncel hem de geçmiş dönemlere ait haberler ve çeşitli yazarların söylemiş olduğu sözler, Searle ve Austin'in "Söz Eylem Kuramı" modeli örnek alınarak ve birtakım önermeler ışığında irdelenip yorumlanacaktır. Farklı kişilerin söylemleri ve kelimelere yüklenen farklı anlamlar, eleştirel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

Çalışmamızın somutlaştırılması bakımından önem arz eden bu bölümde, öncelikle çeşitli gazete haberleri ve bazı politikacıların konuşmaları verilecektir. Politikacılara ilişkin yanlılık, ideoloji üretme ve siyasi varlığın devamlılığını sağlama amacı güden haberler, her zaman için doğru olmayan, taraflı ve stratejik bir yol izler. Siyasal söylem ve eylemlerde, olanla olması gerekeni ayırt etmek ve sentezlemek açısından, çalışmamızda inceleyeceğimiz haber örnekleri aydınlatıcı olacaktır.

A) Haber Analizleri

Çalışmamızın bu bölümünde ilk olarak, 27 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da başlayan ve Türkiye'nin gündemini oluşturan Taksim Gezi Parkı olaylarını ve bu olaylarla ilgili Aydınlık, Zaman, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinde yayınlanan haberlerden bazılarını sırasıyla inceleyeceğiz.

Aydınlık Gazetesi:

"Gençlere dokunma yanarsın" manşetini veren Aydınlık gazetesi, direniş enerji ve yaratıcılık katan gençliği sindirmek için sadece bir gün içerisinde 30 gözaltı, 11 tutuklama gerçekleştiğini ve "Tayyip istifa" diyen gençlerin geri adım atmadığını vurgulamıştır. CHP Milletvekili Emine Ülker Tarhan gençlere yönelik gözaltılar konusunda Başbakan'ı uyarmış ve bu haber "Masum gençlere dokunmayın, yanarsınız" başlığıyla verilmiştir. Tarhan, İstanbul'da ve ülkenin çeşitli kentlerinde gençlere yönelik operasyonlara tepki göstermiş ve Başbakan için ülkenin yarısının önemini olmadığını kaydederek; "Kendinden olmayanların yaşayıp

yaşamadığı da umurunda değil". Birkaç gün önce "gençler ölmüyor, anaların ağlamadığı bir süreçteyiz" demişti. Tarhan Başbakan için ülkenin yarısının öneminin olmadığını söylemiş ve "Kimlerin içeride kimlerin dışarıda olduğuna bakın. Gençlerin kafasına mermi sıkanları, eli sopalıları, palalıları, serbest bırakan bir anlayışın masum gençleri, bayrak satıcılarını dışarıda bırakması mümkün müdür zaten" (Aydınlık Gazetesi, 17.07.2013, s. 9), diyerek AKP hükümetini ve Başbakan'ın yönetim anlayışını eleştirmiştir. Bu haberde CHP yanlısı olan Aydınlık Gazetesi, CHP Milletvekili Emine Ülker Tarhan'ın ifadelerine yer vererek, bir bakıma kendi görüşünü daha da güçlendirme amacındadır. Böylece hükümet karşıtı söylemlerini kendisiyle hemfikir olan milletvekilinin görüşleriyle destekleyip pekiştirmiştir. Başka bir ifadeyle gazete, ideolojisini destekleyici tutum ve dil oyunlarına yer veren kişilerin ifadelerinden yararlanmışır.

Aynı gazetede yer alan bir başka haber; "Esnaf Erdoğan'ı yalanladı." "Direnişle işlerimiz arttı", başlığı ile verilmiştir. Haber, AKP iktidarının direnişçilerle karşı karşıya getirmek istediği Beyoğlu esnafının, direniş sürecince göstericilerden hiçbir zarar görmediği, aksine daha çok iş yaptıkları şeklinde devam etmektedir. Ayrıca, Beyoğlu Eğlence Yerleri Derneği üyeleri, "Gerçek esnafın palayla, sopayla işi olmaz" diyerek tepkilerini dile getirmiş, BEYDER Başkanı Tarkan Konak, "Bu tuzağa düşmeyeceğiz. Esnaf Türkiye ile bütündür" demiştir. "Tayyip Erdoğan ise direnişçilerin esnafa zarar verdiğini iddia etmişti" (Aydınlık Gazetesi, 17.07. 2013, s. 10). Bu haberle birlikte Aydınlık Gazetesi, Gezi Parkı olaylarında halkın da onlarla birlikte hareket ettiğini göstermek istemiş, diğer yandan Erdoğan'ın söylemlerinin yalan olduğuna vurgu yaparak hükümetin güvenilirmez olduğuna dair bir izlenim oluşturmak istemiştir.

Gezi Parkı ile ilgili Aydınlık Gazetesi'nde verilen diğer haber başlıklarından bazıları şöyledir: "3. Köprü kaçak çıktı". "Akp'nin projeleri bir bir çöküyor." "Hükümetin gezi parkı konusunda geri adım atmasının ardından, tartışmalı 3. Köprü'nün imar planlarının da iptal edildiği ortaya çıktı. Güzergahda kesilen yüz binlerce ağacın da yok yere katledildiği anlaşıldı" (Aydınlık Gazetesi, 12.07.2013,

s. 9). Bu haber ile birlikte yine hükümete karşı olumsuz bir algı oluşturma söz konusudur ve Başbakan'ın yaptığı işlerde başarısız olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

MHP lideri Devlet Bahçeli'nin, "AKP, Milli Güvenlikte 1 Numaralı Tehdit", cümlesini başlık olarak kullanan Aydınlık, habere yine Bahçeli'nin sözleriyle devam etmiştir; AKP'nin Suriye'de izlediği bütün politikaların Türkiye'nin aleyhine sonuçlar doğurduğunu söyleyen Bahçeli', Tayyip Erdoğan'ın sessizliğini eleştirdi. MHP lideri, "Hıyarım var diyene tuz yetiştiren Başbakan, hainliği kazanç kapısı yapanlara sıra geldiğinde neden dilsiz kalıyor?" dedi. "AKP milli güvenliğimiz açısından bir numaralı tehdit haline dönüşmüştür" diyen Bahçeli, Erdoğan'ın "tencere tava çalan eylemcileri yargıya şikâyet edin" sözlerine karşılık; "Elinde silah taşıyanlar barış yanlısı, tencere tava bulunanlar kamu düzenini bozan suçlulardır" diyerek tepki gösterdi. "Erdoğan'ın gücü teröriste değil, katillere değil, şehir ve dağ eşkıyalarına değil masum şekilde demokratik tepkisini gösterenlere yetmektedir." (<http://aydinlikgazete.com>, 22.07.2013), diye devam eden haberde, Aydınlık Gazetesi MHP liderinin de dolaylı olarak eylemcilerin yanında olduğunu ve Erdoğan'ın karşısında yer aldığını göstermek istemiştir. Haberin örtük amacı kendilerinin Gezi Parkı olaylarında yalnız olmadıklarını vurgulamak ve artı bir güç oluşturmaktır. Haberde, ön plana çıkarılmak istenen olgu, Başbakan'ın yanlış bir politika izlediğidir.

Zaman Gazetesi

AK Parti Gaziantep Milletvekili Şamil Tayyar'ın: "Gezi Parkı olayları Cumhuriyet tarihimizin en büyük darbe provasıydı", cümlesini başlık olarak kullanan Zaman Gazetesi, Tayyar'ın; "Türkiye'nin her köşesine yayılmaya çalışılan bu hadiseler başta Sayın Başbakan'ımızı hedef alan ama partimizi merkezine oturtan bir büyük darbe provasıydı. Bunun altını özellikle çizmek istiyorum. Bu, sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi ya da AK Parti'nin bazı uygulamalarına yönelik bir girişim değil, tümünden Sayın Başbakan'ı ve partimizi tasfiye etmeye yönelik büyük bir darbe provasıydı", (<http://www.zaman.com.tr>, 21.07.2013) ifadeleriyle devam etmiştir. Zaman, Aydınlık Gazetesi'nden farklı olarak Gezi Parkı olaylarını eleştirmiş, hükümet ve Başbakan lehine haberlere yer vermiştir. AKP milletvekilinin Başbakan'dan bahsederken hep "sayın" ifadesini kullanması dikkat çekmektedir.

Oysa Aydınlik Gazetesi, haberlerinde genelde Başbakan'ın ismini kullanmıştır. Haberdeki örtük mesaj ise, Gezi Parkı'nın bahane edilerek hükümete karşı gerçekleştirilmek istenen darbe girişimi olduğudur. İki gazetenin Gezi Parkı olaylarına bakış açısı birbirinden oldukça farklıdır.

Başbakan Erdoğan'ın: "Gezi Parkı olaylarının amacı başka" ifadesini başlık olarak kullanan Zaman Gazetesi'nde; Başbakan Türkiye'nin sağlıklı bir geleceğe yürüdüğünü kaydetmiş, milli gelirin arttığını ve artık borcu olmayan bir Türkiye'nin varlığından bahsetmiştir. Bu gelişimi hazmedemeyenlerin, Gezi Parkı olaylarını çıkararak yakıp yıktıklarını, esnafın camlarını kırdıklarını ve halka zarar verdiklerini belirtmiştir. Gezi Parkı'nın bulunduğu yerdeki Topçu Kışlası'nı CHP zihniyetinin yıktığını ve onun yerini Taksim stadı olarak kullandığını söyleyen Erdoğan, o zaman bunları yapanların, şimdi sökülen 12 tane ağaca bu şekilde tepki vermelerinin çevrecilik adına değil, ideolojik bazlı olduğunu ifade etmiştir (<http://www.zaman.com.tr>, 02.06. 2013). Zaman Gazetesi bu haber ile bir kez daha hükümet ve Başbakan'a karşı olan olumlu tavrını göstermiştir. Haberin içeriğinde CHP tarafından kimsenin görüşlerine yer verilmediği görülmektedir. Türkiye'nin ekonomik anlamda olumlu gidişatına dikkat çekilerek, Aydınlik Gazetesi'nin savunduğunun tam aksine Başbakan'ın başarılı bir politika izlediği gösterilmek istenmiştir.

Zaman, başka bir haberinde ise Hür Dava Partisi (Hüda-Par) Genel Başkan Yardımcısı Sait Şahin'in ifadelerine yer vermiştir. "Gezi Parkı olayları sivil bir darbenin teşebbüsüdür" diyen Şahin, Gezi olaylarının giderek AK Parti aleyhtarlığına dönüştüğünü, sivil bir darbenin teşebbüsüne dönüştürmenin çabaları olduğunu vurguladı. Şahin, eylemlerin nihayetinde kabul edilemez sokak hareketine dönüştürüldüğünü ifade etti. Sol gruplar ve AK Parti aleyhtarlığı özellikle Erdoğan karşıtı kesimlerin sokak hareketlerinde birleştiğini dile getiren Şahin, olayların biraz da İslam düşmanlığına dönüştüğünü kaydetti. Hükümeti eleştirdikleri noktaların da bulunduğunu belirten Şahin, Başbakan'ın üslubuna yönelik eleştirileri de bulunduğunu ancak gelinek noktanın hiçbir şekilde kabul edilemez olduğunun altını çizdi (<http://www.zaman.com.tr>, 24.06.2013). Zaman Gazetesi'nin bu haberi, Gezi Parkı olaylarında Erdoğan ve hükümetin yalnız olmadığı, aksine haklı olduğu

görüşünü pekiştirmeye yöneliktir. Nasıl ki Aydınlık gazetesi MHP lideri Bahçeli'nin ifadeleriyle kendi görüşünü desteklemiştir, Zaman Gazetesi de aynı şekilde Sait Şahin'in ifadelerine yer vererek kendi fikirlerini pekiştirmiştir.

“Gezi Parkı olaylarını anlamak” başlığı ile verilen haberde, Zaman Gazetesi'nde yazan Nuri Bostancıoğlu, ana gövdeyi oluşturan insanların iktidarın muhalifleri olduğunu, siyasal gruplara bakıldığında, ana gövdedeki hâkim siyasi rengin CHP olduğunu, MHP ve BDP'nin olayların dışında bulunduğunu dile getirmiştir. Bostancıoğlu; “Ana muhalefet partisi olarak CHP'nin sokağa ilgisi yeni değildir. İktidardan uzak kaldığı uzun yıllar boyunca sokağı yedeklemek ve siyasetinin bir parçası olarak değerlendirmek CHP siyasetinin bir “imkânı” haline dönüşmüştür. Son yıllarda Ergenekon, Kürt meselesine karşı ulusalcılık gibi ateşleyicilerle sokak zeminini kullanmak isteyen CHP, bunlarda başarılı olamamıştır. Gezi Parkı olayları ise bunlarla ilişkili ama bunların dışında bir başka dinamik üzerinde şekillenmiştir. Bu, hayat tarzıdır.” (<http://www.zaman.com.tr>, 10.06.2013). Bu haberde verilmek istenen mesaj, CHP'nin başarısız olduğu ve bunu her zaman halkı kışkırtarak gidermeye çalıştığıdır. CHP'yi suçlayan ve olumsuz bir söylem kullanılarak verilen bu haberde, dolaylı olarak AKP'nin savunulduğunu söyleyebiliriz

Radikal Gazetesi

Radikal'de Kılıçdaroğlu'nun; “Katil iktidar” ifadesinin başlık olarak verildiği haberde, CHP Genel Başkanı'nın, Ali İsmail Korkmaz'ın ölümü ile ilgili Twitter hesabında katilin iktidar olduğunu ilan ettiği yazmaktadır. Kılıçdaroğlu'nun, “Özgürlük ve insanlık için direnen Ali İsmail Korkmaz'ın katili iktidardır. Onlar, Ali İsmail'i öldürdü; bize de bundan sonra yaşatmak düşer” (<http://www.radikal.com.tr>, 12.07.2013), sözleriyle devam eden haberde Radikal Gazetesi, “katil” ve “iktidar” kelimelerini yan yana kullanarak, hükümeti suçlayan bir tavır takınmış ve tamamen olumsuz bir söylem içerisinde haberi vermiştir. İktidarın aleyhine verilen bu haberde, Kılıçdaroğlu'nun ifadeleri örtük olarak desteklenmiştir.

“Başbakan'ı Hitler'e benzeten pankarta soruşturma” başlığını kullanan Radikal, Gezi Parkı protestoları sırasında bir apartmanın balkonuna asılan ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı Hitler'e benzeten pankart dolayısıyla 3 kişi hakkında soruşturma başlatıldığını yazmıştır. Haber, Tekirdağ'da Gezi Parkı protestoları sırasında üniversite öğrencileri O.G. ve A.Y.K. ile işsiz olduğu belirtilen M. A'nın, Hükümet Caddesi'nde bulunan AK Parti Tekirdağ İl Başkanlığı'nın karşısındaki bir apartman dairesinin balkonuna, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 'Hitler'e benzetildiği, 'Yıkılacaksın Faşist' yazılı sol köşesinde Atatürk resmi altında TGB imzası bulunan bir afiş astığından (<http://www.radikal.com.tr>, 02.07.2013), bahsetmektedir. Haberde ön plana çıkarılmak istenen düşünce Başbakan'ın diktatör ve baskıcı bir lider olduğudur. Radikal, bu haberi vererek halktan birilerinin de kendileri gibi düşündüğünü göstermek istemiş ve bu afişi asanlardan yana bir tavır sergilediğini örtülü bir şekilde ima etmiştir.

CHP Genel Başkan Yardımcısı Gürsel Tekin'in “İktidar esnafı kışkırtmaya çalışıyor”, ifadelerini kullanan Radikal, haberi Tekin'in cümleleriyle devam ettirmiştir: “Palalı, eli bıçaklı, sopalı yandaşları piyasaya sürdüler. Şimdi bir yandaş aracılığı ile esnafı kışkırtmaya çalışıyorlar. "GEZİ DİRENİŞİYLE BİRÇOK ŞEY FARK EDİLDİ". Haklarımızın gasp edildiği, yerlerimizin ve yurtlarımızın ranta çevrildiği, iktidar tarafında adeta bir diktatörcesine her şeyin yapıldığı ve hesap sorulamadığı bir döneme girmişken ansızın bir Gezi Parkı durumu ortaya çıktı ve Gezi direnişiyle bu ülkenin gençleri bir diktatöre gerekli dersleri vermiş ve onun diktatör kimliğini bütün dünyaya duyurmuştu" (<http://www.radikal.com.tr>, 14.07.2013). Bu söylemler ile Radikal, yeniden hükümet karşıtı tavrını ortaya koymuştur. Bir önceki haberde olduğu gibi “diktatör” kelimesi vurgulanarak, Başbakanın baskıcı bir yönetim anlayışı olduğu fikri desteklenerek pekiştirilmiştir. Ayrıca haberde, “Gezi direnişiyle birçok şey fark edildi”, ifadelerinin büyük harflerle yazılması dikkat çekmektedir. Bu cümlenin bu şekilde özel olarak vurgulanması, Radikal Gazetesi'nin Gezi Parkı olaylarının destekçisi olduğunu bir kez daha göstermektedir.

“Sivas'ta 20. yıl anması: Gezi'ye evet, Yavuz'a hayır”, manşetlerini kullanan Radikal, Sivas Katliamı'nın 20. yılında on binlerce kişinin Madımak Oteli'ne yürüdüğünü, Sivas'ın hesabının mutlaka sorulacağını vurgulandığı mitingde, AKP'nin "Alevi açılımı" açıklamalarına da tepki yağdığını yazmıştır. Anma eyleminde Haziran Direnişi'nin de selamlandığı, yürüyüş sırasında hükümet aleyhine sloganlar atan grupların olduğu ve Gezi olayları ile ilgili de tepkilerini sürdürerek olayda yaşamını yitiren Ethem Sarısülük için sloganlar atıldığı (<http://www.radikal.com.tr>, 02.07.2013), haberin içerisinde verilmiştir. Radikal bu haber ile Sivas Katliamı'na yönelik yürüyüş esnasında dahi Gezi olaylarının gündeme geldiğini ve direnişin desteklendiğini, hükümete karşı tepkilerin giderek arttığını vurgulamak istemiştir.

Yeni Şafak Gazetesi

“Bu ne tesadüf” başlığı ile verilen ve Gezi eylemlerinin giderek sivil darbe girişimine dönüştüğünü, İngiltere merkezli bir ajansın desteği ile İstanbul'da sahnelenen ve Mehmet Ali Alabora'nın yönettiği 'Mi Minör' oyununda, aylarca eylemlerin provasının yapıldığını savunan haberde, tüm bunların önceden kurgulandığı iddia edilmiştir. AK Parti'ye ait şekilleri çağrıştıran sembollerin hedef gösterildiği oyunda, halkın nasıl isyan etmesi gerektiği, isyan ederken de sosyal medyada nasıl örgütleneceği anlatılıyor. Oyunun içerisinde “Başkanı devirmek için örgütlenin” gibi ifadeler yer almaktadır (<http://yenisafak.com.tr>, 10.06.2013). Bu haberi vererek Gezi olaylarının bir çevre meselesi değil, aslında AK Parti hükümetini devirmek için planlanan bir oyun olduğunu vurgulayan Yeni Şafak, AKP'nin yanında yer alarak, bu yapılanların kurmaca olduğunu ‘Mi Minör’ oyununu da kanıt göstererek ispatlamak istemiştir.

Yeni Şafak başka bir haberinde ; “Bir eylemcinin gözünden Gezi Parkı Gerçeği” başlığını kullanmıştır. Taksim Gezi Parkı olaylarının çıktığı ilk günden beri katılanlardan biri olan Can isimli eylemci, son günlerde yaşananlardan dolayı duyduğu rahatsızlığı Twitter'da yazdığı yazı ile dile getirdi: "Parkta yaptığımız şeyin adı "Eylem" değil artık. Orada olan şeyin adı "İşgal" olmuş durumda. 10. gün bitti. Ve biz bir şey yapamadık. Bir şey kazanmayı bırak; doğru dürüst bir şey bile

isteyemedik. Bakın, çok önemli bu nokta, bizim isteklerimiz bile belli değil daha. Ve maalesef eylem düşüş sürecine girdi artık" (<http://yenisafak.com>, 10.06.2013). Başta Gezi eylemlerine katılan ancak daha sonra bu eylemlerin yanlış ve yararsız olduğunu düşünen bir gencin görüşlerine yer veren Yeni Şafak, böylece eylemcilerin giderek pişman olduklarını, amaçlarına ulaşamayıp eylemlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını göstermek istemiştir. Buradan çıkarılacak anlam ise, gazetenin bu haber ile yeniden hükümet yanlısı bir tutum sergilediği gerçeğidir.

“Şafak Sezer: Özür dilerim Başbakanım” başlıklı haberde, Gezi Parkı olaylarının önder sanatçılarından Şafak Sezer’in, AK Parti İstanbul İl Başkanlığı’nın iftarına katılarak, Başbakan Erdoğan’dan özür dileyip elini öpmek istediği, 5 dakika süren sohbete Sezer’in oyuncu arkadaşları ile Emine Erdoğan’ın da dâhil olduğu verilmektedir. Erdoğan ile iftarda buluşup özür dilediği için bazı çevreler tarafından eleştirilen Şafak Sezer’in twitter’den açıklama yaparak; "Bir insanı sevmek döneklilikse, ben başbakanımı seviyorum, ne ak partiden anlarım, ne de siyasetten. Kişileri sevmek emek ister" (<http://yenisafak.com>, 22.07.2013) demiştir. Gezi Parkı eylemlerine katılarak destekleyen, ancak sonradan pişman olan Şafak Sezer’in Başbakan’dan özür dileyişi, burada yeniden Gezi olaylarının yanlış ve geçici bir eylem süreci olduğunu göstermek amacıyla yazılmış ve Başbakan’ın lehine bir söylem içerisinde verilmiştir.

Gezi Parkı olayları ile birlikte bu dört gazete arasında tam bir ideolojik söylem savaşının başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Aydınlik ve Radikal Gazeteleri, haberleri hükümet ve Başbakanın aleyhine ve hep olumsuz bir söylem kullanarak vermiştir. Gezi Parkı olaylarını ve CHP’yi savunan bir tutum sergileyen bu gazeteler, CHP’nin dışındaki siyasilerin söylemlerine de yer vererek, verdikleri haberin ikna ediciliğini artırmak istemişlerdir. Ancak AKP hükümetinden kişilerin görüşlerine yer verilmemiştir. Diğer yandan Zaman ve Yeni Şafak Gazeteleri, her zaman Başbakan Erdoğan’ı destekleyici bir tavır takınmış ve hükümet ile ilgili olumsuz haberlere genellikle yer vermemiştir. Bu gazeteler de, başka siyasi parti liderlerinin Gezi Parkı olaylarında hükümeti destekleyici söylemlerine yer vererek, haberin ikna ediciliğini artırmıştır. Aynı şekilde gazeteler, karşı partiden kişilerin görüşlerine yer vermemiştir.

Siyasilerin söylemleri, seçmenleri demokratik bir yolla ikna etme sanatına dayandığı için, ideolojik bir dil içerir. Başka ifadeyle bu tür konuşmalar, politik güç ve avantaj sağlama üzerine kurulu konuşmalardır. Siyasal iletişim bu yönüyle, gündelik dili kullanan normal insanların iletişiminden ayrılmaktadır. Çünkü politikacılar konuşmalarını yaparken belirli bir strateji izlerler. Bir takım çıkarlar ve siyasal düzenin devamlılığını sağlama, bu stratejilerin oluşumunda etkilidir. Bu tür söylemler siyasi olduğu kadar, toplumsal bir boyuta da dayanmaktadır. Bu nedenle, ancak toplumsal bağ içerisinde anlam kazanırlar.

Ülkemizde siyasal kutuplaşmayı belirleyen şey, kültür ile şekillenen yaşam biçimleridir. Wittgenstein yaşam formlarına bağlı olarak şekillenen ve değişen dil kullanımını esas almaktaydı. Aynı şekilde siyasilerin dili de, belirli yaşam biçimleri içerisinde şekillenir. Siyasette başarılı olmanın yolu da, etkili ve geçerli bir iletişim izlemek ve kültürel sembolleri ön planda tutmaktır. Siyasilerin konuşmaları, yerel, milli ve evrensel dünyalara hitap edebildiği sürece etkili olmaktadır. Kısaca siyasette başarıyı elde etmek, bir taraftan halkın kültürel değerlerine ve yaşam dünyasına hitap eden bir dil kullanmak ve bu dili küresel sistem ile uyumlu hale getirip güçlendirmekle mümkündür.

İdeolojik bir dilin esas alındığı siyasi konuşmalarda, bir takım dil oyunlarının kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Bu siyasi söylem ve eylemlerde, gerçekte olan ile olması gerekeni ayırt etmek ve bunların bir sentezini yapmak seçmenlere ve halka düşmektedir. Bu konuda kimin kime ne söylediği ve bunu hangi amaçla söylediği önem teşkil etmektedir. Kısaca, siyasi düşünce ve eylemlerin pragmatik ve pratikteki rolü iyi kavranmalı ve siyasilerin halkı etkileme ve politik güç sağlama amacıyla yaptığı konuşmalar eleştirel bir bakışla ele alınmalıdır.

Çalışmamızda inceleyeceğimiz bir başka haber konusu ise “Wikileaks” belgeleridir. Wikileaks kaynaklarının gizliliğini koruyarak hükümetlerin ve diğer büyük kuruluşların hassas belgelerini yayımlayan İsveç merkezli uluslar arası bir organizasyondur. 29 Kasım 2010 tarihinde yayınladığı diplomatik belgeler dünyada ve ülkemizde büyük yankı uyandırmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İsveç bankalarında sekiz ayrı hesabı olduğu ile ilgili iddiaların bulunduğu bu belgeler, gazetelerin ideolojik tutumu doğrultusunda yeniden şekillenerek, bir mücadele unsuru haline gelmiştir. İki farklı görüşe sahip olan Radikal ve Yeni Şafak Gazetelerinin bu belgelerle ilgili yayınladığı haber başlıkları incelenmiştir:

Radikal Gazetesi

- "Kılıçdaroğlu Başbakan'dan açıklama bekliyor."
- "İddiaları yabana atılır bulmuyoruz." (Kemal Kılıçdaroğlu)
- "Başbakan Wikileaks belgeleri ile ilgili açıklama yapsın, aksi halde iddiaların altında kalır". (Kemal Kılıçdaroğlu)
- "Başbakan Erdoğan belgelerde kendisini hedef alan iddialara açıklama getirememiş ve medyayı tehdit etmiştir." (Oğuz Oyan)
- "Başbakan'a göre Wikileaks belgelerine MANŞET ATANLAR DA ALÇAK."
- "AKP'yi tanıyoruz dış kaynağa ihtiyacımız yok". (Devlet Bahçeli)
- "AKP'nin yanlış politikaları ve hataları neredeyse ihanete varmıştır" (Devlet Bahçeli)
- "Wikileaks olayı en çok İsrail'in işine yarıyor." (<http://www.radikal.com.tr>, 30.11.2010-06.12.2010).

Radikal Gazetesi solu ve CHP'yi temsilen, yukarıdaki haber başlıklarını vererek bu ifadelere dolaylı olarak katıldığını göstermektedir. Başbakan'a yönelik suçlamaların örtük olarak desteklendiği bu haber başlıklarında kimi kelimeler büyük harflerle yazılarak vurgulanmak istenmiştir. Başbakan'ın “Manşet atanlar da alçak” ifadelerinin haberde büyük harflerle verilmesi, Erdoğan'ın medyaya sert ve sinirli bir biçimde tepki verdiğini göstermek amacıyla yapılmıştır. Radikal Gazetesi'nin Başbakan aleyhine verdiği tüm bu başlıklar, CHP ile yakın olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan, CHP ile aynı fikirde olan diğer siyasi parti üyelerinin de konuyla ilgili görüşleri aktarılarak, “aynı görüşü savunma” bağlamında bir güç oluşturulmak istenmiştir.

Yeni Şafak Gazetesi

- "Amerika diplomatlarından bunun hesabını sormalı" (Recep Tayyip Erdoğan).
- "Ben neyi ispat edeceğim? İsviçre bankalarında bir Allah kuruşu param yok ki..." (Recep Tayyip Erdoğan).
- "Fitne çıkarmaya çalışmak diplomatik değildir" (R. Tayyip Erdoğan)
- "Siyasette fırsatçılık, haksızlık en büyük hastalıktır." (R. Tayyip Erdoğan)
- "Eleştiri yıkıcı değil, yapıcı olmalı". (R. Tayyip Erdoğan)
- "Ak Parti'nin içine fesat sokma çabası" (Hüseyin Çelik)
- “Âşık Veysel der ki: Aldanma cahilin kuru lafına” (Recep Tayyip Erdoğan)
- "Bunlar bohçacı dedikoduları." (Hüseyin Çelik) (<http://yenisafak.com.tr/>, 30.11.2010-06.12.2010).

Verilen haber başlıklarından, Yeni Şafak Gazetesi'nin Wikileaks belgeleri ile ilgili Radikal Gazetesi'nin aksine, Başbakan'ı destekleyici bir tutum izlediğini görmekteyiz. Sürekli Başbakan'ın ve AKP hükümetinin iftiraya uğradığını anlatmaya çalışan haber başlıkları verilmiştir. Başbakan'ın konuyla ilgili çok fazla değerlendirmesi aktarılmış, haberin bir suçlama olduğunu savunan Başbakan'a örtülü bir biçimde destek verilmiştir. Ayrıca, haber metinlerinde desteklenen görüşün doğru olduğunu kanıtlamak için, aynı görüşe sahip siyasilerin ifadelerine de yer verilerek, herkesin aynı görüşü savunduğu vurgulanmıştır.

Ülkemizde aynı haber farklı gazete ve basın tarafından, farklı bir biçimde yorumlanmıştır. Aynı ülkede, birbirinden farklı amaç ve ideolojisi olan gazete ve basın mensupları, çeşitli dil oyunlarına başvurarak okuyucunun haberi nasıl algılaması gerektiğini etkilemektedir. Sol görüşü savunan Radikal Gazetesi, hükümet karşıtı bir tavırla, muhalif partinin bu konuyla ilgili Erdoğan'a yönelik iddialarını doğrular nitelikte haberler yayınlamıştır. Görüşler ve söylemler direkt veya dolaylı

yoldan, dil oyununa başvurularak empoze edilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde Yeni Şafak Gazetesi ise, hükümet yanlısı bir tutum sergileyerek, Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik iddiaların yersiz olduğunu belirten söylemlere yer vermiştir. Dolayısıyla aynı konu ve haber farklı biçimlerde verilmiştir. Buradan hareketle anlam, kimin söylediğine ve nasıl söylediğine bağlı olarak şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle haberlerin ardında yatan ve örtülü biçimde verilen ideolojik tutumları da hesaba katmak gerekmektedir. Çünkü haberler, kişisel çıkarlar ve bir takım önyargılar üzerine kurulmaktadır. Bu nedenle haberleri ele alıp çözümlerken, haberin oluştuğu süreçler ve bağlam, ayrıca toplumsal yapı dikkate alınmalıdır.

Basın ve medyada gerçeklerin her zaman doğru bir biçimde aktarılmadığının, önyargılara dayandırılarak ve çarpıtılarak verildiğinin bir kanıtı olarak aşağıdaki haber iyi bir örnek teşkil edecektir:

“Adamın biri New York, Central Park'ta yürüyüş yaparken, aniden kuduz bir köpeğin küçük bir kıza saldırdığını görür. Koşar ve köpekle boğuşmaya başlar. Hayli uzun bir uğraştan sonra üzeri yara bere içinde kaldığı halde köpeği öldürür. Ama küçük kızın da hayatını kurtarmıştır. Son anda bu sahneyi gören polis nefes nefese olay yerine koşar ve adamın yanına gelir. Sarılıp teşekkür ettikten sonra "Sen" der "bir kahramansın, yarın bütün gazeteler seni yazacaklar. Ve göreceksin başlık da şöyle olacak; Cesur New York'lu küçük kızın hayatını kurtardı."

Adam; "Ama ben New York'lu değilim!" der.

Polis; "Fark etmez, bu durumda gazeteler şunu yazacaklar; cesur Amerikalı küçük kızın hayatını kurtardı" cevabını verir.

"Ama ben Amerikalı da değilim" der adam artık şaşırarak. Polis 'Ya, o halde nerelisin?' diye sorunca adam cevap verir; "Ben Iraklıyım!"

Polis adama başka bir şey söylemez. Ama adam ertesi gün gazeteleri aldığı anda şöyle bir başlıkla karşılaşır; "Radikal İslamcı, masum Amerikan köpeğini öldürdü!" (<http://www.habervaktim.com>, 10.04.2013)

Amerika'nın New York şehrinde geçen bu olay, bize günümüzde de fazlasıyla yaşadığımız ırk ayrımını ve buna bağlı olarak kasıtlı biçimde yapılan yanlış haberleri en iyi şekilde açıklamıştır. Yanlı düşünceler, ön yargılar ve yaratılmaya çalışılan tek tip imajlar, bu tarz söylem ve haberlerle insanların algısı üzerinde etki yapmak amacıyla kurgulanır ve dil oyunları ile, tam tersi anlama gelecek bir biçime büründürülür.

B) Cümle Analizleri

- “Afrika’ya ilaç göndermeye karar vermiştik, fakat hepsinin üzerinde “tok karna” yazıyordu” (Charles Bukowski)

Bukowski'nin bu cümlesi, yaşadığımız yüzyılın gerçeklerinden biri olan kapitalist sistemi çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Afrika halkının yaşadığı açlık ve diğer yandan dünyanın bir ucunda tonlarca yiyeceğin çöpe atılması, içinde bulunduğumuz dünyanın paradoks ve adil olmayan yapısını göstermektedir. Bu cümledeki “tok karna” ibaresi, bir imge niteliğindedir ve Afrika’da açlık yaşandığını bilmeyen birisi bu ironiyi anlamayacaktır. Olması gereken ile gerçekte olan şeyin zıt olgular olması, dil oyununa başvurularak anlatılmıştır. Bukowski'nin bu cümlesinde, dili yaşam biçimlerinin bir parçası olarak gören Wittgenstein'in, hayat formları içinde şekillenen dil kullanımı anlayışı karşılığını bulmuştur. Bu cümleyi, “açlık” kavramını anlayabilen, daha doğrusu yaşamı boyunca gerçekten aç kalmış birisi daha iyi anlayacaktır. Bukowski, bu durumu ironik bir dil kullanarak dile getirmiştir.

- “Öyle bir sınavdayız ki, kitap açıp bakmak serbest” (Sagopa Kajmer/Yunus Özyavuz)

Bu cümlede kitap kelimesi ile bahsedilen “Kur’an-ı Kerim”dir. İslam dininin yol göstericisi olan kutsal kitabı okumadığımız veya tam manasıyla içselleştiremediğimiz için, pek çok sorunun cevabını bulamıyoruz veya yaşamdaki birçok durumu yanlış yorumlama hatasına kapılıyoruz. Bu cümle ile kafamızdaki soruların cevaplarını bulacağımız bir yer olmasına rağmen bulamadığımız gerçeği, dil oyununa başvurularak anlatılmış ve Müslümanları eleştiren bir tutum

sergilenmiştir. “Sınav” sözcüğü ile hayat, “kitap” sözcüğüyle ise Kur’an_1 Kerim kastedilen cümlede, verilmek istenen direkt olarak değil, dil oyunu içerisinde sunulmuş ve böylece insanlar düşünmeye sevk edilmiştir.

- "Ortak bir şuur yok artık. Herkesin konuştuğu dil başka. Hırsızlarla dolu bir panayırdayız. Bezirgânlar mallarını sürmek için sesleri çıktığı kadar bağırıyorlar. Tam bir yaygara. Oysa medeniyet üslûp demektir" (Cemil Meriç).

Cemil Meriç bu ifadelerinde kapalı bir şekilde toplum eleştirisi yapmaktadır. Daha doğrusu toplumun bir kesimini oluşturan siyasilerin üslubunu ve kendi çıkarları uğruna yaptıkları işlerin yanlışlığını kelimelere can katarak dile getirmiştir. Meriç’in bu sözlerini, bu toplum içinde bulunmuş, bu toplumun yaşama biçimini öğrenmiş kişiler daha iyi anlayacaktır. Sadece birkaç cümle ile yüzlerce sayfalık hakikati ve bozulmuş bir toplumu anlatan Meriç, dili ustaca kullanarak ruhunu ve değerlerini kaybeden insanları ve bunların üslubunu eleştirmiştir. Meriç’in ifadelerindeki “hırsız” ve “bezirgân” kelimeleri ile kastedilen kimseler açık olarak verilmemiş, kapalı ifade kullanılarak okuyucunun anlayışına sunulmuştur. Cemil Meriç’in yaşadığı dönemleri düşünürsek, yazarın ne demek istediğini daha iyi anlarız.

- “Kimse benimle oynamıyor diye ağlayan çocuk! Sen büyü hele, bak ne oyunlar oynayacaklar seninle” (Cemal Süreyya).

Süreyya’nın, bu cümlede kullandığı “oyun” kelimelerinin birbirinden farklı anlamda olması, bize Wittgenstein’in aynı kelimeyle farklı şeyler anlatmanın, dil ile mümkün olabileceğini bir kez daha hatırlatır. Çocuğun masum dünyasında oynadığı oyunlarla, büyüyünce çevresi tarafından ona karşı oynanan oyunlar tabii ki farklı manalara gelmektedir. Buradaki oyun komplo manasında olup, günümüz de bu tarz oyunların çokça sahnelendiği bir yerdir. Hayatı bir oyun olarak gören Süreyya, büyüyünce bu oyunun giderek değiştiğini ve bozulduğunu, hiçbir şeyin çocukluk yıllarında olduğu gibi kalmadığını, dile ironik bir üslup katarak ifade etmiştir.

- “Benim yalnızlığım insanlarla dolu” (Franz Kafka)

20. yy’ın önde gelen yazarlarından Kafka, modern insanın trajedisini ve içine düştüğü yalnızlık çıkmazını bu cümlesiyle dile getirir. Bireyin kendisine, çevresine ve ailesine dahi yabancılaştığını söyleyerek, kalabalıklar içerisinde bile yalnız kalılabileceğini savunur. Buradaki yalnızlık, düşüncedeki yalnızlıktır. Birey kendini hiçbir yere ait hissetmez duruma gelmiştir. “Yalnızlık” ve “insanlarla dolu” kavramlarını bir arada kullanarak, nükteli ve bir o kadar da trajik bir hususa değinen Kafka, aslında bu tümcesiyle 20. yy. modern toplum insanının durumunu anlatmıştır. Kafka’nın yaşadığı dönemi, aile yapısını ve eserlerini incelediğimizde bu cümle tam manasıyla anlam bulacaktır. Örneğin; Kafka’nın “Dönüşüm” romanında, eserin başkahramanı Gregor Samsa, kendi his ve ihtiyaçlarını bir kenara bırakarak, ailesinin ve toplumun beklentileri doğrultusunda yaşamaya başlar. Ve zamanla kendisine yabancılaşan Gregor’un hikâyesi, bir böceğe dönüşmesi ile son bulur. Psikolojik yabancılaşma, fiziki yabancılaşmaya dönüşmüştür. Kafka bu eserinde, tek bir kişi ile tüm topluma yönelik eleştirisini dile getirmiştir. İnsanların diğerlerini dışladığını ve yargıladığını, burjuva toplumun bireyi nasıl ezdiğini, köleleştirdiğini ve yalnızlığa mahkûm ettiğini anlatmıştır. Bir tek cümlesi ile tüm insanlığı ve toplum yapısını eleştirebilmiş, her gün belki de binlerce kişinin başına gelen ancak fark edilmeyen bu durumun farkına varmamızı istemiştir. Kafka, tüm bunları müthiş bir dil oyunu içerisinde vererek okuyucuyu düşünmeye yöneltmiştir.

- “Dünyada ortalıkta dolaşan bir sürü berbat yalan var, en kötüsü de yarısının doğru olması” (Winston Churchill).

Bu cümle, dilin ve hayatın çelişkisini yakalayan bir ifade olmuştur. Yalan gibi görünen şeyler, belki de hakikatin ta kendisidir. Yalan içinde yalan olabileceğini söyleyen bu tümce ile Wittgenstein’in durumları farklı bakış açılarıyla değerlendirmemiz gerektiği savını ve görünen her şeyin görünmeyen taraflarının da olduğu gerçeğini hatırlamaktayız. Bu cümlede toplumun çelişkili yapısı ve insanın yalana meyilli olması eleştirilmiştir. “Yalan” ve “doğru” kelimelerinin bir arada verilerek ironi yapıldığı açıkça görülmektedir.

- “Ben Türkiye’yi yerin üstündeki 35 milyon ölünün değil, yerin altındaki 35 milyon dirinin koruduğuna inanırım” (Necip Fazıl Kısakürek).

Kısakürek, bu cümleleriyle Türk toplumunu oluşturan kişilere yönelik büyük bir eleştiri yöneltmiştir. Cismen hayatta ve canlı olup, ancak ruhen ölü gibi yaşayan, değerlerine sahip çıkmadan yaşayıp giden ve çıkarları uğruna her şeyi yapabilecek yitik bir toplumu kritik eder. Diğer yandan, milleti için can vermiş ve şimdi toprağın altında olan insanlarımız, cismen ölmüş olsalar da, ruhen dipdiri ve her daim hayatımızda yer alacaklardır. Çünkü onlar öterek, bizleri korumayı göze almışlardır. Yerin altındakilerin manevi varlıklarının, yerin üstünde yaşayan, hakikatten uzak ve şuarsuz insanların maddi varlığına tercih edildiği görülmektedir. “Yerin altı”, “yerin üstü”, “ölü” ve “diri” kavramlarının zıtlıklar içinde verilmesi ve karşıt anlama gelebilecek biçimde kullanılması, Wittgenstein’in “Kullanım anlamdır”; kelimelerin ve tümcelerin kullanıldığı bağlam ve yaşam biçimleri içerisinde anlam ifade etmesi olgusunu bir kez daha ispat etmektedir.

- Yaşlanarak değil, yaşayarak tecrübe kazanılır; zaman insanları değil, armutları olgunlaştırır” (Peyami Safa).

Peyami Safa’nın bu cümlesi içerisinde ironi ve eleştiriye fazlaca bulunduran ve insanı düşündüren bir tümcedir. İnsanın yaşlanarak değil, yaşayarak olgunlaştığını, bireyin hem tecrübe ederek hem de düşünerek ve muhakeme ederek öğrendiğini ifade eder. Her insan yaşlandıkça tecrübe sahibi olur, ancak akıllı olanlar bu tecrübeden yararlanmasını bilir. Örneğin; nice 40’li yaşlarda insan vardır ki, aklıselim düşünüp davranamaz. Diğer yandan 20’li yaşlarında nice genç vardır ki, kendisinden yaşça çok büyük kişilerden daha akıllı başında hareket eder. Safa, yaşadıklarından ders almayı, belirli bir olgunluğa ulaşamamış ve en ufak bir gelişme gösterememiş kişileri armuta benzeterek eleştirir. Görüldüğü üzere, bu cümledeki “olgunlaşma” ibaresi, hem insan için hem de armut kelimesi için kullanılmıştır; fakat birbirinden tamamen farklı anlamlara gelmektedir. Peyami Safa’nın bu tümcesi, “Akıl yaşta değil baştadır” atasözüyle de aynı manayı taşımaktadır.

- “Artık ikiyüzlüleri sevmeye başladım. Çünkü yaşadıkça yirmiyüzlü insanlar gördüm” (Mehmet Akif Ersoy).

Kelimeleri kullanmadaki ustalığıyla bilinen milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy, “yirmiyüzlü” sözcüğü ile hem insanların amaç ve zevkleri uğruna farklı kişiliğe büründüğünü hem de bunların giderek arttığı yaşadığımız yüzyıla işaret ederek, tek bir kelime ile pek çok şeyi ifade etmiştir. Günümüzde de çokça gördüğümüz ve kişilerin çıkarları doğrultusunda gelişen ilişkiler, insanı onursuz ve değersiz; toplumu da belirsiz bir yapıya mahkûm etmiştir. İkiyüzlülük kavramı geniş bir yelpazeye sahiptir ve bununla ilgili birçok örnek verilebilir. Mesela; yazılarında hiçbir zaman işin aslını söylemeyen veya eksik veren yazar ve gazeteciler, gerçeği işine geldiği gibi yorumlayan siyasiler, sadece sonuca odaklanıp, sorunun sebeplerini dile getirmeyen bireyler, kısaca kişisel çıkarları doğrultusunda hareket eden insanların yaptığı ikiyüzlülüktür. Ve onlar tüm bu yaptıklarını dil oyunlarına başvurarak ve gizleyerek meşrulaştırmayı başaran kişilerdir. M. Akif Ersoy ise, yukarıdaki cümlesi ile bu tarz insanları eleştirmektedir.

6. SONUÇ

Ludwig Wittgenstein'in Felsefi Soruşturmalar'ında incelediği konuların ve sorduğu soruların dilin öneminin anlaşılmasında önemi büyük olmuştur. O, dilin yapısında hep bir değişkenliğin mevcut olduğunu, dilin sınırlarının olmadığını ve bireyi ulaştırabileceği noktaların sınırsız olduğunu göstermiştir. Wittgenstein Soruşturmalar'da dili kurullarla belirlenemeyen ve belirli bir sisteme dâhil olmayan öznel bir yapı olarak sunmuştur. Dili, bünyesinde çeşitliliği barındıran oyun kavramıyla özdeşlik kurarak vermiş ve dil oyunlarının çokluğunu göstermek istemiştir. Yaşamdaki gerçeklik ve anlam dil oyunlarında gizlidir; bireyin kendisini, diğerlerini ve tüm dünyayı anlaması belki de bu oyunları anlamasıyla mümkün olmaktadır.

Yaşam ve dil iki ayrı ortamdır. Hem aynıdır, hem ayrıdır. İnsan dil ile anlatmak istediklerini anlatır, çevresindekilerle belirli ölçüde anlaşır. Fakat diğer yandan, tam manasıyla anlatılamayan, dilin yetersiz kaldığı durumlar vardır. Dil, bir taraftan anlaşma aracıdır, diğer yandan anlaşamamaya yol açan bir bariyer gibidir. Bu da aslında dilin bir ironisidir. Ancak dil, bu canlı yapısını, yaratıcılığını ve içinde barındırdığı anlam zenginliğini bir taraftan tam da bu ironiye borçludur. Kullanılan sözcüklerle farklı şeyler anlatılabildiği için dil böylesine canlıdır ve belki de anlam üretmek dilin bu çelişkili ve ironik yapısıyla mümkün olmaktadır.

Wittgenstein, "yaşama biçimleri" kavramıyla, bireyin yetiştiği ve temel insan doğasının olduğu coğrafyayı kastetmiştir. Coğrafyanın büyük ölçüde insanın kaderini belirlediğini, zihin yapısını şekillendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Belli bir coğrafya üzerinde, belli durumları yaşamının, belli bir kadere sahip olmanın, bireyi diğer insan topluluklarından bir bakıma ayırdığı doğrudur. Toplumların benliği ve zihin yapıları bu şekilde olgunlaşır. Bu zihin yapısı, doğal olarak dilde de kendini gösterir. Ortak yaşama biçimleri, paylaşılan ortak değerler, dile de yön verir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, Türkiye'nin Karadeniz, Anadolu, Doğu ve Batı bölümlerinde yaşayan insanların paylaştığı şeyler birbirinden farklılık gösterir. Aynı bölgede yaşayanlar birbirlerini daha iyi anlamaya meyillidirler. Çünkü onlar ortak bir paydayı paylaşırlar ve bu durum dillerini de

etkiler. Dil bu yönüyle bir kesir gibidir; payı birey ve içinde yetiştiği toplum, paydayı ise diğer tüm insanların katıldığı evrensel düzlem oluşturur.

Belirli bir toplumda yaşamak, ortak bir özü paylaşmayı gerektirir. Ve anlam, ancak ortak insani bir durumu paylaşmak halinde mümkün olabilir. Kişi, hem kendi toplumunu, hem de diğer toplumları algılayabilmek için, kendi kültürel ve bireysel tabularını ve sınırlarını aşıp, kültürlerarası bir düzlemde yürürse; nesnelere, olayları ve olguları bu bağlamda yorumlarsa, işte o zaman gerçek manada anlama yetisini kazanmış olur. Kısaca insanlar, kendi toplumsal dünya anlayışlarından bağımsız bir toplum yapısının varlığını da kabul ettikleri sürece iletişim sağlayabilirler. Dolayısıyla, farklı düşüncelere hemen karşı çıkmak, görmeden bakmak veya saldırmak çözüm değildir. Her düşünceye saygı duymak gerekir. Çünkü o düşüncelere sahip bireyin, yaşamının arka planında neler yaşadığı bilinmemektedir.

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi, her insanın kendi gerçeği vardır; ancak buna dikkat edilmeden yaşanır. İnsanlar nasıl değişiyorsa, dilin kişiliği de buna bağlı olarak değişir. Politik, kültürel ve sosyo-ekonomik çıkar çatışmalarının ön planda olduğu bir çağda yaşamaktayız. Bu çıkarlar uğruna, sorunlarını çözemeyen bir insan modeli ve toplum yapısı oluşmuştur. Böyle bir postmodern dünyada, her birey ve her toplum kendi oyununu oynama amacındadır. Böyle bir yapı içerisinde neyin doğru, neyin yanlış olduğu belirsizleşmiştir. Bazı söylemlerle tek tip imaj ve algı yaratılmaya çalışılmaktadır. Örneğin yabancı ve Müslüman olmayan ülkelerde Türkler ve İslam'a karşı olan ön yargılar, çoğunlukla bilgisizlikten kaynaklanan bir durumdur. Bu bilgisizlik; Türkiye ve İslamiyet hakkında tam olarak bilgi sahibi olunmadan, kulaktan dolma söylentilerle veya birkaç kişinin eylemlerine bakılarak, bu din ve insanları hakkında hüküm vermekten kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, yabancı ülkelerin İslam ile ilgili gazete, dergi, TV vb. medya araçlarıyla yayınladığı haberler, genellikle tek tip Türk ve Müslüman imajı üzerinedir. Bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yapılan bu haberler, çeşitli resim ve dil oyunları kullanılarak, insanların algısı üzerinde bir etki yaratmaktadır. Çoğunlukla da olumsuz bir izlenim yaratan bu haberler, birçok kez tekrarlanarak, insanların bunlara inanması kolaylaştırılmaktadır. Sonuç olarak, dil alışkanlıklarının ve dil oyunlarının belirlenmesinde medyanın ve

popüler kültürün etkili olduğunu açıkça görmek mümkündür. Çalışmada incelenilen gazete haberleri, medyanın ideolojik bir dili kullandığını ve dil oyunlarına başvurduğunu ispat etmiştir. Birey bu durumda, bir takım dil oyunları ile süslenmiş bu tarz haberleri kendi süzgecinden geçirmelidir. Bu da insanın bilgi ve vicdan süzgecidir. İnsanlar ve durumlar hakkında hemen karara varmak doğru değildir. Kör ve cahil bilgi insanı yanıltır. Bunun yerine okuyarak, bilinçlenerek, dil ile kurgulanmış olanların arkasındaki gerçekleri görüp algılayarak ve düşünerek yaşamak gerekir. Bireyin kendini geliştirmemesi ve tek yanlı beslenmesi bu tür olumsuzluklara ve yanlış anlamlara neden olmaktadır.

Wittgenstein'ı kendini sürekli yenileyen sorunların çözülmesi ve farklı bakış açılarının kazanılması hususunda doğru anlamak gerekir. Bu başarıldığında, günümüzde de yaşanan ve toplumu olumsuz yönde etkileyen yanlış anlamaları önlemiş oluruz. Dilin tek başına değişmediği bir gerçektir. O sadece içinde yer aldığı sisteme ve kültüre ayak uydurur. Dil oyunlarına neden olan faktörler ve bu oyunların toplum yapısında meydana getirdiği etkilerin incelendiği bu çalışmada varılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Toplum yapısındaki değişimler ve birtakım bozukluklar dille oynamayı ve dil oyunlarına başvurmayı gerekli kılmıştır. Milletler arasındaki çatışma, savaş ve ekonomik ilişkiler, yoksulluk, zenginlik, üretim ilişkilerinin bozulması, adalet sistemi ve anlayışındaki değişim ve tutarsızlıklar vb. olgulara karşı çıkmak, dil oyunlarını ve dil ile oynamayı kaçınılmaz kılmıştır. Bugünün dünyası çok hızlı bir değişim ve gelişim içerisindedir. Bireyler ve kurumlar ayakta kalmalarını, bu hıza ayak uydurmaya ve çatışan çıkarları karşısında dil oyunları oynamaya borçlu hale gelmiştir. Başka bir ifade ile sistem insanlara oyun oynamakta ve buna karşılık insanlar da dil oyunları oynamaktadır.

Wittgenstein'ın 1929 yılında kaleme aldığı Soruşturmalar'da ortaya koyduğu dil olgusunun, günümüz postmodern dünyasının değişken ve çelişkili dil yapısıyla da benzerlikler gösterdiği tespit edilmiş ve bu durum örnekler yardımıyla da gösterilmiştir. Bunun yanında kullanım ve bağlamla birlikte belirlenen ve yaşam biçimleri içerisinde değişerek çeşitlilik gösteren dil oyunları vardır. Önemli olan günlük dil içerisinde ortaya çıkan anlam akışlarıdır. İnsan anlamın oluşmasında en

temel etkindir. Ve anlam kullanım ile belirlenen süreçler içerisinde ortaya çıkmaktadır. Dil oyunlarının pratikteki ve gerçek hayattaki rolleri birbirinden farklı olabilir. Bir dil oyununun görevi kandırmak veya inandırmak ta olabilir. Özetle dili değiştiren insanlardır ve bu bağlamda tüm insanlar farklı farklı dil oyuncularıdır. Ortada çok fazla hayat tarzı ve bunlara bağlı olarak gelişen dil oyunları olduğunu unutmamak gerekir. Sonuç olarak dil ve anlamı, derin bir hayat temelinden gelir.

7. KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akarsu, B. (1955). *Dil Kültür Bağlantısı*, İstanbul: İnkilap Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altınörs, A. (2000). *Dil Felsefesi Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Altınörs, A. (2012). *50 Soruda Dil Felsefesi*, İstanbul: Bilim ve Gelecek Yayınları,
- Altuğ, T. (2008). *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aytaç, G. (2005). *Edebiyat ve Medya*, Ankara: Hece Yayınları.
- Condon, C. J. (1998). *Kelimelerin Büyüğü Dünyası (Anlambilim ve İletişim)*, Çev. Murat Çiftkaya, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2001). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Edmonds, D. ve Eidinow J. (2004). *Wittgenstein'in Maşası*, Çev. Aslı Biçen, İstanbul: YKY Yayınları.
- Fleischer, M. (2002). *Yirminci Yüzyıl Filozofları*, Çev. Akın Kanat, İzmir: İlya Yayınevi.
- Grass, G. (2000). *Teneke Trampet*, Çev. Kamuran Şipal, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Günay, V. D. (2007). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Hadot, P. (2009). *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, Çev. Murat Erşen, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Harvey, D. (2003). *Postmodernliğin Durumu (Küresel Değişimin Kökenleri)*, Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Karakaya, Z. (1999). *Edebi Bir Söylem Olarak Sözsüz Aktarım*, Samsun: Etüt Yayınları.

Lyotard, J. F. (2000). *Postmodern Durum*, Çev. Ahmet Çiğdem, Ankara: Vadi Yayınları.

Meriç, C. (2013). *Bu Ülke*, İstanbul: İletişim Yayınları

Özlem, D. (2003). *Bilim Felsefesi (Ders Notları)*, İstanbul: İnkilap Yayınları.

Sekman, M. (2011). *Her Şey Seninle Başlar*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Soykan, Ö.N. (1995). *Felsefe ve Dil: Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Uygur, N. (1997). *Dilin Gücü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wittgenstein, L. (1984). *Über Gewissheit*, Frankfurt: Suhrkamp.

Wittgenstein, L. (1985). *Tractatus Logico-Philosophicus*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.

Wittgenstein, L. (1999). *Yan Değıniler*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

Wittgenstein, L. (2001). *Philosophische Untersuchungen*, Frankfurt: Suhrkamp.

Wittgenstein, L. (2004). *Zettel*, Çeviren: Doğan Şahiner, İstanbul: Nisan Yayınları.

Wittgenstein, L. (2007). *Felsefi Soruşturmalar*, Çev. Haluk Barışcan, İstanbul: Metis Yayınları.

Wittgenstein, L. (2009). *Kesinlik Üstüne+Kültür ve Değer*, Çev. Doğan Şahiner, İstanbul: Metis Yayınları

Makaleler

Anlı, Ö. F. (2008). *Yararcı Doğruluk- Anlam Kuramı ve Alet Olarak Dil Anlayışı Bağlamında Anlamın Temelsizliği Sorunu*, Dil ve Yaratıcılık İnsanbilimler Dergisi, 4, 58–71.

Aygün, M. (1999) “*Yabancı Dil Dersinde Sözcük Öğretimi ve Sözcük Dağarcığını Geliştirme Teknikleri*”, Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi,78, 5-16.

Aysevener, K. (2008). *Dil ve Kültür Bilinci Kazanmanın Önemi Üzerine*, Dil ve Yaratıcılık İnsanbilimleri Dergisi, 4, 16–25.

Çağan, K. (2006). *Değişim ve Postmodernlik: Zaman ve Mekan Bağlamında İletişim Nesnelere ve Anlamları*, Fatih Üniversitesi Civilacademy Journal of Social Sciences Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 157–166.

Çalıcı, S. (2012). *Felsefi Soruşturmalarda Oyun Kavramının Kuruluşu Üzerine Wittgenstein*, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi/Mediterranean Journal of Humanities, 2, 35-43.

İlkhan, İ. (2012). *Postmodern Edebiyatta İşlevsellik ve İnsan Unsurunun Konumlandırılması*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27, 109–116.

Karadayı, H. (2008). *Magritte ve Wittgenstein Bağlamında Resim-Dil İlişkisi ve Gerçeklik Arayışı*, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, S:2/4, (<http://ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/wittgenstein-hndn.pdf>) (14.12.2011)

Köse, A. (2012). *Medya ve Dil Oyunları: Gündelik Dil Pratiklerinde Televizyon Dizilerinin Etkisi*, Milli Folklor Dergisi, 24, Ankara, 220–233 (<http://webcache.googleusercontent.com> (18.03.2012)).

Uluç G. ve Soydan M. (2009). "*Güneşe Yolculuk*" ve "*Berlin in Berlin*" Filmlerinde *İki Eksen, İki Dil Oyunu, Tek Olgu: Göç*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26, Kayseri, s.181–198, (http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_26/12-%20_181-198.%20syf._.pdf), (16.10.2012).

Uslu, Z. (2005). *Edimbilim ve Yabancı Dil Öğretimine Etkileri*, Dil Dergisi, Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi, 127, 35-44, Ankara, (<http://www.tomer.ankara.edu.tr/dildergileri/127/34-43.pdf>) (06.09.2012).

Bildiriler

İlkhan, İ. (2003). *Siyasilerin Dil Serüveni Üzerine*, III. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, 7–9 Mayıs, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir: 286–290.

Tezler

Çolak, S. (2007). *Wittgenstein'in Mantık Anlayışı ve Günümüz Felsefesine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, <http://tez2.yok.gov.tr/> (05.12.2012)

Utku A. (2004) , *Ludwig Wittgenstein (Erken Döneminde Dilin Sınırları ve Felsefe)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum <http://tez2.yok.gov.tr/> (08.12.2012)

Yıldırım, A. (2008). *Wittgenstein Felsefesinin İki Dönemindeki Fikri Farklılıklar*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara <http://tez2.yok.gov.tr/> (09.12.2012).

Web

Altun,M.(2003).*DilOyunlariveOyunTeorisiÜzerine*,http://www.dilbilimi.net/diloyunlari_veoyunteorisi.pdf, (20.08.2013)

<http://www.timeturk.com/tr/2012.04.06/gr.html>, (25.02.2013).

<http://www.felsefeekibi.com> , (20. 10. 2012).

<http://www.usatolyesi.org/Egitim-Dil-Felsefe.html> (15.10.2012).

<http://www.gengcelisim.com/v2/kategoriler/74-ruya-tabirleri/3335-hayat-omur-hakkinda-guzel-sozler.html>, (08.12.2012).

<http://blog.milliyet.com.tr/brecht-gosterimleri/Blog/?BlogNo=160073>, (08.01.2013).

<http://m2.milliyet.com.tr/Columnists/ColumnistArticle.aspx?ID=1564244>, (10.04.2013)

<http://www.habervaktim.com/haber/126015/radikal-islamci-masum-amerikan-kopegini-oldurdu.html>, (10.04.2013).

<http://egitim.cu.edu.tr/myfiles/open.aspx?file=1092.ppt>, (13.06.2013)

<http://kitap.antoloji.com/ailenin-laneti-kitabi/inceleme/sayfa-1000153/>, (20.06.2013).

<http://www.cogito-sozluk.com>, (15.05.2013).

<http://www.google.com.tr>, (04.05.2013).

<http://www.radikal.com.tr>, (30.11.2010-06.12.2010).

<http://yenisafak.com.tr/>, (30.11.2010-06.12.2010).

http://www.zaman.com.tr/politika_tayyar-gezi-parki-olaylari-cumhuriyet-tarihimizin-en-buyuk-darbe-provasiydi_2112717.html, (21.07.2013)

http://www.zaman.com.tr/politika_huda-par-gezi-parki-olaylari-sivil-bir-darbenin-teşebbusedur_2103769.html, (24.06.2013).

http://www.zaman.com.tr/politika_erdogan-gezi-parki-olaylarininin-amaci-baska_2096397.html, (02.06.2013)

http://www.zaman.com.tr/yorum_gezi-parki-olaylarini-anlamak_2098795.html,
(10.06.2013)

<http://aydinlikgazete.com/mansetler/23438-akp-milli-guvenlikte-1-numarali-tehdit.html>, (22.067.2013).

http://www.radikal.com.tr/politika/kilicdaroglu_katil_iktidar-1141478, (12.07.2013)

http://www.radikal.com.tr/turkiye/basbakani_hitlere_benzeten_pankarta_sorusturma-1140071, (02.07.2013)

http://www.radikal.com.tr/turkiye/sivasta_20_yil_anmasi_geziye_evet_yavuza_hayir-1140074, (02.07.2013)

http://www.radikal.com.tr/politika/chpli_tekin_iktidar_esnafi_kiskirtmaya_calisiyor-1141742 , (14.07.2013)

<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/bir-eylemcinin-gozunden-gezi-parki-gercegi-10.06.2013-530803>, (10.06.2013).

<http://yenisafak.com.tr/politika-haber/safak-sezer-ozur-dilerim-basbakanim-22.07.2013-544821>, (22.07.2013).

<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/bu-ne-tesaduf-10.06.2013-530647>,
(10.06.2013).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Ceyda YALÇIN
 Doğum Tarihi: 08.03.1986
 Doğum Yeri: Kayseri
 Adres: Başakpınar Yıldıztepe Mah. Çalıkoğlu Sok. No: 24
 Talas/KAYSERİ
 E-Mail: ceyda.yalcin@omu.edu.tr

Eğitim Bilgileri:

Yıl :

Kurum:

Yüksek Lisans	2010–2013	S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı
Lisans	2005–2010	S.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı
Lise	2000–2004	Fatma Kemal Timuçin Anadolu Lisesi (Kayseri)
Ortaöğretim	1997–2000	Şehit Cengiz Timurcuoğlu İlköğretim Okulu (Kayseri)
İlköğretim	1992–1996	Başakpınar İlköğretim Okulu (Kayseri)

